

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1965

17126

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 6 5

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΙ φθόγγοι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

1. "Όταν μιλοῦμε, μεταχειριζόμαστε **λέξεις**: ἔλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο εἶναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται ἀπὸ ἀπλές φωνές." Ἐτσι ἡ λέξη ἔλα σχηματίζεται ἀπὸ τὶς ἀπλές φωνές ε, λ, α.

Τὶς ἀπλές φωνές ποὺ σχηματίζουν τὶς λέξεις τὶς ὀνομάζουμε **φθόγγους**.

2. Ἡ γλώσσα μας ἔχει 25 φθόγγους, τοὺς ἀκόλουθους:

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τὰ γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

3. **Γράμματα ἢ ψηφία** εἶναι τὰ γραπτὰ σημάδια ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους.

Τὸ ε, τὸ λ καὶ τὸ α εἶναι γράμματα ποὺ τὰ γράφομε γιὰ νὰ παρστήσουμε τοὺς φθόγγους ποὺ προφέρομε ὅταν λέγουμε τὴ λέξη ἔλα.

4. Τὰ γράμματα ποὺ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ γράψουμε τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας μας εἶναι 24 καὶ ὅλα μαζί κάνουν τὸ **ἄλφα-βητο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἢ τὸ ἑλληνικὸ ἄλφαβῆτο**.

Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἄλφαβήτου γράφονται ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μὲ τὴν ἀκόλουθη σειρά, ποὺ ὀνομάζεται **ἀλφαβητικὴ σειρά**:

α Α	ἄλφα	η Η	ἦτα	ν Ν	νὶ	τ Τ	τὰ (ταῦ)
β Β	βῆτα	θ Θ	θῆτα	ξ Ξ	ξι	υ Υ	ὕψιλο
γ Γ	γάμμα	ι Ι	γιῶτα	ο Ο	ὀμικρο	φ Φ	φὶ
δ Δ	δέλτα	κ Κ	κάπα	π Π	πὶ	χ Χ	χὶ
ε Ε	ἔψιλο	λ Λ	λάμδα	ρ Ρ	ρὸ	ψ Ψ	ψὶ
ζ Ζ	ζῆτα	μ Μ	μὶ	σ Σ	σίγμα	ω Ω	ὠμέγα

Φθόγγοι και γράμματα

5. Όπως βλέπουμε, το ελληνικό αλφάβητο δεν έχει για όλους τους φθόγγους ξεχωριστά γράμματα.

Έτσι για να γράψουμε τους φθόγγους (ου) (μπ) (ντ) (γκ) (τσ) (τζ) μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα για τόν καθένα.

Από το άλλο μέρος έχουμε περισσότερα γράμματα που παριστάνουν τόν ίδιο φθόγγο. Για τόν φθόγγο (ο) έχουμε δύο γράμματα: ο και ω (ὄμιος), για τόν φθόγγο (ι) έχουμε τρία: τόν η, τόν ι και τόν υ (κινήσι).

Φωνήεντα και σύμφωνα

6. Οί φθόγγοι χωρίζονται σέ φωνήεντα και σέ σύμφωνα. **Φωνήεντα** είναι οί φθόγγοι που μπορούν να σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή: (α), (ε), α-ε-ρας.

Σύμφωνα είναι οί φθόγγοι που δεν μπορούν να σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή και πηγαίνουν πάντοτε μαζί με φωνήεντα: (λ), (γ), λό-ρος.

Και τά γράμματα που παριστάνουν τους φθόγγους χωρίζονται σέ φωνήεντα και σέ σύμφωνα.

7. **Φωνήεντα** είναι τά γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Σύμφωνα είναι τά γράμματα β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ και ς, τ, φ, χ, ψ.

8. Από τά έφτά φωνήεντα:

α) δύο, τόν ε και τόν ο, *ονομάζονται βραχύχρονα,*

β) δύο, τόν η και τόν ω, *ονομάζονται μακρόχρονα, και*

γ) τρία, τόν α, τόν ι και τόν υ, *ονομάζονται δίχρονα.*

Σημείωση.— Στην αρχαία εποχή τόν η προφερόταν σαν *εε*, τόν ω σαν *οο*, και τά φωνήεντα α, ι, υ, άλλοτε σαν άπλα α, ι, υ, και άλλοτε σαν *αα*, *ιι*, *υυ*. Γι' αυτό τόν η και τόν ω ονομάζονται μακρόχρονα, τόν ε και τόν ο βραχύχρονα και τόν α, ι, υ δίχρονα.

Άρχικά και τελικά γράμματα

9. Τόν πρώτο γράμμα σέ μιá λέξη λέγεται **άρχικό**: τόν τελευταίο **τελικό**. Στή λέξη *βιβλίο* άρχικό είναι τόν β, τελικό τόν ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σέ κάθε λέξη που τελειώνει σέ (σ) γράφουμε ς τελικό: *σώσαςς*.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα ἔχει ἡ γλῶσσα μας τὸ **ς** καὶ τὸ **ν**.

Σε ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καὶ λέξεις ξένες: ἄχ' οὐφ', Ἄδām, χροουβείm, Ἰουάκ, σοφέm, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τὰ γράμματα **ξ** καὶ **ψ** λέγονται **διπλά**, γιατί τὸ καθένα περι-
στάνει δύο φθόγγους, τὸ **ξ** τοὺς φθόγγους **κσ** καὶ τὸ **ψ** τοὺς φθόγγους
πσ: *λοξός, ψυχή, ξεφαχνίζω, ἐξάφαλμος.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (**πσ**) γράφεται πάντοτε μὲ **ψ**. Τὸ (**κσ**) γράφεται
μὲ **ξ**, ἐκτὸς στὶς λέξεις ποὺ εἶναι σύνθετες μὲ τὸ **ἐκ**: *ἐξω, ἄξιος — ἐκ-
στρατεία, ἐκ-στρατεύω.*

Δίψηφα

12. Δίψηφα ὀνομαζόνται δύο γράμματα μαζί, ποὺ περιστάνουν
ἓνα φθόγγο. Δίψηφα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

A.— Δίψηφα φωνήεντα

- 13.** α) Τὸ **ου** γιὰ τὸ φθόγγο (**ου**): *οὐρά, τοῦ βουνοῦ.*
β) Τὸ **αι**, ποὺ προφέρεται ὅπως καὶ τὸ **ε**: *σημαῖες.*
γ) Τὸ **ει**, τὸ **οι** καὶ τὸ **υι**, ποὺ προφέρονται ὅπως καὶ τὸ **ι**:
κλείνει, οἱ κάτοικοι, νόθετῶ.
Τὰ δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα.

B.— Δίψηφα σύμφωνα

14. α) Τὸ **μπ**, τὸ **ντ** καὶ τὸ **γκ**, ποὺ περιστάνουν τοὺς φθόγ-
γους (**μπ**), (**ντ**), (**γκ**): *μπαρμποῦνι, ντόνομαι, γκρεμίζω.*

Τὰ δίψηφα **μπ**, **ντ**, **γκ** βρίσκονται σὲ πολλές λέξεις, στὴν ἀρχὴ
τοὺς ἢ μέσα στὶς λέξεις: *Μπότσαρης, Μπουμπουλίνα, μπαίνω, μπισόλο,*
μπαμπούλας, ντροπή, γκέμι κτλ.

β) Τὸ **τσ** καὶ τὸ **τζ**, ποὺ περιστάνουν τοὺς φθόγγους (**τσ**) καὶ
(**τζ**): *τσαμπί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης — τζίτζικας, τζί-
τζιφο, τζάκι, χατζής, Τζαβέλας.*

Σε πολλές λέξεις πρὶν ἀπὸ τὸ **τζ**, **τσ** ὑπάρχει ἓνα **ν**: *νεράντζι, βιο-
λοντσέλο. Λέμε μὲ ν: γάντζος, καλικάντζαρος, μπροντζος, σκαντζό-
χοιρος, Μάντζαρος, χωρὶς ν: μελιτζάνα, τζίτζικι.*

Διαίρεση καὶ ὀνομασία τῶν συμφῶνων

15. Τὰ σύμφωνα διαίρονται:

A.— Κατὰ τὴ φωνὴ πού ἔχουν, σὲ ἄηχα καὶ ἠχηρά :

ἄηχα : κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ·

ἠχηρά : γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

Διστανόμαστε τὸν ἦχο τῶν ἠχηρῶν ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ λαϊμὸ ἔμπρός.

B.— Κατὰ τὴ διάρκειά τους, σὲ στιγμιαῖα καὶ ἐξακολουθητικά :

στιγμιαῖα: Προφέρονται μόνο μιὰ στιγμὴ, τὴν ὥρα πού ἀνοίγουμε τὸ στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ·

ἐξακολουθητικά: Σ' αὐτὰ βαστοῦμε τὴ φωνὴ ὅσο θέλομε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

Γ.— Κατὰ τὸ μέρος πού σχηματίζονται στὸ στόμα, σέ:

χειλικά: π, β, φ, μπ·

ὀδοντικά: τ, δ, θ, ντ·

διπλοδοντικά ἢ συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ·

λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ.

γλωσσικά: λ, ρ. Τὸ λ καὶ τὸ ρ λέγονται καὶ ὑγρά·

ρινικά: μ, ν. Γιὰ νὰ προφερθοῦν, βγαίνει ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ μύτη.

Τὸ μ ἀνήκει καὶ στὰ χειλικά, τὸ ν ἀνήκει καὶ στὰ γλωσσικά.

16. Πίνακας τῶν συμφῶνων

(Δείχνει πῶς διαίρονται τὰ σύμφωνα κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους)

Κατὰ τὰ μέρη πού σχηματίζονται	Κατὰ τὴ διάρκεια					
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά			
	Ἄηχα	ἠχηρά	Ἄηχα	ἠχηρά	Ρινικά	Ὑγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Ὀδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ρ	λ, ρ

Δίφθογγοι

Νεράιδα, ἀηδόνι, ρόιδι, βόηθα.

17. Σ' αυτές τις λέξεις τὸ αῖ, τὸ αη, τὸ οῖ, τὸ ὄη, προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή.

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή ἀποτελοῦν ἓνα **δίφθογγο**.

18. Στις λέξεις *πιάνω, γυαλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς*, τὸ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή. Κάθε τέτοιο συνδυασμὸ τοῦ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν τὸν ὀνομάζομε **καταχρηστικὸ δίφθογγο**.

“Ὁμοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ, παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιττός.

19. Σ' αυτές τις λέξεις γράφομε δύο σύμφωνα τὰ ἴδια, ἐνῶ προφέρομε ἓνα φθόγγο. Αὐτὸ γίνεται στὰ σύμφωνα *ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ*. Τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οἱ συνδυασμοὶ **αυ, ευ**

20. Οἱ συνδυασμοὶ τῶν δύο φωνηέντων **αυ, ευ** ἔχουν διπλὴ προφορά.

Στις λέξεις *παύω, Αὔγουστος, αὔριο, Εὐα, εὐλογῶ, ἐφεύρεση* προφέρονται **αβ, εβ**.

Στις λέξεις *ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία* προφέρονται **αφ, εφ**.

Προφέρονται **αβ, εβ**, ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ἢ ἡχηρὸν σύμφωνο.

Προφέρονται **αφ, εφ**, ὅταν ἀκολουθῆ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Οἱ συνδυασμοὶ **αυ, ευ** εἶναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τὰ δίψηφα φωνήεντα.

Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα **μπ, ντ, γκ, γγ**

ἀμπέλι, Λαμπρόη, πάντοτε, πέντε.

21. Σ' αυτές τις λέξεις τὸ **μπ, ντ** δὲν προφέρεται ὅπως στίς λέξεις *μπαμπάς, ντόνομαι*, πού ἔχουν δίψηφο **μπ, ντ**.

Προφέρεται συνήθως ξεχωριστὰ τὸ ρινικὸ **μ, ν**, καὶ τ' ἀκόλουθα **π, τ**, προφέρονται σὰ δίψηφα **μπ, ντ**. Προφέρονται *δηλ.* σὰ νὰ τὰ γράφαμε *ἀμ-μπέλι, Λαμ-μπρόη, πάν-ντοτε, πέν-ντε*.

Παρόμοια και στις λέξεις που γράφονται με **γκ, γγ**: *ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία*. Το πρώτο γράμμα προφέρεται συνήθως σὰ ν, και τὸ δεύτερο, τὸ κ ἢ τὸ γ, προφέρεται σὰν τὸ δίψηφο σύμφωνο γκ. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ ἦταν γραμμένα *ἀν-γκαλιά, φεν-γκάρι, Ἀν-γκλία*.

Τὰ συμπλέγματα **μπ, ντ, γκ, γγ**, πού τὸ πρώτο τους γράμμα προφέρεται μὲ τὴ μύτη σὰ ρινικὸ σύμφωνο, ὀνομάζονται **ρινικὰ συμπλέγματα**.

Ἄφωνα γράμματα

22. Μερικὰ γράμματα δὲν προφέρονται μερικὲς φορές. Τὰ γράμματα αὐτὰ λέγονται **ἄφωνα**.

Ἄφωνα εἶναι:

α) Τὸ **υ** στὸ *ευ*, ὅταν ἀκολουθῆ **β ἢ φ**: *εὐφορος* προφέρεται σὰν τὸ ἔφορος· *εὐφορία* προφέρεται σὰν τὸ *ἐφορεία* ἔτσι και τὸ *Εὐβοία, εὐγκλις, Εὐφράτης, εὐφωνικός, εὐφής, ἐπευφημία*.

β) Συχνὰ τὸ **π** στὸ σύμπλεγμα **μπι**: *ἄκαμπτος, ἄμειπτος, Πέμπτη, πέμπτος, σύμπτομα*.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

Οἱ λέξεις

***23.** Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Γράφονται μὲ μία λέξη:

α) Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19: *δεκατορία, δεκαεννέα*.

β) Οἱ ἀντωνυμίες: *καθένας—καθεμιά—καθένα, καθετί, κατιτί, ὁποιοσδήποτε, ὅσοσδήποτε, ὅτιδήποτε*.

γ) Τ' ἄκλιτα: *ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας, ἀπενθείας, ἀφότου, ἀφοῦ, δηλαδή, διαμῆς, εἰδάλλως, εἰδεμῆ, ἐνῶσω, ἐνῶ, ἐξαιτίας, ἐξάλλον, ἐξαρχῆς, ἐξῆς, ἐξίσου, ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους, καθαντό, καλημέρα, καληνύχτα, καλησπέρα, καληώρα, καταγῆς, κατευθεῖαν, κούλας, μεμῆς, μολαταῦτα, μόλο (πού), μολονότι, ὀλημέρα, ὀληνύχτα, ὀλωσιδιόλον, ὀπουδήποτε, ὀπωςδήποτε, ὀπουάντων, τῶντι, ὑπόψη, ὡστόσο*.

δ) Ἡ πρόθεσις σέ (σ') μετὰ τὴν γενικὴ καὶ τὴν ἀιτιατικὴ τοῦ ἄρθρου: *στοῦ φίλου μου, στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας, στὸ πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς* κτλ.

Γράφεται ὅμως χωριστὰ καὶ μ' ἐκθλιψή ἢ ἀντωνυμία σοῦ: *σ' τὸ δίνω, σ' τὸ ἔστειλα.*

Γράφονται μετὰ δύο λέξεις: *καλῶς ὄρισες, καλῶς τον (την. το), μετὰ χαρᾶς, τέλος πάντων, ἐν τάξει.*

Συλλαβές

ῶ-χι, τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εἶ-μαι

24. Κάθε λέξη χωρίζεται, ὅπως βλέπομε, σὲ μικρότερα κομμάτια. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο μόνου του (*ῶ-χι, ἀη-δόνι*) ἢ εἶναι μαζί μ' ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα (*τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι*).

Τὸ κάθε κομμάτι τῆς λέξης ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο, μόνου του ἢ μαζί με ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα, λέγεται **συλλαβή**.

Τὰ δίφθορα φωνήεντα, οἱ καταχρηστικοὶ δίφθογγοι καὶ οἱ συνδυασμοὶ *αν, ευ* λογαριάζονται σὰν ἓνα φωνῆεν, ὅταν χωρίζουμε τίς λέξεις σὲ συλλαβές: *αἰ-μα, ναύ-της, ἄ-πια-στος, ἄ-μνα-λος, για-γιά.*

Κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ συλλαβή: *ναί, φῶς, μιά*

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συλλαβές: *παί-ζω*

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συλλαβές: *πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι*

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερες συλλαβές: *αὐ-λό-γου-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ἄ-γιο-βα-σι-λιά-τι-κος.*

25. Ἡ τελευταία συλλαβὴ μιᾶς λέξης ὀνομάζεται **λήγουσα**, ἢ δευτέρη ἀπὸ τὸ τέλος **παραλήγουσα**, ἢ τρίτη ἀπὸ τὸ τέλος **προπαραλήγουσα**, ἢ τέταρτη ἀπὸ τὸ τέλος **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξης λέγεται **ἀρχικὴ**.

Στὴ λέξη *αὐ-λό-γου-ρος* ἡ συλλαβὴ *-ρος* εἶναι ἡ **λήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *-γου-* **παραλήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *-λό-* **προπαραλήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *αὐ-* **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ συλλαβὴ *αὐ-* εἶναι καὶ ἡ **ἀρχικὴ** τῆς λέξης *αὐλόγουρος*.

Συλλαβισμός

26. Όταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ή ανάγκη ν' αλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχη τελειώσει μιὰ λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσουμε τή λέξη σά δύο.

Θά τή χωρίσουμε ὅχι ὅπου τύχη, ἀλλά ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ συλλαβή. Γι' αὐτό πρέπει νά ξέρομε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σέ συλλαβές. Τό χωρίσμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

27. Κατά τὸ συλλαβισμό ἀκολουθοῦμε τούς παρακάτω κανόνες :

1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τὸ δεύτερο φωνῆεν: ἔ-χω, κα-λο-σύ-φε.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἀπ' αὐτά τὰ σύμφωνα ἑλληνική λέξη: λά-ση (σπίθα), ἔ-βγαλα (βγαίνω), κο-φτερός (φτωχός), ἔ-θνος (θητός), ἔ-ται (τσαρούχι), τζι-τζικας (τζάμι), ἔπο-πτος (πιῶμα), Αἰ-σχίλος (σχολεῖο), ἀ-τμός (τμήμα), ἄ-φθονος (φθόγγος).

Ἄλλως χωρίζονται, καί τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὸ δεύτερο μέ τὸ ἀκόλουθο: θιά-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα, περ-πατῶ, ἔο-χομαι, δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα.

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἑλληνική λέξη ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τουλάχιστον ἀπ' αὐτά: ἄ-στρο (στοιόνω), σφυρί-χτρα (χτέρι), αἰ-σχος (σχέδιο).

Ἄλλως χωρίζονται, καί τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὰ ἄλλα μέ τὸ ἀκόλουθο: ἄν-θρωπος, νεοαν-τιά, ἐκ-στοατεία, παν-στρατιά.

4. Τὰ ριδικὰ συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, γγ χωρίζονται στὸ συλλαβισμό: ἀμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἀν-τριωμένος, μονη-κοίξω.

Τὰ δίφωνα μπ, ντ, γκ δὲν πρέπει νά χωρίζονται στὸ συλλαβισμό, γιατί εἶναι ἕνας φθόγγος: μου-μπούκι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπος, ξε-μπλέκο.

Καί οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ συλλαβισμό τούς ἴδιους κανόνες: προ-σέχω, ὑ-πεῖθνος, εἴ-σοδος.

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

28. Οἱ συλλαβές ξεχωρίζονται σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες.

α) **Βραχύχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβή ὅταν ἔχη βραχύχρονο

φωνῆεν καὶ δὲν τὸ ἀκολουθοῦν στήν ἴδια λέξι διπλὸ σύμφωνο ἢ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα: **ἔ-χο-με, ἀ-έ-ρας,**

β) **Μακρόχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχῃ φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τὸ συνδυασμὸ αυ, ευ: **ῶ-ρα, κῆ-πος, νοί-κι, οὐ-ρά, ναύ-της.**

Μακρόχρονη λογαριάζεται καὶ μιὰ συλλαβὴ ποῦ ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλό: **πε-ριτ-τός, ἔν-δο-ξος, ἄ-στρο, τό-ξο.**

Ἡ συλλαβὴ αὕτη λέγεται **θέσει μακρόχρονη.**

Τὰ δίψηφα **αι, οι,** ὅταν εἶναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: **εἶναι, θεμοῦνται, κῆποι.**

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οἱ τόνοι

παιδί, γράφω, ἄνθρωπος, σιδηρόδρομος.

29. 1. Σὲ κάθε λέξι ποῦ ἔχει δύο τουλάχιστο συλλαβές, μιὰ συλλαβὴ προσφέρεται δυνατότερα ἀπὸ τὴς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς ποῦ προσφέρεται πιὸ δυνατὰ σημειώνουμε ἓνα σημάδακι, ποῦ λέγεται **τόνος**: γέρος, γερός.

2. Σημειώνουμε ἓναν τόνο καὶ στὴς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: **θά, μή, νά, ποῦ, ποῦ, πῶς, πῶς, γῆ, γῶς** κτλ.

3. Σὲ μιὰ λέξι μπορεῖ νὰ τονιστῆ μόνο μιὰ ἀπὸ τὴς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές: **λές, λέμε, ἔλεγον, ἐλέγαμε.**

30. Ὁ τόνος δὲ μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβὴ στὴς λέξεις ποῦ κλίνονται: **ὁ ἄγγελος—τοῦ ἀγγέλου—τὸν ἄγγελο, ἡ μοῖρα—οἱ μοῖρες—τῶν μοιρῶν—τὴς μοῖρας, δένο—ἔδενα—θὰ δεθῶ.**

Ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικῶς στὰ οὐσιαστικά (ὁ ἄγγελος), τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἄρσενικοῦ στὰ ἐπίθετα (ὁ ὠραίος) καὶ τοῦ πρώτου ἐνικῶς προσώπου στὸν ἐνεστώτα τῆς ἄριστικῆς στὰ ῥήματα (δένω) λέγεται **βασικός τόνος.**

31. Οἱ τόνοι εἶναι τρεῖς: ἡ ὀξεῖα (´), ἡ περισπωμένη (´) καὶ ἡ βαρεῖα (˘).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΤΟΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΙ

✓ 'Ο τονισμός τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα με τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

32. Α.— Γενικοὶ κανόνες τονισμού

1. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὀξεῖα: ἤσυχος, εἶπαμε, ἀνήφορος.

2. Ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ παίρνει ὀξεῖα: ἔλα, ὄλα, βοινό.

3. Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη: καρφώνω, κλείνει, πήχη.

4. Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη: μῆλο, ξεπνήστε, δῶσε, ἀγαποῦμε, ναῖτες· θυμοῦνται, ὄμοι, τοῖχοι.

Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν ὀξεῖα οἱ λέξεις: ὄσπε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ διρθωγγο στὴ λήγουσα. Γι' αὐτὸ παίρνουν ὀξεῖα λέξεις καθὼς κούφιος, καινούριος, κούνιες, ποτήρια.

33. Β.— Ὁ τόνος στὰ ὀνόματα καὶ στὶς ἀντωνυμίες

Ἐξίσχυσε ὁ τόνος στὴ λήγουσα

1. Τὰ ὀνόματα καὶ οἱ ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα, παίρνουν πάντοτε ὀξεῖα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενική: ὁ μαθητής, τὸ μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τοὺς οὐρανοὺς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τὸ βαθύ, ἡ βαθιά, τὴ βαθιά· ὁ σταχτής, οἱ σταχτιοί, τοὺς σταχτιοὺς· ἐγώ, ἐσὺ.

2. Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν περισπωμένη:

α) Τὰ ὀνόματα γῆ, γῶς, πᾶν, νοῦς.

β) Οἱ ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.

γ) Τὸ ἀριθμητικὸ τρεῖς καὶ οἱ πληθυντικοὶ σὲ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς).

δ) Τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων σὲ -ᾶς: Λουκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουγῶς κτλ. καὶ μερικά ἄλλα κύρια: Ἰησοῦς, Ἀθηναῖα, Ναυσικά, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωυσῆς, Ηεροκλῆς.

3. Παίρνουν περισπωμένη καὶ οἱ γενικεῖς ποὺ δὲν ἔχουν βρα-

χρόνον φωνῆν: τοῦ καλοῦ ποματειτῆ, τοῦ ψομῆ, τῆς γλυκῆς φωνῆς, τῆς Ἀργυρῆς, τῆς ἀλεποῦς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, τοῦ δίνο.

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

4. Τό α τῆς λήγουσας στά ἀρσενικά καί θηλυκά ὀνόματα εἶναι μακρόχρονο: γι' αὐτό βάζουμε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τὸ χειμῶνα, χειμῶνα—ἡ πείνα, τῆς πείνας, τὴν πείνα, πείνα—ἡ γυναίκα—ἡ ἄσπροδία.

5. Τό α στό τέλος τῶν σφδτέρων εἶναι βραχύχρονο: γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα: χοῦμα, ὄραϊα δῶσα, ἐκεῖνα τὰ σχολεῖα.

6. Τό ι τῆς λήγουσας στά σφδτερα εἶναι μακρόχρονο: γι' αὐτό βάζουμε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: μαχαίρι, λουλοῦδι, ἀλέρι, χεῖλι, ποτήρι.

7. Τό α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι βραχύχρονο καί γι' αὐτό παίρνει ὀξεῖα: διάκος, σκίνος, σκόλος—πατάδες, χοσιάτες—πιάτο, κινῶ, σόκο, λάθος, κλίμα, κλίμα, χόμα. Δὲν ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τὸ Κωνσταντῖνος.

* 34. Γ.— Ὁ τόνος στά ρήματα

α. Ὁ τόνος στή λήγουσα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει **περισπωμένη**: ἀγαπῶ, ἀγαπῆ, ἀγαπῶν, ἀκοῦς, νᾶ δῆς, κλαῖς, τῶς.

Στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** καί τὸ **τονισμένο α** τῆς λήγουσας. Γι' αὐτό παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾷς, πᾷς, ἀγαπᾷ.

β. Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**. Γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα: τραγοῦδοῦσα, τραγοῦδοῦσαν, εἶδα, εἶδαν, φεῦγαν.

3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**. Γι' αὐτό βάζουμε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: πῆδα, φῶτα, φεῦγα, τραγοῦδα, ζοῖτα.

4. Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικές κατάληξεις τοῦ ἑνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ κατάληξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε: θεμᾶμαι, θεμᾶσαι, θεμᾶται, γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε, μὴ γελᾶτε, ἐλάτε νᾶ γᾶμε.

Παντού ἄλλοῦ τὸ α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο : βάλει, σπάει, κά-
νει, πάει· κλάιτε, πάιτε, θυμάται.

5. Τὸ **ι, υ** στὴν παραλήγουσα εἶναι βραχύχρονο καὶ παίρνει ὀξεῖα :
λόγιε, λόγιαν, λόγιε, λόγιαν· δακρύσιαν· πλόγιε, πλόγιαν· πίνι, πίναν· ὀξίε,
ὀξίαν.

* 35. Δ.—Κανόνες τῆς βαρείας

Σημειώνεται βαρεία στὴ λέγουσα, στὴ θέση τῆς ὀξεῖας, ὅταν δὲν ἀκολουθῇ
στίξη (τελεία, ἄπικνο τελεία, κόμμα κτλ.) : Αὐτὸ τὸ καλὸ παιδί — ἀλλὰ τὸ παιδί
αὐτό.

Ὁ κανόνας αὐτὸς ἐφαρμόζεται συνήθως μόνο σὲ ὅτι τυπώνεται.

Ἡ βαρεία ὅμως πρέπει νὰ σημειώνεται σὲ μερικές λέξεις πάντοτε σύμφωνα
μὲ τὸν ἀκόλουθο κανόνα :

Γράφονται πάντα μὲ βαρεία στὴ λέγουσα : τὸ αἰτιολογικὸ **γιατί** - τὸ τελι-
κὸ **νά** - τὸ ἐναντιωματικὸ **μὰ** - ἡ πρόθεση **γιά** : ἔφηγε, γιατί ἦταν ἄσφοτος —
ἦθενα νὰ σοῦ πῶ — θύλω μὰ δὲν μπορῶ — μιλῶ γιὰ τὸ καθεῖ.

Γράφονται πάντα μὲ ὀξεῖα :

α) τὰ ἐρωτηματικὰ **τί** ; **γιατί** ; - *Τί εἶπες ; Δὲν κατάλαβα τί εἶπες. Γιατί
ἔφηγες ; Μὲ ὄφτησε γιατί ἔφηγα.*

β) τὸ δεικτικὸ **νά** : *νὰ ἄνθρωπος, νὰ ἡέροισμο.*

γ) τὸ ἄρκατικὸ **μὰ** : *μὰ τὴν ἀλήθεια.*

δ) ὁ δικχωριστικὸς σύνδεσμος **γιά** καὶ τὸ προπρεπτικὸ **γιά** : *γιά ἐγὼ γιά
ἐσὺ - γιά πῆς μου, γιά ἔλα δὴ.*

36. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους

α) **ὀξύτονη** λέγεται μιὰ λέξη, ὅταν παίρνη στὴ λέγουσα ὀξεῖα
ἢ βαρεία : ἐμπρός, γιατί, τὰ μικρὰ παιδιά.

β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα : τρέ-
χα, δούμος.

γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν προπαραλήγουσα :
ἄνθρωπος.

δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴ λέγουσα : τρα-
γοῦδῶ, ἐκεῖ.

ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴν παραλήγου-
σα : τραγοῦδοῦσα, ἐκεῖνος.

"Ατονες λέξεις

37. Μερικές μονοσύλλαβες λέξεις δὲν παίρνουν τόνο καὶ γι' αὐτὸ

λέγονται ἄτονες. Ἄτονες λέξεις εἶναι τὰ ἄρθρα *ὁ, ἡ, οἱ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *ὡς*.

Ἑγκλιτικὲς λέξεις

Τὸ βιβλίον μου

Τὸ τετραδίον σου

38. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ λέξεις *μου, σου* προφέρονται τόσο στενὰ ἐνωμένως μὲ τὴν προηγούμενη λέξη ποῦ ὁ τόνος τους ἦ δὲν ἀκούεται (*τὸ βιβλίον μου*) ἢ ἀκούεται ὡς δεύτερος τόνος στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (*τὸ τετραδίον σου*).

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις ποῦ χάνουν τὸν τόνο τους ἢ ποῦ τὸν ἀνεβάζουν στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικὲς**.

Οἱ συγρότερες ἐγκλιτικὲς λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου μὲ μᾶς, σου σὲ σᾶς, τος τὸν τοι τὴ τε* κτλ.

39. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ:

1. ἀνεβάζει ὡς δεξία στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης:

α) ἔταν αὐτὴ τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα: ὁ πρόεδρος *μας* (*σας, τους*).

β) ἔταν ἢ προηγούμενη λέξη εἶναι ἐγκλιτικὴ καὶ ἢ πρὶν ἀπ' αὐτὴ προεξέτονη ἢ προπερισπώμενη: *ἔφερε μού το, δῶσε μᾶς το*.

2. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ χάνεται. ἔταν ἢ προηγούμενη λέξη τονίζεται στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα: *τὸ φῶς μας, ἡ χαρά μου, νά τους, τὰ δῶρα του, οἱ γίλοι σας*.

Πνεύματα

40. Κάθε λέξη ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν παίρνει σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι ποῦ λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἑλλάδα, ἅγιος, ἔχω.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο, ἢ ψιλὴ (') καὶ ἢ δασεῖα (').

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλὴ.

* 41. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεῖα:

1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ *υ*: *υγεία, ὕπνος*.
2. Οἱ ἄτονες λέξεις: *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς*.
3. Τὰ ἀριθμητικὰ: *ἓνας, ἕξι, ἑπτὰ, ἑκατὸ*.
4. Οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

ἄβρος, ἄγιος, ἄγρός, Ἄδης, ἄδρος, αἶμα, Αἴμος, αἴωση, ἀλάτι, Ἀλιάκμονας, ἀλεία, Ἀλικαρνασσός, ἀλίπαστο, ἄλμα, Ἀλόνηγος, ἀλυκή, ἀλυσίδα, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἀμάξι, ἀμασιάνω, ἀμιλλα, ἀπαλός, ἀπλός, ἄρμα, ἄρμη, ἀρμόζω, ἀρπάζω, ἀρή, ἀρίδα, ἀφθονος, ἀφίκορος, ἀφύς·

ἑαντός, ἑβδομος, Ἐβραῖος, Ἐβρος, ἐδώλιο, ἔδρα, εἴλωτας, εἰσμός, Ἐζάβη, Ἐκτορας, Ἐλένη, ἔλικας, Ἐλικόνας, ἔλκος, ἔλκω, Ἐλλη, Ἐλληνας — Ἐλλάδα, ἔλος, ἐνόνω, ἐξῆς, ἔομαι, ἐομηγέω, Ἐομῆς, Ἐομῶνη, ἐοπετό, ἔρω, ἐσπερινός, ἐστία, ἐστιατόριο, ἐταιρεία, ἔτοιμος, εὐετηρίω·

ἦβη, ἠγεμόνας, ἠγούμενος, ἠδονή, ἠλιζία, ἠλιος, ἠμέρα, ἠμερος, ἠμι-(κύνελιο), ἠνίοχος, ἠπατα, ἠρα, ἠρακλῆς, ἠρόδοτος, ἠροσας, ἠσόδος, ἠσυχος, ἦτα, ἠγαιστος·

ἰδῶν, ἰδρωτάς, ἰερός, Ἰερουσαλήμ, ἰκανός, ἰκετεῖω, ἰλαρός, ἰμάτιο, ἰππιζό, Ἰπποκράτης, ἰππότης, ἰστορία, ἰστός·

ὀδηγός, ὀλμος, ὀλόκληρος, ὀλος, ὀμάδα, ὀμαλός, ὀμηρος, Ὄμηρος, ὀμιλία, ὀμιλος, ὀμίχλη, ὀμο-(ὀμόνοια), ὀμοιος, ὀμως, ὀπλή, ὀπλο, ὀποιος, ὀποιος, ὀποτε, ὀπον, ὀπως, ὄραση, ὀρίζω, ὄρω, ὄροχος, ὄρομος, ὄρω, ὄρος (ὄ), ὄσιος, ὄσος, ὅταν, ὅτι, ὅτι·

ὄθητεω·

ὄρα, ὄραϊος, ὄριμος·

δ. Πλήθυνον δασεία καὶ ὅσες λέξεις παράγονται ἢ εἶναι σύνθετες ἀπὸ λέξεις ποῦ ἔχουν δασεία: ἀμάξι, ἄμαξα, ἀμαξάκι, ἀμαξιάς, ἀμαξωτός, ἀμαξιτικά—ἀμαξοστάσιο, ἀμαξοστοιχία, Ἀμασιάνω, ἀμάρτημα, ἀμαρτία κτλ.

Δὲν πρέπει νὰ μεπερθεύονται οἱ λέξεις: ἄρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα ὄχημα) καὶ ἄρματα (ὄπλα), ὄ ὄρος (συμφωνία) καὶ τὸ ὄρος (βουλό): τὸ ὄρος Σινά.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

42. Ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται:

α) Στὰ ἀπλὰ μικρὰ φωνήεντα ἀπὸ πάνω τους: ἐγώ, τιμῶ.

β) Στὰ ἀπλὰ κεφαλαία φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, ἐμπρὸς καὶ ἀπάνω: Ὁδείο, Ἀλιάκμονας. Σὲ λέξη ποῦ γράφεται ἀκόλληρη μὲ κεφαλαία παραλείπονται: ΑΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

γ) Στους διφθόγγους τὸ πνεῦμα σημειώνεται ἀπάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνῆεν ὁ τόνος ἀπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προφέρεται δυνατώτερα: ἀηδόνη, αἰτός, νεράιδα, αἴπρος.

δ) Στὰ ἄλλα δίψηφα φωνήεντα, στους συνδυασμούς *αι, ευ* καὶ στους καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται ἀπάνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο φωνῆεν: οὐρά, ποίλησα, εἶμαι, παίζω, αἶριο, Εὐρώπη, πιάνω, μιλάζομε.

Ὅταν ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα βρίσκονται στὴν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα καὶ ἡ βαρεῖα σημειώνονται ὕστερ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ περισπωμένη ἀπὸ πάνω του: ἔλα, αἶμα, ἄς ἔρθῃ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ — ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

*"Αλλά ὀρθογραφικά σημάδια

43. Ἐκτός ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα μεταχειρίζομαστε γράφοντας καὶ μερικά ἄλλα ὀρθογραφικά σημάδια.

Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶναι:

A.— Ὁ ἀπόστροφος ('). Πότε σημειώνεται, θὰ τὸ δοῦμε ὅταν ἐξετάσωμε τὴν ἐκθλιψή, τὴν ἀραίρεση καὶ τὴν ἀποκαπή.

B.— Ἡ ὑποδιαστολή (,). Σημειώνεται στὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅ,τι γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι: Ὅ,τι καὶ νὰ πῆς ἔχεις δίκιο. Ἐλεγε ὅ,τι αἰσθανόταν. Ἀλλά: Ἐλεγε πάντα ὅτι θὰ ῥθῃ, μὰ δὲ γάνηκε.

Ἡ ὑποδιαστολή σημειώνεται καὶ στους δεκαδικούς ἀριθμούς γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τίς ἀκέραιες μονάδες ἀπὸ τίς δεκαδικές: 0,15, 15,3568.

Γ.— Τὰ διαλυτικά (' '). Σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* πρέπει νὰ τὰ προφέρωμε χωριστὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενο φωνῆεν *α, ε, ο, ι: παιδί—χαϊδεύω, θεῖος—θεϊκός, ὁμόνοια—ἐννοϊκός, βοϊδάκι, νόθετοῦ—μυϊκός, αἶριο—πραϋντικός, πλεuro—ξεῦφαινω.*

Δὲ σημειώνομε τὰ διαλυτικά, ὅταν τὸ προηγούμενο φωνῆεν παίρνῃ πνεῦμα ἢ τόνος: Ἴι-Νικόλας, νεράιδα, ρόδι, πλάι (ἀλλὰ πλαῖνός).

Δ.— Ἐνωτικὸ (-). Σημειώνομε τὸ ἐνωτικὸ *α*) στὸ τέλος τῆς σει-

ρως, όταν δὲ χωρῆ ἡ λέξις ὀλόκληρη καὶ πρέπει νὰ τὴν κόψουμε καὶ νὰ τὴ χωρίσωμε. β) Ὑστερ' ἀπὸ τὰς λέξεις Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, γοια-, θεια-, κροα-, μαστρο-, μπαρομπα-, παπα-, ποῦ περιχλίνουσι μαζί με κύριο ὄνομα: Ἄγια - Σοφία, τοῦ Ἄι - Αἰᾶ, τῆς κροα - Ρήνης, ὁ παπα - Δημήτριος. Οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν ἔχουν δικό τους τόνο.

Προφορά καὶ στίξις

44. Ὅταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καὶ ἄλλοτε περισσότερο, γιὰτὶ τὸ θέλει τὸ νόημα ἢ γιὰ νὰ πάρουμε ἀναπνοή. Ἄλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζουμε τὴ φωνή μας γιὰ νὰ ρωτήσωμε, νὰ δείξωμε τὴν ἀπορία μας, τὴ χαρὰ μας ἢ νὰ ἐκφράσωμε ἕτι ἄλλο κίθηκόμαστέ.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατον μὲ τὸ γράψιμον νὰ παραστήσωμε αὐτὸ που δείχνει ἡ φωνή μας. Μεταχειριζόμεσθε ὅμως μερικὰ σημαδάκια, ποῦ μᾶς δείχνουσι ποῦ πρέπει νὰ σταματήσωμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νὰ χρωματίσωμε τὴ φωνή μας. Ἄν εἴπειται αὐτά, θὰ ἦταν δύσκολον νὰ καταλάβωμε τὸ νόημα διαβάζοντες. Τὰ σημαδάκια αὐτὰ τὰ ὀνομάζουμε σημεῖα τῆς στίξεως.

Τὰ σημεῖα τῆς στίξεως

45. Τὰ συχνότερα σημεῖα τῆς στίξεως εἶναι ἡ **τελεία** (.), ἡ **ἐπάνω τελεία** (^), τὸ **κόμμα** (,), τὸ **ἐρωτηματικὸ** (;) καὶ τὸ **θαυμαστικὸ** (!).

Λιγότερο συχνὰ μεταχειριζόμεσθε τὴ **διπλὴ τελεία** (:), τὴν **παρένθεση** (()), τὰ **ἀποσιωπητικά** (...), τὴν **παύλα** (—), τὴν **διπλὴ παύλα** (— —), τὰ **εἰσαγωγικά** (« »).

1. **Τελεία** (.). Τελεία σημειώνουμε στὸ τέλος μιᾶς φράσεως ποῦ ἔχει ἀκέραιον νόημα. Μὲ τὴν τελεία δείχνουμε ὅτι πρέπει νὰ σταματήσῃ ἡ φωνή ἢ φωνή: Ὁ ἥλιος βασιλέυει. — Τὴν Κροατικὴ θὰ πῶμε ἐκδρομὴ στὴ θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερὰ ἀπὸ τελεία ἀρχίζουμε μὲ κεφαλαῖον.

2. **Ἐπάνω τελεία** (^). Ἐπάνω τελεία σημειώνουμε ὅταν θέλωμε νὰ δείξωμε μικρότερον σταμάτημα παρὰ μὲ τὴν τελεία καὶ μεγαλύτερον παρὰ μὲ τὸ κόμμα: Αὐτὸς δὲν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεοῦ, δούλος τοῦ βουνοῦ, στοιχείου.

3. **Κόμμα** (,). Εἶναι τὸ πρὸ συχνὸ σημεῖον τῆς στίξεως. Τὸ σημειώνουμε γιὰ νὰ δείξωμε πολὺ μικρὸ σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μὲ τὸ κόμμα χωρίζουμε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου:
Μῦς πρόσφερε φωμί, σῦκα, πορτοκάλια, κρασί. Χτές, προχτές, ἀντι-
προχτές, ἔβραχε ἀκατάπαντα.

β) τὴν κλητική: "Ἄνοιξε, μάνα μου γλυκιά, τὴν ἀφθαρτὴ ἀγ-
καλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες: Βγήκαμε ἀπὸ τὸ σχολ-
εῖο, πήραμε τὸ δρόμο καὶ σὲ λίγο φτάσαμε στὴν πλατεία.

δ) Τὶς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπὸ τὶς κύριες:
Δὲν πρέπει νὰ ξεκινήσωμε, γιατί ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ χαλᾷ. "Ἄν θέλῃς,
ἔλα. "Ὅταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιὰ ὅλα ὁ θεὸς μας. Σὰν τὸν
φοβᾷσαι τὸν γκορεμό, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.

4. **Ἐρωτηματικὸ (;)**. Τὸ ἐρωτηματικὸ τὸ σημειώνουμε στὸ τέλος
μῆς ἐρωτηματικῆς φράσης: *Τί γίνεσαι; Ποῦ πῆγες; Γιατί δὲ μὲ πε-
ρίμενες;*

5. **Θαυμαστικὸ (!)**. Σημειώνεται ὅσπερ ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα καὶ
ὅσπερ ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρὰ, ἐλπίδα, πόνο,
φόβο, προσπαχὴ κτλ. *Τί λαμπρὸς ἄνθρωπος! Ζήτω! Μακάρι! "Ἀχ!
"Ὅχ! "Ὅχι! Ντροπή! "Ἄλτ! Στάσου!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἢ θαυμαστικὸ ἀρχίζουμε μὲ
κεφαλαῖο: *Ποῦ πῆγες; Τί εἶδες στὰ ταξίδια σου;—Τί ὁμοιογὴ ἱστο-
ρία! Μὲ πόση εὐχαρίστηση τὴν ἀκούει κανεὶς!*

Συνεχίζουμε μὲ μικρὸ γράμμα, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται: «*Ποῦ
εἶσαι;*» ρώτησε ἄξαφνα.—*Ζήτη!* φώναξαν ὅλα τὰ παιδιὰ.

* 6. **Διπλὴ τελεία (:)**. Τὴ σημειώνουμε: α) ἔμπροσ ἀπὸ τὰ λόγια
πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη: *Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».*

β) ὅταν κάνουμε ἀπαρθμηση ἢ δίνουμε μιὰ ἐξήγηση ἢ τὸ ἀποτέ-
λεσμα:

*Τὰ μεγαλύτερα ἐλληνικὰ νησιά εἶναι: ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, ἡ
Εὐβοία.—Κάθισε στὸ τραπέζι ὅλη ἡ οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέ-
ρας, ἡ μητέρα, τ' ἀδέρφια μου.—Δὲν ἐδούλεψε ποτέ του. Καὶ τὸ ἀπο-
τέλεσμα: δὲν ἔκαμε καμιά προκοπή.*

* 7. **Παρένθεση ()**. Μέσα στὴν παρένθεση κλείνουμε μιὰ λέξη
ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λεγόμενα:

Ἡ βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τὸ θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικὰ στὴν

ξέροα.—Στους βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν ή Μακεδονία, ή Ήπειρος και πολλά νησιά.

*8. **Ήποσιωπητικά (...)**. Μὲ τ' ήποσιωπητικά δείχνουμε πὼς ή φράση ήμινε ἀτελείωτη, γιατί δὲ θέλουμε νά τήν ήποτελείώσωμε ή γιατί ήμιαστε συγκινημένοι :

Θέλω νά σοῦ ζητήσω νά... μὰ καλύτερα ἄλλη φροιά, ὅταν ξανα-συναντηθοῦμε — Πρὸσεξε, μὴν τὸ ξανακάμης αὐτό, γιατί... — Τί θαυμά-σιες μέρες!...

*9. **Παύλα(—)**. Σημειώνουμε τήν παύλα στὸ διάλογο γιὰ νά δείξωμε ὅτι ἀλλάζει τὸ πρόσωπο τοῦ μιλεῖ: Πότε θά ᾠθῆς; — Αἶδιο. — Θά σὲ περιμένω.

*10. **Διπλὴ παύλα (— —)**. Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παύλες γιὰ νά κλείσωμε μέσα τους μιὰ φράση ή μέρος της. Ή διπλὴ παύλα μοιάζει μὲ τήν παρένθεση: Ὁ πατέρας μου — μύθο τὸ κέμα τοῦ τὸν ἐτόλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νά μὲ κἀνῃ ναυτικό.

*11. **Εἰσαγωγικά (« »)**. Μέσα σὲ εἰσαγωγικά κλείνουμε τὰ λόγια ἑνὸς ἄλλου ή μιὰ λέξη του, ὅταν τὰ ἀναφέρουμε ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶπε. Πρὶν ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλὴ τελεία: Τὰ ἐγγόνια ἔλεγαν στὸν παπποῦ: «Πές μας, παπποῦ, πάλι τὸ παραμῦθι τῆς Γουρβόνας». — Ὅποιος ἄκουε τ' ὄνομά του φώναζε: «παποῦν».

* Συντομογραφίες

46. Μερικὲς συγγένες λέξεις γράφονται γιὰ συντομία κομμένες. Οἱ γράφες αὐτὲς λέγονται **συντομογραφίες**. Οἱ πρὸ συνηθισμένες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

ἀγ.	ἄγιος	Κ.Α.	Καινή (Νέα) Διαθήκη
Ἀγ. Γρ.	Ἁγία Γραφή	κ.κ.	κύριοι, κυρίες (ὄχι
ἀρ.	ἀριθμὸς		κύριοι κύριοι)
γραμ.	γραμμάρια	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
Δδα	δεσποινίδα	κτλ.	και τὰ λοιπὰ
δηλ.	δηλαδή	κυβ.	κυβικὰ
δραχ.	δραχμὲς	λ.χ.	λόγου χάρη
κ.	κύριος, κυρία	μ.	μέτρα
κ.ἄ.	και ἄλλα	Μ. (Μεγ.)	Μεγάλος

M. Ἀσία	Μικρασία	χλμ.	χιλιόμετρα
μύλ.	μίλια	Γιὰ μερικές πόλεις	
μ.μ.	μετὰ τὸ μεσημέρι	Θεσ/νίκη, Θ/νίκη	Θεσσαλονίκη
μ.Χ.	μετὰ Χριστὸ	Κίων/πολι	Κωνσταντινούπολη, Πόλη
Π.Δ.	Παλαιὰ Διαθήκη	Γιὰ τοὺς ἀνέμους	
πῆχ.	πῆχες	A	ἀνατολικός
π.μ.	πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι	B	βόρειος
π.μ.	τοῦ μήνα πού πέρασε	A	δυτικός
π.χ.	παράδειγματος χάρι	N	νότιος
π.Χ.	πρὸ Χριστοῦ	B.A	βόρειοανατολικός
σ.	σελίδα	B.A	βόρειοδυτικός
σημ.	σημείωση	N.A	νοτιοανατολικός
τετρο.	τετραγωνικός	N.A	νοτιοδυτικός
τόν.	τόνοι	Γιὰ τοὺς μῆνες	
τ.μ.	τετραγωνικὰ μέτρα	Ἰαν., Φεβρ., Μάρτ., Ἀπρ., Ἰούν.,	
το. μ.	τοῦ μήνα πού τρέχει	Ἰουλ., Αὐγ., Σεπτ., Ὀκτ., Νοέμβρ.,	
ΥΓ.	ὑπερβόραιο	Δεκ.	
χχο.	χιλιόγραμμο		
χιλ.	χιλιάδες		

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

*ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

47. Λέμε ἢ γράφουμε: *Λύο*, ἀλλὰ καὶ *δυό*. Δὲ *χρεοστώ*, ἀλλὰ καὶ *δὲ χρωστώ*. "Υστερα ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ ἔσται" ἀπ' τὸ μάθημα. Ποῦ εἶναι ὁ Γιωῶρος; ἀλλὰ καὶ ποῦ ἔναι ὁ Γιωῶρος; "Ὅλο ἔκλαιε, ἀλλὰ καὶ ὄλο ἔκλαιε. Λέγω, ἀλλὰ καὶ λέω.

"Ὅπως βλέπομε, μερικές λέξεις δὲ λέγονται πάντοτε στὸ συνῆθισμένο τοὺς τύποι· κάποιοι φθόγγι τοὺς χάνονται ἢ ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα πάθη.

Βλέπομε ἀκόμη ὅτι γίνονται ἀλλαγές, ὅταν παρουσιάζονται κοντὰ κοντὰ δυὸ φωνήεντα πού ἀνήκουν σὲ δυὸ γειτονικές συλλαβές, μέσα στὴν ἑδία λέξη ἢ πρὸ συχνὰ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις (δύο — δυό, ἔσται ἀπὸ — ἔσται' ἀπὸ). Αὐτὴ ἢ συνάντησι τῶν φωνηέντων λέγε-

ται **χασμωδία**. Πολλά ἀπὸ τὰ πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γὰρ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία.

(Θὰ ἐξετάσωμε τὰ κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΤΩΝ

*Α.— Συνεκφώνηση

48. Λέμε *κάηκα* σὲ τρεῖς συλλαβές, ἀλλὰ καὶ *κάηκα* σὲ δύο συλλαβές, *κακοαναθοεμμένος* καὶ *κακοαναθοεμμένος*. Δηλαδή, τὸ *αι* καὶ τὸ *οα* τὰ προφέρουμε καὶ σὲ μιὰ συλλαβή.

Ὅταν προφέρουμε δύο γειτονικά φωνήεντα σὲ μιὰ συλλαβή, σὰ δίφθογγο, ἔχομε **συνεκφώνηση**.

Ὅμοια στὶς λέξεις *πλαί, πλαῖνος, πηδάει, ολόσιος, οάισα, ἐλεινός, βοητὸ* τὰ γειτονικά φωνήεντα τὰ προφέρουμε σὲ δύο συλλαβές, ἢ, γὰρ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία, τὰ προφέρουμε σὲ μιὰ, τὰ συνεκφωνοῦμε.

Ἡ συνεκφώνηση εἶναι πολὺ συγγή ὅταν προφέρουμε μαζί δύο λέξεις: *ἔλα νῦν ἰδῆς*.

B.— Συνίζηση

49. Ἡ λέξις *βοήθεια* λέγεται καὶ *βοήθεια* σὲ τρεῖς συλλαβές, τὸ *δύο* λέγεται καὶ *δύο* σὲ μιὰ συλλαβή.

Σὲ πολλές λέξεις ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ὕστερ' ἀπὸ τὸ *ι* (*η, υ, ει, οι*) ἢ τὸ *ε* (*αι*), προφέρονται τὰ δύο φωνήεντα μαζί σὲ μιὰ συλλαβή. Στὶς λέξεις αὗτὲς λέμε πῶς ἔγινε **συνίζηση**.

Λέμε *συνήθως ἀδιάβροχο, βασίλειο, τελειώνω*, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ποῦμε καὶ *ἀδιάβροχο, βασίλειο, τελειώνω*.

Συνίζησις ἔπαθε καὶ ὁ φθόγγος *ε* (*αι*) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν καὶ γράφεται *ι*: *γενεά — γενιά, ἐννεά — ἐννιά, Παλαιά Διαθήκη — παλιὰ πόλη*.

Πολλές λέξεις λέγονται μόνο μὲ συνίζησις: *ἀδειάζω, ἄδειος, ἥλιος, κάποιος, ὄποιος, ποιός, τέτοιος* κτλ.

* Συναίρεση

ἀκούουν — ἀκοῦν, δεκαέξι — δεκάξι

50. Στὶς λέξεις αὗτὲς τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα *ουου, αι, ἐνώ-*

θηχαν σὲ ἓνα. Ἡ ἔνωση δυὸ γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στὴν ἴδια λέξη σ' ἓνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

“Ὅταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι **ὅμοια**, συναίροῦνται σ' ἓνα ὅμοιο φωνῆεν: ἀκούουν — ἀκοῦν, λέ(γ)ετε — λέτε. “Ὅταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι διαφορετικά, ἀπομένει τὸ πιὸ δυνατό. Πιὸ δυνατό εἶναι τὸ α, καὶ ἀκολουθοῦν μὲ τὴ σειρά τὸ (ο) — (ου) — (ε) — (ι): δὲν καλοακούω — δὲν καλακούω, ἀκούεις — ἀκοῦς, ἀκούετε — ἀκοῦτε.

Ἔτσι τὸ δεκαέξι γίνεται δεκάξι, τὸ Νικόλαος — Νικόλας, παραιπίες — παραιπίες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρα(γ)ετε — τραῦτε, ὀγδοήντα — ὀγδόντα.

“Ἐκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ τὰ ἄλλα — τ' ἄλλα
θὰ ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε ἀπὸ ὅλους — ἀπ' ὅλους

51. Τὰ ἄρθρα τοῦ, τά, τὸ θά, ἡ πρόθεση ἀπὸ ἔχασαν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἐμπρὸς σὲ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν.

“Ὅταν μιὰ λέξη τελειώνει σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, συχνὰ χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆεν τῆς προηγούμενης.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἐκθλιψη σημειώνουμε τὸν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ ὅμοια φωνήεντα:

α) Τ' ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τὰ μόρια θά, νά: θ' ἀνεβῆτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ προκλητικὲς ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά: μὲ ἔδειξε — μ' ἔδειξε, τὸ ὀνειρεύτηκες — τ' ὀνειρεύτηκες, τὰ ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπὸ, μέ, σέ, γιά: ἀπ' ὅλους, μ' ἐμένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλου.

Κάποτε παθαίνουν ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ διαφορετικὸ φωνῆεν οἱ προθέσεις σέ, ἀπὸ, παρὰ: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὄλο πού.

Ἦ συνδεσμος καὶ μπορεῖ νὰ γραφτῆ ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν κι (χωρὶς ἀπόστροφο): κι ἄλλος, κι ὅμως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα.

Τὸ ἐπίρρημα μέσα χάνει τὸ τελικὸ α καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ σύμφωνο. Τότε γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο μὲ τελικὸ ε: μὲς στὴ θάλασσα.

* Ἀφαίρεση

ποῦ εἶναι — ποῦ ἔναι ἐσὺ εἶσαι — ἐσὺ ἔσαι

μοῦ ἔφερε — μοῦ ἔφερε θά ἔχη — θά ἔχη

52. Στὰ παραδείγματα ἀπὸ τῆς δευτέρας λέξι, ἔχασε τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν ἢ τὸ διψήφιο.

Ὅταν μιὰ λέξι τελειώνει σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, γίνεταί κάποτε τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξεως. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀφαίρεση**. Στῆ θέσῃ τοῦ φωνήεντος ποῦ γίνεταί σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Ἀφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μὲ τονισμένο συνήθως τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξι εἶναι προσωπικὴ ἀντωνυμία, τὸ ἐρωτηματικὸ ποῦ, τὸ ἀναφορικὸ ποῦ καὶ τὰ μόρια θά, νά: μοῦ ἔπε, τά ἔφερε, ποῦ ἔκοψε, θά ἔμαστε, νά ἔρθῃ.

Κράση

μοῦ ἔδωσε — μὴδωσε

ποῦ ἔχει — πόχει

53. Καμιά φορὰ τὸ τελικὸ φωνῆεν *ου* μιᾶς λέξεως ἐνώνετα μὲ τὸ ἀρχικὸ ε τῆς ἀκόλουθης καὶ δίνουσι ἓνα φωνῆεν διαφορητικόν, τὸ ο.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **κράση**.

Ἡ κράση παρουσιάζεται στὴν ποιητικὴ γλώσσα:

Ὅταν ἐσχύμονα σιγά, δειλά, παραδαομένο

καὶ σόγλειφα καὶ σόπλενα τὰ πόδιε δουλομένο... (Βαλκωρίτης)

* Ἀρχικὰ φωνήεντα

ἑβδομάδα — βδομάδα

Τσιγγάνος — Ἀιταίγγανος

ἔξαγμα — ἄξαγμα

54. Πολλὲς λέξεις παρουσιάζουσι στὴν ἀρχή τους ἀλλαγές: α) γάνουσι τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν, β) παίρνουσι ἓνα φωνῆεν στὴν ἀρχή καὶ γ) τρέπεταί τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν σὲ ἄλλο:

α. Ἀποβολή. Μερικὲς λέξεις λέγονται καὶ μὲ τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν καὶ χωρὶς αὐτό. Οἱ λέξεις ποῦ γάνουσι τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν ἐπῆσαν **ἀποβολή**. Τέτοιαι λέξεις εἶναι:

ἀγγελίδα, ἀμύρδαλο, ἑβδομάδα, ἐγγίζω, ἐμπρός, ἐξάδελφος, ἑσμοιολογῶ, ἑσωτιῶ, εἰλογῶ, ἡρώδμενος, ἡμέρα, ἡμέρα, ἡμερολόγιος κτλ. ποῦ λέγονται καὶ ρελάδα, βδομάδα, πρῶτω, πρῶτω, βλογῶ, μέρα, γειά, σπαήφανος κτλ.

β. Πρόταξη. Μερικὲς λέξεις παίρνουσι στὴν ἀρχή ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ α. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **πρόταξη** καὶ τὸ πρόσθετο φωνῆεν **προταχτικόν**: βδέλλα—ἀβδέλλα, σκιά—σασκιά.

γ. Ἀλλαγή. Μερικὲς λέξεις ἀλλάζουσι τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν σ' ἓνα ἄλλο. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀλλαγή**.

Τέτοιες λέξεις που παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι: *ξυμορφος—ομορφος*, *έξαφνα—άξαφνα*.

Μερικές λέξεις παρουσιάζουν και τρεις τύπους: *έξάδεροφος—άξάδεροφος—ξάδεροφος*, *έλάφι—άλάφι, αλαφιάζομαι—λάφι*.

* Συγκοπή και άποκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—σιτάρι, φέρετε—φέρετε, κόψετε—κόψτε.

55. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπουμε στα παραδείγματα αυτά, χάνεται ένα φωνήεν ανάμεσα σε δυο σύμφωνα. Το φαινόμενο αυτό λέγεται **συγκοπή**.

φέρε το — φέρ' το, κόψε το — κόψ' το.

από το σπíti — απ' το σπíti, μέσα στη θάλασσα — μέσ στη θάλασσα.

56. Άλλοτε πάλι χάνεται, όπως βλέπουμε, το τελικό φωνήεν μις λέξης εμπρός από το αρχικό σύμφωνο τής ακόλουθης. Το φαινόμενο αυτό λέγεται **άποκοπή**. Στη θέση του φωνήεντος που άποκόπηκε σημειώνεται άπόστροφος (').

Μόνο το επίρρημα μέσα γράφεται χωρίς άπόστροφο και με τελικό ς: *μέσ στη θάλασσα*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σημειώνεται άπόστροφος στην έκθλιψη, στην άφάρεση και στην άποκοπή: θ' άκούσετε — μου φερε — απ' το σπíti.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

57. Άποβολή και ανάπτυξη του γ ανάμεσα σε φωνήεντα.

Σε μερικές λέξεις χάνεται το γ ανάμεσα σε φωνήεντα. Έτσι οι λέξεις παρουσιάζονται με δυο τύπους: *πλάγι — πλάι, πλαγιός — πλαϊνός, ραγίζω — ραίζω, φαγι — φαί, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω*.

Σε μερικές πάλι λέξεις αναπτύσσεται ένα γ εύφωνικό ανάμεσα σε δυο φωνήεντα, προπάντων όταν αυτά έχουν την ίδια προφορά: *έκλαιε—έκλαιε, έκλαιε—έκλαιε, κáιεται—καίγεται (áιρας)—άγρευκό*.

Τò τελικό ν

<i>τόν άνθρωπο</i>	—	<i>τό θρόνο</i>
<i>τόν καιρό</i>	—	<i>τό δάσκαλο</i>
<i>τήν πόλη</i>	—	<i>τή χώρα</i>
<i>δέν έχω</i>	—	<i>δέ φοβούμαι</i>
<i>μήν τρώς</i>	—	<i>μή βιάζεσαι</i>
<i>σαν κεραυνός</i>	—	<i>σα σίγουρας</i>

58. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπουμε στα παραδείγματα, άλλοτε φυλάγεται το τελικό τους ν και άλλοτε χάνεται. Οι λέξεις αυτές είναι το άρθρο τόν, τήν, το αριθμητικό και άριστο άρθρο έναν, ή τριτοπρόσωπη προσωπική αντωνυμία τήν και τὰ ἄκλιτα δέν, μίγν, σάν.

1. **Φυλάγουν το τελικό ν**, όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από φωνήεν ή από σύμφωνο στιγματικό (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ή διπλό (ξ, ψ): τόν άέρα, μίγν άκούτε, δέν είδα, σάν όλους τους ανθρώπους — τήν ντροπή, έναν καιρό, δέν μπορώ, μίγν περάσης, τήν πρόφτασα, είδα έναν ξένο, τόν τόπο, σάν πολύ είναι.

2. **Χάνουν το τελικό ν**, όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από σύμφωνο εξακολουθητικό (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ): τó γέρο, τή βρύση, δέ γράφο, μί δέχεται, τή χαρά, τó φόβο, τή φοβήθηκα, σά θάλασσα, ένα λαό, τή μητέρα, τή νίκη, μί ρωτάς, μί σταματάς, τή ζωογραφίζει.

59. Το τελικό ν φυλάγεται πάντοτε στο άρθρο τών και στην προσωπική αντωνυμία τού τρίτου προσώπου τόν: τών φίλων μου, τών συμμαθητών μου, τόν βλέπω, τόν φροντίζω.

* Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄρραστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

60. Στις λέξεις αυτές έχουμε δύο ή περισσότερα σύμφωνα το ένα κοντά στο άλλο, στην αρχή και μέσα στις λέξεις: βρ, χτ, πρ, στρ, ρχ. Το συνδυασμό από δύο ή περισσότερα σύμφωνα τόν ονομάζουμε **συμφωνικό σύμπλεγμα**.

Συχνά στις ίδιες λέξεις ή στις συγγενικές τους τὰ συμφωνικά συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορά. Έτσι λέμε:

φτερό, φτερούγα (με φτ) και περίπτερο, πτερούγα (κτιρίου) (με πτ)
λεφτά (με φτ) και λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογώ (με πτ)
σκολειό, σκόλη, ξεσκολί- και σχολείο, σχολή (με σχ)
ζω (με σκ)

πράμα, πραγμάτεια (με μ) και πράγμα, πραγματικός (με γμ)
συχασίγια (με χ) και συχασητήρια (με γχ)
νύγη, νυγιάτικος (με φ) και νύγη (θεά), νυγίος (με μφ)

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

61. ΛΕΞΕΙΣ ΛΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΛΟΓΙΕΣ — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς

Α. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τῆς λέξεως τῆς γλώσσας μας εἶναι **ἀρχαῖες**. Βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς σήμερα χωρὶς διακοπὴ καὶ ἢ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἢ ἀλλάζαν κάπως. Λέξεις ποὺ δὲν ἀλλάζαν εἶναι: θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος, ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπὸ, πρὸς, χωρὶς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδὴ κτλ. Λέξεις ποὺ ἀλλάζαν: ἄνθρωπος (ἄνθρω), δέντρο (δένδρον), μισός (ἡμισυς), παλιός (παλαιός), πόλη (πόλις), χέρι (χείρ) κτλ. Αὐτὲς εἶναι οἱ κληρονομημένες **λαϊκὲς λέξεις**.

Β. Ἄλλες λέξεις εἶναι **ξένες**. Μπῆχαν στὴ γλώσσα μας σὲ διάφορες ἐποχὰς ἀπὸ ἄλλες γλώσσες, καὶ ἀπὸ τότε ποὺ μπῆχαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρὶς διακοπὴ ὡς σήμερα. Πολλὲς λέξεις ξένες μπαίνουν καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις εἶναι :

ἀμῆν, Πάσχα, κάροβονο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπῆτι, ἀκουμπῶ — γκιόνις, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιανούρι, τζάκι, καρπούζι, τενεκές — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμποῦνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τῆς ξένες λέξεις ἀλλάξαν μορφή καὶ προφορά, κλίνονται ὅπως οἱ ἄλλες ἐλληνικὲς λέξεις, κι ἔτσι δὲν ξεχωρίζουν ἀπ' αὐτὲς. Καὶ οἱ ξένες αὐτὲς λέξεις εἶναι **λαϊκὲς λέξεις**.

Γ. Στὴ γλώσσα μας ὑπάρχουν καὶ λέξεις, ποὺ εἶχαν γαθῆ ἀπὸ τὴν ὀμιλία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες καὶ τῆς χρησιμοποίησαν πάλι οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους **τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες καὶ ἄλλες ποὺ τῆς ἔπλασαν ἀπὸ ἀρχαῖες λέξεις**. Τέτοιες λέξεις εἶναι: Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάστημα, ξενοδοχεῖο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμο-

μηχανή, δημοσιογράφος, ηλεκτρονισμός, προσγειώνομαι, προσοφινός, πυροσβέστης, τηλεγράφος, τηλεφώνο, φωτογραφία, χροοφινλακή κτλ. Αυτές είναι οι **λόγιες λέξεις** της γλώσσας μας.

Δ. Έκτός από τις λαϊκές και τις λόγιες λέξεις υπάρχουν στη γλώσσα μας και άλλες πολλές, νέες λέξεις. Αυτές έγιναν προπάντων με την παραγωγή και με τη σύνθεση. "Όλες οι λέξεις που μεταχειριζόμαστε αποτελούν το **λεξιλόγιο της νεοελληνικής γλώσσας, της δημοτικής**."

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

62. 'Η λέξη *παιδάκι* έγινε από τη λέξη *παιδί* με μια κατάληξη. Το ίδιο και το ρήμα *φανερώνω* έγινε από το επίθετο *φανερός* αφού πήρε μια κατάληξη. "Όταν μια λέξη βγαίνει από άλλη, έχουμε **παραγωγή**."

'Από τις λέξεις *Άγριος* και *λουλούδι* έγινε το *άγριολουλούδι*.

'Από τις λέξεις *άστραπη* και *βροντή* έγινε η λέξη *άστραπόβροντο*.

"Όταν μια λέξη γίνεται από δυο άλλες λέξεις, έχουμε **σύνθεση**."

Οι περισσότερες λέξεις βγήκαν από άλλες με **παραγωγή** ή με **σύνθεση**.

63. 1. Μια λέξη που δέ γίνεται από άλλη παρά σχηματίζεται από μια *ρίζα* ή ένα αρχικό θέμα, άμα προσθέσουμε σ' αυτό μια κατάληξη, λέγεται **ριζική λέξη**. Ριζικές λέξεις είναι το *γράφω*, *καλός*, *μικρός*, *γελώ*.

2. 'Η λέξη που γίνεται από άλλη λέξη άμα προσθέσουμε μια κατάληξη λέγεται **παράγωγη**: *κληρώνω* είναι παράγωγο του *κληρός*: *καλοτύσιχος* είναι παράγωγο του *καλός*.

3. 'Η λέξη που από αυτή γεννήθηκε ή παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη**. Για τη λέξη *κληρώνω* λ.χ. είναι πρωτότυπη ή λέξη *κληρός*. Για το *καλοτύσιχος* είναι πρωτότυπη ή λέξη *καλός*.

4. Μια κατάληξη που με αυτήν σχηματίζουμε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγική κατάληξη**. 'Η παραγωγική κατάληξη έχει μια ή περισσότερες συλλαβές: *μήλο*—*μηλιά*, *καρσί*—*καρσώνω*, *άγχορι*—*άγχορίστικος*.

64. Μια λέξη που γίνεται από δυο άλλες λέξεις άμα ενώσουμε τα θέματά τους λέγεται **σύνθετη λέξη**. "Έτσι από το *καλός* και *τύχη*

ἔγινε ἡ λέξις *καλότυχος*: ἀπὸ τοῦ *Χριστός* καὶ τοῦ *φομί* ἔγινε ἡ λέξις *χριστόφομο*.

Οἱ λέξεις ποῦ ἐνώνονται γιὰ νὰ δώσουν τὴ σύνθετη λέξι λέγονται **συνθετικά**: **πρῶτο συνθετικό** καὶ **δεύτερο συνθετικό**.

Στὴ σύνθετη *λ.χ.* λέξις *χριστόφομο* ἡ λέξις *Χριστός* εἶναι τὸ ποῦτο συνθετικό καὶ ἡ λέξις *φομί* τὸ δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξις ποῦ δὲν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**.

65. 1. Κατὰ τὴν παραγωγή παίρνομε τὸ θέμα ἀπλὸ καὶ σ' αὐτὸ προσθέτομε τὴν παραγωγικὴ κατάληξι: *ρίζ-α* — *ρίζ-ώνω*, *ἄγρι-ος* — *ἄγρι-άδα*, *βροχ-ή* — *βροχ-ερός*, *τραγουδ-ῶ* — *τραγουδ-ιστής*.

2. Κατὰ τὴ σύνθεσι παίρνομε τὸ θέμα μαζί μ' ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ *ο*: *καλ-ός* — *καλ-ο-παίνο* — *καλ-ό-τυχος*, *ἀνοιγ-ω* — *ἀνοιγ-ο-κλείνω*.

Οἱ οἰκογένειες τῶν λέξεων

66. Ὅλες οἱ λέξεις ποῦ βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξι με παραγωγή ἢ με σύνθεσι ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια**. Οἱ λέξεις ποῦ ἀνήκουν σὲ μιὰ οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.

Μιὰ οἰκογένεια εἶναι οἱ λέξεις: *κληρός*, *κλήρα* (= *κληρονόμος*), *κληρώνω*, *κληρωτός*, *ξανακληρώνω*, *ἀποκληρώνω*, *ἄκληρος*, *ἀκλήρωτος*, *κληρονόμος*, *κληρονομῶ*, *κληρονομία*, *κληρονομικός*, *κληροδοτήμα*, *κληροῦχος*, *κληρικός* κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.— Παράγωγα ρήματα

67. Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἄλλα ρήματα, ἀπὸ ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἄκλιτα.

α) Ἐκ τῶν **ῥήματα**: *κλαίω* (*ἔκλαψα*) — *κλαφουρίζω*, *μασῶ* — *μασουρίζω*, *γέγγω* — *γεγγίζω*, *ψάχω* — *ψαχουλεύω*.

68. β) Ἐκ τῶν **ὀνόματα**: *γείτονας*—*γειτονεύω*, *σημαίνει* εἶμαι *γείτονας*, *κατσοφής*—*κατσοφιάζω*, *γίνομαι* *κατσούφης*, *θημωνιά*—*θημωνιάζω*, *κάνω* *θημωνιές*, *ἄλωνι*—*ἄλωνίζω*, *κάνω* *ἄλωνι*.

Τὰ ρήματα τὰ παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα τελειώνουν σέ:

- **άζω**, - **ιάζω**: *δόξα* — *δοξάζω*, *κόπος* — *κοπιάζω*.

- **ίζω** : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.
- **εύω** : σημάδι — σημαδεύω, ὄνειρο — ὄνειρεύομαι.
- **ώνω** : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.
- **αίνω** : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρδός — φαρδαίνω.

69. γ) Ἐπίρρητα : Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα μὲ τις ἀκόλουθες καταλήξεις :

- **ζω, -ίζω** : ἀντίκρυ — ἀντικρίζω, παράμερα — παροαμερίζω, συγράζω, χωρίζω.

Ἔτσι καὶ ἀπὸ φράσεις : (λέω) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς ὄρισες ἔγιναν τὰ ρήματα : καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλωσορίζω. Ἐπίσης φωνές ζώων (κάνω) γάβ, μιάου ἔγιναν ρήματα : γαβγίζω, μισουρίζω κτλ.

- **εύω** : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντά — κοντεύω.
- **ώνω** : σιμά — σιμώνω, χαμηλά — χαμηλώνω.

B.— Παράγωγα οὐσιαστικά

70. α) Οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα. Τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα σημαίνουν :

A. Τὸ πρόσωπο πού ἐνεργεῖ. Καταλήξεις :

- **της, -ιστής** : ὑφαίνω (ὑφανα) — ὑφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής, ψέλνω (ἔψαλα) — ψάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγουδιστής· ράβω — ράφτης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις :

- **(ἀ)τορας** : εἰσπράττω — εἰσπράχτορας, συμβουλεύω — συμβουλάτορας.
- **έας, -ιάς** : γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς

B. Τὴν ἐνέργεια πού κάνει κανεὶς ἢ τὸ ἀποτέλεσμα της.

Καταλήξεις : -**μός** : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἐρχομός, σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

-**ση (-ξη, -ψη)** : θυμῶμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ — γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω — φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

-**σιμο (-ξιμο, -ψιμο)** : στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρονω — δάρισιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

-**μα** : μηγῶ (μὴγυσα) — μήγυμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-**ίδι**: στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω — τρεξίδι.
-**ητό**: βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνίζω —
ξεφωνητό.

-**ούρα**: κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

-**α**: ἀνασαίνω — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.

-**ι, -ιο, -ος**: ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαπτίζω — βα-
πτίσις (τά): γελῶ — γέλιο· κοστίζω — κόστος.

-**ιά, -ία**: μιλῶ — μιλιά, ὀμιλῶ — ὀμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.

-**ειά, -εία**: δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρεία· λατρεύω
— λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.

-**εια** (προπαροξύτονα): καλλιερῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ —
προσπάθεια, ὠφελῶ — ὠφέλεια.

Γ. Τὸ ὄργανο, τὸ μέσο ἢ τὸν τόπο μιᾶς ἐνέργειας

Καταλήξεις:

-**τήρας**: καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ
— κινητήρας.

-**τήρι**: κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω —
σκαλιστήρι, ψέλνω (ἔψαλα) — ψαλτήρι.

-**τήριο**: ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο,
δικάζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπὸ οὐσιαστικά

71. Ὑποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα. Τὰ
ὕποκοριστικά ἢ χιτρευτικά παρασταίνουν μικρό, ἐκεῖνο πού σημαίνουν
οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειριζόμαστε ὑποκοριστικό ὄχι γιατί κάτι εἶναι
πραγματικά μικρό, ἀλλὰ γιατί τὸ ἀγαποῦμε, χιτρευτικά: *μανούλα!* **Ἐλα*
δῶ, γατούλα μου. Πιές νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι:

-**άκι**: ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.

-**άκης**: πατέρας — πατεράκης, Γιώργος — Γιωργάκης.

-**άκος**: δοῦμος — δομιάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.

-**ίτσα**: Ἐλένη — Ἐλενίτσα, κλωστήτσα, μηλίτσα.

-**ούδα, -ούδι**: κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελοῦδι.

-**ούλα**: βράση — βρασούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἀγγελικούλα.

-ούλης: ἀδεοφός — ἀδεοφούλης, παππούλης.

-ούλι: δέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα: βοσκός — βοσκοπούλα. Τά παράγωγα με την κατάληξη αυτή φανερώσουν συνήθως τὸ γινὸς ἢ τὴν κόρη: ἀρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα, βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες εἶναι οἱ κατάληξεις:

-αράκι: μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ίκα: Αἰλή — Αἰλίκα, Φιφή — Φιφίκα.

-ουδάκι: λαγός — λαγουδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

Μερικὰ ὑποκοριστικὰ παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὑποκοριστικά: ἄγγελος — ἀγγελουδί — ἀγγελουδάκι, πέτρα — πετραδί — πετραδάκι.

3. Μερικὲς λέξεις δίνουν περισσότερα ὑποκοριστικὰ με διαφορετικὴν κατάληξιν κάθε φορά: β ἄ ρ κ α: βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκοῦλα, γ ἄ τ α: γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι, π έ τ ρ α: πετροῦτσα — πετροῦλα — πετραδάκι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ἡ κατάληξις τῶν ὑποκοριστικῶν σὲ -ίτσα γράφεται με *ι*. Γράφεται με *ει* τὸ θείτσα (θεία).

72. Μεγεθυντικά. Τὰ μεγαθυντικά ἢ μεγαλωτικά παραστάνουν πρὸ μεγάλο, ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις: σκυλί — σκύλαρος, σπιτί — σπιταρόνα, κουτάλι — κουτάλα. Οἱ κυριότερες κατάληξεις εἶναι:

-α: θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκύθη — κολοκύθα.

-άρα: θηλυκά: φέτα — φετάρα, φωνή — (ἀγριο)φωνάρα.

-αρος: ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παίδαρος, ποντίκαρος.

73. Τοπικά. Τὰ τοπικά οὐσιαστικά φανερώσουν τόπο. Κατάληξεις:

-αριό: καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδός — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.

-άδικο, -ίδικο: γαλατὰς — γαλατάδικο, ἀσβεστάς — ἀσβεστάδικο, σάφτης — σαφτάδικο, παπουτσή — παπουτσίδικο, παλιατζής — παλιατζίδικο.

-ιο: ἐστιατορας — ἐστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.

-εῖο: Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ἱατρεῖο, κορυεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

74. Περιεχτικά. ἀχερώνας (ἀποθήκη γιὰ ἄχερο), ἐλαιώνας (πολλὰ λιόδεντρα στὸν ἴδιον τόπο).

Τὰ περιεχτικά σημαίνουν τὸ μέρος πού περιέχει πολλὰ ἀπὸ ὅσα φανερώνει ἢ πρωτότυπη λέξις ἢ πολλὰ ὅμοια πού βρίσκονται στὸ ἴδιον μέρος. Κατάληξεις:

-ιά, -ιάς: ἄμμος (ἄμμουδα) — ἄμμονδιά, πλατάνι — πλατανιά· πεῦχο — πευκιάς.

-ώνας, -ιώνας: ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἀχερώνας, ἐλιά (ἀρχαῖο ἐλαία) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατὸς — στρατώνας· καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστεριώνας.

Ἐπὶ περιεργικὰ γεννήθηκαν οἱ τοπωνυμίες: Πευκιάς (στὸ Εὐλόκαстро), Πλατανιά, ὄνομα χωριῶν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας.

75. Ἐθνικά. Τὰ ἔθνικὰ ἢ πατριδωνυμικὰ σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο ποὺ κατὰγεται ἀπὸ ὀρισμένο τόπο ἢ ποὺ ἀνήκει σ' αὐτόν. Καταλήξεις:

-ίτης: Ἀνατολή — Ἀνατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα — Ἀραχοβίτης.

-αῖτης: Μοριὸς — Μοραῖτης, Χρυσὸ (κοντὰ στοὺς Δελφοὺς) — Χρυσαῖτης.

-ιάτης: Μάνη — Μανιάτης, Μύκονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη — Σπαρτιάτης.

-ώτης, -ιώτης: Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ἡπειρώτης, Βολιώτης, Αἰμιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σὲ -ισσα: Πολίτισσα, Μοραῖτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.

-ανός, -ιανός: Ἀφρικὴ — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος — Παριανός, Ψαρὰ — Ψαρικανός.

-άνος: Πρεβεζα — Πρεβεζάνος, Ἀμερικάνος (ιδίως γιὰ τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀμερικῆς).

-ινός: Ἀλεξάντρεια — Ἀλεξαντρονός, Ζάκυνθος — Ζακυνθινός, Λάρισα — Λαρισινός, Πάτρα — Πατρονός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν σὲ -νός τελειώνουν σὲ -ή ἔταν εἶναι ὀξὺτονα καὶ σὲ -α ἔταν εἶναι παρὸξὺτονα: Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος — Πρεβεζάνα.

Τὰ θηλυκὰ τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός εἶναι Ἀμερικανίδα Ἀφρικανίδα.

-ιός: Θεσσαλονίκη — Θεσσαλονικιός, Ἀἴμμος — Ἀιμνιός, Μυτιληνός. Λιγότερο συχνὲς εἶναι οἱ καταλήξεις:

-ιος: Αἴγυπτος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορινθιος.

-αῖος: Ἐνδοπία — Ἐνδοπαιός, Θίβρα — Θιβραῖος, Κερκυραῖος.

Μερικὰ ἔθνικὰ σὲ -ιός σχηματίζονται καὶ σὲ -αῖος: Μυτιληνός - Μυτιληναῖος, Σμυρνιός - Σμυρναῖος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν σε -ίος, -ιος, -αῖος σχηματίζονται σὲ -α: Θεσσαλονικιά, Αἰγύπτια, Κερκυραία.

-έξος: Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν σὲ -ος τελειώνουν σὲ -ίδα: Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἑλβετίδα, Ἀγγλίδα.

Ἔσθλα τελειώνουν σὲ -δός καὶ τὸ Θεσσαλὸς ἔχουν τὸ θηλυκὸ σὲ -ή: Ἰνδὴ, Σουηδὴ, Φιλανδὴ, Θεσσαλὴ. Μερικὰ κάνουν σὲ -έξα: Δανέξα, Οὐγγαρέξα.

Ἄνωμαλα ἐθνικά: Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἴος — Νιώτης, Νάξος — Ἀξιιώτης Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λονδίνο — Λονδρέζος.

76. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα. Καταλήξεις:

-άς: ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδιάς, γαλατάς, σιδεράς.

-άρης: βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.

-ιάρης: κάρβουνο — καρβουνιάρης, σκουπιδιάρης.

-άριος: ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.

-τζής: κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

77. Ἀνθρωπωνικά. Στὴ λαϊκότερη γλώσσα συνηθίζονται γιὰ γυναῖκες κύρια ὀνόματα ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ βαφτιστικὸ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἀνθρωπωνικά**: Δημήτρια εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη. Καταλήξεις:

-αίνα: Γιώργαίνα, Κώσταίνα, Τζαβέλαίνα.

-ίνα: Θεοδοίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

78. Ἄλλες καταλήξεις μὲ διάφορες σημασίες:

-ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά, ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά, καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, συννεφιά, βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χροιά, ἄρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικάριά.

-ιστής: ἐγὼ — ἐγωιστής, ἄνθρωπος — ἀνθρωπιστής.

-ισμός: χριστιανὸς — χριστιανισμός, ἀθλητὴς — ἀθλητισμός.

-ίας: ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτῆμα — κτηματίας.

-λό(γ)ι (περιληπτικά): ἄρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενὴς — συγγενολό(γ)ι.

-ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λεβέντης — λεβεντουριά.

79. γ) Οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα: σκληρὸς — σκληράδα, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σκληρὸς· νόστιμος — ροστιμάδα, τὸ νὰ εἶναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

-άδα : άγριος—άγριάδα, έξυπνάδα, πικράδα.

-ίλα : άσπρος — άσπρίλα, κοκκινίλα, μαυρίλα, σάπιος—σαπίλα.

-οσύνη : άγρόμματος — άγροαμματοσύνη, καλοσύνη.

-ότητα : άθώς — άθωότητα, γενναίος — γενναιότητα.

-ύτητα : βαρὺς — βαρύτητα, ταχὺς — ταχύτητα.

-α, -η : άρμυρός—άρμούρα, γλυκός—γλύκα, ξερός—ξέρα, πικρός—
πίκρα, φοβερός—φοβέρα, ψυχρός—ψύχρα· ζεστός—ζέστη, στεγνός—στεγνή.

Γ.— Παράγωγα επίθετα

80. α) 'Από ρήματα. Λέγονται και ρηματικά επίθετα, ιδίως όσα τελειώνουν σε -τός. Καταλήξεις:

-τικός: συμπαθῶ—συμπαθητικός, παραπονιέμαι—παραπονετικός, δροσίζω—δροσιστικός, περνῶ—περαστικός. Τά επίθετα αυτά μποροῦμε νά τά ἀναλύσωμε με τὸ ἐκεῖνος πού και τὸ ρῆμα: 'Εκεῖνος πού τὸν συμπαθεῖ κανεῖς, ἐκεῖνος πού δροσίζει, πού περνᾷ.

Σπανιότερες εἶναι οἱ καταλήξεις -ερός, -ικός, -τήριος: θλίβω—θλιβερός, λάμπω—λαμπερός, καρτερῶ—καρτερικός, πειθαρχῶ—πειθαρχικός, κινῶ—κινητήριος, σώζω—σωτήριος.

-τός: (ρηματικά επίθετα): Πολλά ρήματα ἔχουν και ἓνα επίθετο σε -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.): ἀκούω—ἀκουστός, καμαρώνω—καμαρωτός, ποθῶ—ποθητός, βάζω—βαλτός, καπνίζω—καπνιστός, κλείνω—κλειστός, σβήνω—σβηστός, πετῶ—πεταχτός, σφίγγω—σφιγτός, σκύβω—σκυφτός.

Μερικά επίθετα σε -τος σχηματίζονται συχνά και σύνθετα: καλῶ—ἀ-κάλεστος, πατῶ—ἀ-πάτητος· λέγω(εἶπα)—ἀν-εἴπωτος, ὑποψιάζομαι—ἀν-υποψίαστος· μιλῶ—γλυκο-μίλητος, βρίζω—δυσκολό-βρετος, βγαίνω—πρωτό-βγαλτος.

-σιμος: ἔφαγα—φαγόςιμος, κατοικῶ—κατοικίσιμος (πού μπορεῖ νά κατοικηθῆ).

-τέος: Τά επίθετα σε -τέος δὲ συνθίζονται πολύ. Φανερώνουν ἐκεῖνο πού πρέπει νά γίνη: ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νά ἀφαιρεθῆ. Τέτοια εἶναι: μειωτέος (ἀπὸ τὸ μειώνω, κάνω κάτι μικρότερο), διααιρετέος (δικαιῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος (ἐκεῖνος πού πρέπει νά γίνη μικρότερος, νά δικαιεθῆ, νά πολλαπλασιασθῆ, νά προσθεθῆ), πληρωτέος (πού πρέπει νά πληρωθῆ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ρηματικά επίθετα σὲ **(ίσιμος)** γράφονται μὲ **ι** στὴν προπαραλήγουσα: ηῃσισίμος, ὑπολογίσιμος.

Γράφονται μὲ **υ** τὸ ἀοτύσιμος καὶ μὲ **η** ὅσα παράγονται ἀπὸ ῥήματα τῆς δευτέρας συζυγίας: κατοικῶ — κατοικήσιμος, συνιῶ — συνιήσιμος.

81. β) Ἐπὶ οὐσιαστικά: ὁμοσιᾶ — ὁμοσάτος, ποῦ ἔχει ὁμοσιᾶ: χωῖμα — χωματένιος, ποῦ εἶναι ἀπὸ γῶμα: πατέρας — πατρικός, ποῦ ἀνήκει στὸν πατέρα.

Καταλήξεις:

-άρης, -ιάρης: πείσμα — πεισματάτος, ζηλιώτης.

-άτος: ἀγρός — ἀγράτος, μυροδάτος, σπαθάτος.

-ένιος: ἀσήμι — ἀσημένιος, κωπαισιένιος, μαρομαρένιος, στανιδένιος.

-ινος: μαλλί — μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.

-ερός: βροχή — βροχερός, ὁμοσερός, γαρομακερός, γλογοῖρός.

-ής: βύσσινον — βύσσινης, θαλασσίης, τριανταφυλλίης.

-ωτός: ἀγκάθι — ἀγκαθιώτης, μεταξιώτης, φοντωτός.

-ακός, -ιακός, -ικός, -ικος: οἰκογένεια — οἰκογενειακός, ἡλιακός, σεληνιακός, ἀδερφικός, ἔθνος — ἐθνικός: γένος — γένεικος, κλέφτικος, ψεύτικος.

Ἐπίθετα σὲ **-ικός, -ικος** ἀπὸ ἐθνικά ὀνόματα: Γάλλος — γαλλικός, Θεσσαλός — θεσσαλικός, Ρομηλιώτης — ρομηλιώτικος, Σουλιώτης — σουλιώτικος.

-άτικος, -ιάτικος: Κυριακή — κυριακάτικος, ἄνοιξη — ἀνοιξιάτικος, χειμωνιάτικος.

-ιστικός: ἀγόρι — ἀγορίστικος, κοριτσιάστικος, παιδιακίστικος.

-ίσιος: ἀγὼν — ἀγωνίσιος, βονίσιος, παλιζαοίσιος.

-ιος: αἰώνας — αἰώνιος, Μαροθώνας — μαροθώνιος (δρόμος), οὐράνιος, τίμιος.

-εῖος: ἄντρας — ἀντρείος, γυναῖκα — γυναικείος (καὶ γυναικίος).

-ειος: Ἄπὸ κύρια ὀνόματα: Ἀριστοτέλης — ἀριστοτέλειος, Κλέκλειπας — κλεκλιπέιος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.

Μερικά σὲ **-ειος** ἀπὸ κύριο ὄνομα λέγονται σὲ οὐδέτερο γένος καὶ σηκώνουν ἕδρωμα ποῦ ἔγινε μὲ ἕξοδα ἐκείνου ποῦ ἔχει τὸ κύριο ὄνομα: Ἀρσάκης — Ἀρσάκειο, Βαοβάκης — Βαοβάκειο, Ζάπτας — Ζάπτειο, Μαρασλῆς — Μαρσάλειο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ **(ιος)** ποῦ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων γράφονται μὲ **ει**: ἀριστοτέλειος, Ἀβέρωφ — ἀβερώφειος, Εὐ-

κλειδής—εὐκλειδείος. Ἔτσι καὶ τὰ οὐδέτερα: Ζάππειο, Μαράσειο κτλ.

82. γ) Ἐπίθετα: ψηλός—ψηλούτσικος, κάπως ψηλός: μικρός—μικρούτσικος, κάπως μικρός. Τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάποιος ἔχει σὲ μικρότερο βαθμὸν ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις:

-ούλης: ἄσπρος—ἀσπροούλης, κοντούλης, μικρούλης.

-ούτσικος: ζεστός—ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.

-ωπός: ἀγριός—ἀγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκεῖνον ποὺ φαίνεται ὅτι φανεώνει τὸ πρωτότυπο.

-ιδερός: ἄσπρος—ἀσπριδερός, μαυριδερός.

-ουλός: βαθὺς—βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

83. δ) Ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-ινός: κοντὰ—κοντινός, μακριὰ—μακρινός, ἀντίκρου—ἀντικρινός: σήμερα—σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι—περσινός, τωρινός, κατοπινός, παντοπινός.

-ιανός: παρακάτω—παρακατιανός, αἴριο—αἰριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

84. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-οῦ: ἄλλος—ἄλλοῦ, αὐτός—αὐτοῦ.

-θε: ἐδῶ—ἐδώθε, ἐκεῖ—ἐκεῖθε, παντοῦ—παντοῦθε.

-α: εὐχάριστος—εὐχάριστα, καλός—καλά, ὥραϊος—ὥραϊα, καλύτερος—καλύτερα, ὥραιότερος—ὥραιότερα, χαρούμενος—χαρούμενα.

-ως: ἄμεσος—ἀμέσως, εὐχάριστος—εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

85. Τὰ σύνθετα σχηματίζονται μὲ δύο τρόπους:

α) Μία λέξη παίρνει στὴν ἀρχὴ τῆς ἓνα ἀχώριστο μόριο: βραστός—ἄ-βραστός, πουλῶ—ξε-πουλῶ.

β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἐνώνονται σὲ μία: Σάββατο—Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

86. Ὑπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ἢ δυσύλλαβες πού δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνθιζόνται μόνο στή σύνθεση σάν πρῶτα συνθετικά καί λέγονται **ἀχώριστα μόρια**.

Ἄχώριστα μόρια εἶναι τὸ στερητικό **ἀ-**, τὸ **ξε-** καί τὸ **ἀνα-**.

α- (σπανιότερα **ἀνα-** καί ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆν **ἀν-**) στερητικό:
ἀ-δούλευτος, ἐκεῖνος πού δέ δουλεύτηκε, ἄ-φοβος, ἐκεῖνος πού δέ φοβάται,
ἀν-ἥλιος, ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ἥλιο. Ἄλλα παραδείγματα:
ἄ-κακος, ἄ-ξέχαστος, ἄ-χάριστος, (χάρη) ἄ-χαρος.
ἀνα-βροχιά, ἀνα-δουλειά, ἀνα-μελιά.
ἀν-άλατος, ἀν-άξιος, ἀν-έλιπτος.

Ξε-, (ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆν) **Ξ-**. Σημαίνει:

1. ἔξω: ξεμυτίζω, ξεπορτίζω, ξεχειλός.
2. πολύ: ξέμακρο, ξεμακροῖνο, ξεκονφαίνο.
3. ἐντελῶς: ξεγυμνῶ, ξεπαριάζω, ξεπονλῶ, ξετίναγμα.
4. στέρηση: βράφω — ξεβράφω, γράφω — ξεγράφω, ξεδιψῶ, ξεκαο-
γῶνω, ξεκοροάζω.

ἀνα-. Εἶναι ἡ ἀρχαία πρόθεση **ἀνά**. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται μὲ τὸ στερητικό **ἀνα-** πού εἶδαμε. Σημαίνει:

1. ἀπάνω: ἀνασηκώνω, ἀνατιπῶ.
2. πίσω, πάλι: ἀναθημοῦμαι, ἀνακαλῶ, ἀναχαράζω, ἀναγέννηση. =
3. διάφορα: ἀναβονίζω, ἀναδακρύζω, ἀναρωτιέμαι.

Σύνθεση μὲ ἀχώριστα μόρια λόγια

87. Πάλι στὰ παραπάνω συνθιζόμε στή γλώσσα μας καί διάφορα ἀχώριστα μόρια λόγια. Αὐτὰ ἦταν ἀρχαίες προθέσεις καί ἄλλες ἄκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στή σημερινή γλώσσα μόνο σάν πρῶτα συνθετικά.

Τὰ κυριότερα λόγια ἀχώριστα μόρια

Μόριο

ἀμφι-
ἀρχι-
δια-
διχο-
δυσ-
εἰσ-

Παραδείγματα

ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκροτος, ἀμφιβολία
ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεργάτης, ἀρχιστρατηγός, ἀρχισυνάγος
διαβαίνω, διάμετρος, διαγώνιος, διαδίνω, διακηρότιο
διχνοῖα, διχοτόμος
δυσέμετος, ἀνσάφιστος, δύστηνος, δυστυχία
εἰσάγω, εἰσαγωγή, εἴσοδος

ἐκ·, ἐξ·
ἐν· (ἐμ·)
ἐπι· (ἐπ·, ἐφ·)

εὐ·
ἡμι·
ὁμο·
περι·

συν· (συγ·, συλ·,
συμ·, συρ·, συσ·
συ·, συνε·)

τηλε·
ὑπο· (ὑπ·, ὑφ·)

ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγορεύω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐνήλικος, ἐνορία, ἐμπιστεύομαι
ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἐπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἐφηβος,
ἐφιππος
εὐαγγέλιο, εὐάερος, εὐλογῶ, εὐτηχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαίριο
ὁμόγλωσσος, ὁμόφωνος, ὁμόθησκος
περιγιάλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω—περι-
ζήτητος, περίφημος
σύνδεσμος, συνωφάδα, συνονόματος—συ(γ)γνώμη, συγ-
κρατῶ, συγχαίρω—συλλυποῦμαι—συμμαζεύω, συμπέθε-
ρος, συμφωνῶ—σύριζα—σύσσωμος—συσταίνω, συ-
χωριανός—συνεβγάζω, συνεπαίρω
τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλεφώνω
ὑπόγειο, ὑποδιευθυντής, ὑπόστεγο—ὑπαξιωματικός,
ὑπαρχηγός—ὑφαίρεση, ὑφαλος.

Παρατήρηση :

1. Τὰ ἀχώριστα μόρια δια-, ἐπι-, ὑπο- χάνουν τὸ τελικὸν τοῦ φωνῆεν ὅταν τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: δι-ορίζω, ἐπ-ἀγγελμα, ὑπ-αρχηγός.
2. Τὸ ἐπι- καὶ τὸ ὑπο- γίνονται ἐφ- καὶ ὑφ- ὅταν τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἔχῃ δασεία: ἐπι-ίππος—ἐφιππος, ὑπο-ἡλιος—ὑφήλιος.
3. Τὸ ἐκ- γίνεται ἐξ- ὅταν τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: ἐξά-τμιση.
4. Τὸ ἐν- καὶ τὸ συν- γίνονται ἐμ- καὶ συμ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ χειρικὰ καὶ τὸ μ: ἔμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τὸ συν- γίνεται συγ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λαρυγγικὰ σύμφωνα: συγ-κρατῶ, συγ-γραφέας, συγ-χαίρω.
6. Τὸ συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- ὅταν ἀκολουθῇ λ, ρ, σ: συλ-λυποῦμαι, σύρ-ριζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικὲς φορές τὸ συν- χάνει τὸ ν ἢ γίνεται συνε-: σύ-θαμπα, συ-χωρια-νός, συνε-βγάζω, συνε-φέρω.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

88. Τὰ σύνθετα κατὰ τὴν σημασίαν ποῦ ἔχουν χωρίζονται σὲ παρα-
ταχτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.

Α.— Παραταχτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα — γυναῖκες καὶ παιδιά
στενόμακρος — στενὸς καὶ μακρὸς
ἀναβροσβήνω — ἀνάβω καὶ σβήνω

89. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ὅ,τι καί τὰ δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μὲ τὸ σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παρταχτικά**.

1. Παρταχτικά σύνθετα **οὐσιαστικά**: ἀγγουροτομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραπόβροχο, γιδοπόροβο, μαχαιοπίρονο, μερόνιχο, χιονόβροχο κτλ.

2. **Ἐπίθετα**: ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος· γλυκανάλατος, γλυκόξινος· κοντόχοιτρος, ψηλόλιγνος· νοτιοανατολικὸς κτλ.

3. **Ρήματα**: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπαينوβγαίνω, πηγαινοέρχομαι, στριφογυρίζω, τρεμοσβήνω κτλ.

4. **Ἐπιρρήματα**: ζερό-δεξιὰ — ζερό-δέξα, βόρεια-ἀνατολικά — βορειοανατολικά κτλ.

Β. — Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο — ἄγριο περιστέρι
συγχρωστώ — ρωτῶ συχνά
ἀετοφωλιά — φωλιά ἀετοῦ

90. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ πρῶτο συνθετικὸ προσδιορίζει τὸ δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικὸ, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μὲ πρῶτο συνθετικὸ: 1) Οὐσιαστικὸ: γιδόστρατα, ἡλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος, νυχτοπούλι, σπιτονοικοκυρά. 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλουδο, ἀλαφρόπετρα, πικραμύδαλο, πρωτοβόχι, γιωχόσπιτο. 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ. 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάννα, πρόσχαρος, κάταστρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ. — Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος — ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καλὴ καρδιά
μεγαλόσωμος — ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μεγάλο σῶμα

91. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον ποὺ ἔχει κάτι σὰ δικό του, κτῆμα του, καί γι' αὐτὸ λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γερακομάτης, γλυκόφωτος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυροφόρος, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ.— Ἀντικειμενικά σύνδετα

καντηλανάγτης — ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντήλες
μελισσογάγος — (τὸ πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης — ἐκεῖνος πού χάνει τὴ μέρα του

92. Στὰ σύνδετα αὐτὰ τὸ ἕνα συνθετικὸ εἶναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώω, χάνω)* καὶ τὸ ἄλλο (καντήλα, μέλισσα, μέρα) εἶναι οὐσιαστικὸ πού γίνεται ἀντικείμενο στὸ ρῆμα.

Τὰ σύνδετα πού τὸ ἕνα τους συνθετικὸ γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται **ἀντικειμενικά**.

Παράδειγματα: χαλασοχώρης (πού χιλνᾷ τὸ χωριό του μὲ τοὺς καβγάδες κτλ.), λαιμοδέτης, νεροχύτης, ψωμοζήτητης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορτογάγος.

Μορφή τῶν συνδέτων

Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν

93. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σύνθετο ἀναβοσβήνω ἐνώθησαν τὸ θέμα τοῦ α' συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καὶ τὸ β' συνθετικὸ μὲ τὸ φωνῆεν ο: ἀναβ-ο-σβήνω.

1. Ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι κλιτό, ἐνώνεται μὲ τὸ β' συνθετικὸ μ' ἕνα φωνῆεν. Τὸ φωνῆεν αὐτὸ εἶναι συνήθως τὸ ο καὶ λέγεται **συνθετικὸ φωνῆεν**:

γυναῖκες — παιδιά: γυναικ-ο-παιδα, νύχτα — πουλί: νυχτ-ο-πούλι, χάνω (ἔχασα) — μέρα: χασ-ο-μέρης, πικρὴ — δάφνη: πικρ-ο-δάφνη

2. Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν τὸ παίρνουν καὶ πολλὰ ἐπιρρήματα:
συχνά — ρωτῶ: συχν-ο-ρωτῶ, κρυφά — μιλῶ: κρυφ-ο-μιλῶ.

3. Ὅταν τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τοῦ β' συνθετικοῦ εἶναι α ἢ ο, τὸ συνθετικὸ φωνῆεν συνήθως χάνεται: ἀρχοντας — ἄνθρωπος: ἀρχοντ-ἄνθρωπος, δεκαπέντε — Αὔγουστος: δεκαπεντ-αὔγουστος, ὅλος — ὀρθός: ὀλ-ὀρθός, χρέος — ὀφειλέτης: χρε-οφειλέτης. Ἀλλά: βορειοανατολικός, Ἑλληνοαμερικάνος, ἀλληλογαπιοῦνται.

* Τὸ πρῶτο συνθετικὸ

94. Εἶδαμε ὅτι κατὰ τὴ σύνθεσιν τὸ θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καὶ τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἐνώνονταν συνήθως μὲ τὸ συνθετικὸ φωνῆεν ο. Μερικὰ σύνδετα παρουσιάζουν διαφορὰς στὸ πρῶτο συνθετικὸ:

95. **A.** Πρῶτο συνθετικὸ **ἄνομα**:

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ριζος, βαθιω-ρίζωτος

βαρύς: βαρυ-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
 μακρύς: Μακρο-ράχη, Μακρο-γιάννης, μακρο-λαίμηξ
 πλατύς: πλατύ-σακλό, πλατύ-στομος
 πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμοῦμαι

1. Τὰ ἐπίθετα σε -ύς ὡς πρῶτα συνθετικά φυλάττουν συνήθως τὸ υ ἢ ἔχουν γιὰ συνθετικὸ τὸ **ιο, ο** (ι, ὅταν τὸ ο ἔχη πῆθαι ἐκθλιψη: βαριαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ τελικὸ (ιο) τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μὲ ἰ ἐκτός στα σύνθετα ἀπὸ τὸ δάκρυ καὶ τὸ στάχυ: βαριόμοιρος — δακρυοπότιστος, σταχυολογία.

2. Μερικὰ ὀνόματα, ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στὸ θέμα τους:

	γίνεται	Παραδείγματα
ῥή	γη·	γήπεδο
	γεω·	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)·	γαιοκτήμονας, γαιάνθρακες
πατέρας	πατρο·	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο·	μητρόπολη
χερὶ	χερο·	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο·	χειρόγραφο, χειροκροτῶ, χειροῦργος
καλῶς	καλο·	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι·	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο·	μεγαλοβδόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγ(α)·	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος

3. **Ἀριθμητικό.** Τ' ἀριθμητικὰ ὡς πρῶτα συνθετικά παίρνουν τοὺς ἀκόλουθους τύπους:

Τὸ	γίνεται	Παραδείγματα
ἓνα	μονο·	μόναχοιβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι·	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκωπος, δισύλλαβος
	δισ·	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
τρία	τρι·	τριγλωσσος, τριγῶρο, τρίγωνο, τριφύλλι
	τρισε·	τρισάζιο, Τρισεύγενη, τρισεγγονο
τέσσερα	τετρα·	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετραπλευρο

Τὰ ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἐνεήντα ἔχουν συνθετικὸ φωνῆν α: πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἐξάμηνο, ἐξατάξιο — Ἐφάνησα — (ὀ)χιαπόδι, ὀχιάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — Λωδεκάνησα — εικοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ. Τὸ ἑκατὸ δίνει σύνθετο ἑκατόχρονο ἀλλὰ καὶ ἑκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύουμε τὸ ἀχώριστο μόριο δυσ- μὲ τὸ δις-, πρῶτο συνθετικὸ τοῦ δύο: δυστυχία, δυσσεύρετος, ἀλλὰ δισέγγονος, δισεκατομμύριο.

96. Β. Πρώτο συνθετικό **ἐπίρρημα**. Τὰ ἐπίρρηματα σὲ *-ω* ποῦ γίνονται πρῶτα συνθετικὰ φυλάγουν τὸ *ω*, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *χάμω*: ἀπανω-καλύμανκο, πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγονο, (ἐ)ξωκλήσι, ξώπετσα, πισωπατῶν χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ.

Τὸ δεύτερο συνθετικό

97. Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ἢ ἐπίρρημα:

98. Α. Οὐσιαστικό. Ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικό εἶναι οὐσιαστικό, τὸ σύνθετο μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα.

α) Τὸ σύνθετο εἶναι οὐσιαστικό: ἀνεμό-μυλος, πρωτο-μάστορας, ἀρχοντο-χωριάτης: ἐξώ-πορτα, μοναχο-κόρη, τριαντά-φυλλο, συννεφό-καμα. Τὸ β' συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

β) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο: ἄ-καρπος, σκληρο-τραχήλος, ἀπό-μερος. Τὸ δεύτερο συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

Ἄλλὰ: καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος, τύχη — καλό-τυχος: ἀλάτι — ἀνάλατος, κομμάτι — μονοκόμματος, λαιμός — μακρο-λαιμής, μάτι — ἀνοιχτομάτης. Τὸ β' συνθετικό ἄλλαξε: πῆρε τὴν ἐπιθετικὴν κατάληξιν *-ος* ἢ *-ης*.

γ) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίρρημα: πισω-κάπουλα, πατέ-κορφα, μεσο-πέλαγα, χερο-πόδαρα, κατα-κέφαλα, ὄλη-μερίς.

Τὸ δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τὴν κατάληξιν *-α*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οἱ λέξεις *ἀδύνη* (= πόνος), *ὄλεθος* (= καταστροφή), *ὀμαλός*, *ὄνομα* (*ὄνυμα*), *ὄσογῆ* καὶ *ὄσυχεῖο* γράφονται μὲ *ω* στὴν ἀρχὴ ἀντὶ μὲ *ο*, ὅταν γίνωνται δεύτερα συνθετικά: ἀνώδινος, πανω-λεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνυμος, συνώνυμος, διώσοφος, πολνώσοφος, μεταλλοσυχεῖο.

99. Β. Ἐπίθετο. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ἐπίθετο, τότε καὶ τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο σὲ *-ος*, *-η*, *-ο* ἢ σπανιότερα σὲ *-ιος*, *-ια*, *-ιο*:

α) ἀκριβός — μονάκριβος, κίτρινος — ὀλοκίτρινος

β) γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέρσιος — ὀλάκερος

γ) μακρὸς — στενόμακρος, παχὺς — ὀλόπαχος, σταχτής — μαυρό-σταχτος, δεξιὸς — ξεροβόδεξος

δ) τρύπιος — μισοτρύπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπου-ράνιος.

100. Γ. Ρῆμα. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ρῆμα, τὸ σύνθετο μπορεῖ

νά είναι πάλι ρήμα, μπορεί όμως να είναι και ουσιαστικό ή επίρρημα.

α) Το σύνθετο είναι ρήμα: *τρομοσβήνω, σημαιοστολίζω, ξεροδουλεύω*. Το δεύτερο συνθετικό δέν αλλάζει.

β) Το σύνθετο είναι ουσιαστικό: *παίζω — οργανοπαίχτης, χύνω — νεροχύτης, τρέχω — παπατρέχας, γράφω — φωτογράφος, μάχομαι — θαλασσομάχος*. Το β' συνθετικό παίρνει τις κατάληξεις σε *-(τ)ής, (σπκνιώτερα) -ας ή -ος*.

γ) Το σύνθετο είναι επίρρημα: *μονορούφι*.

101. Δ. Μετοχή. "Όταν η μετοχή είναι δεύτερο συνθετικό, δέν αλλάζει: *κοσμο-γυρισμένος, ήλιο-καμένος, θεο-φοβούμενος*.

102. Ε. 'Επίρρημα. "Όταν το β' συνθετικό είναι επίρρημα, φυλάγει την κατάληξή του ή παίρνει την κατάληξη *-α: κατ-άντικρυ, πρό-περσι, προ-χτές, όλό-γυρα (γύρω)*.

* Τονισμός τῶν συνδέτων

103. Οί σύνθετες λέξεις ή φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται τὸ δεύτερο συνθετικό ή τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα. Παραδείγματα:

Α. Φυλάγουν τὸν τόνο: *χωριάτης—ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας, κόρης — καρφοκόρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς, φωλιά — αἰτοφωλιά, βδομάδα — λαμπροβδομάδα, ράχη — αἰτοράχη, τραγονδῶ — σιγοτραγονδῶ, γράφω — καταγράφω, πηδῶ — πολυπηδῶ.*

Β. 'Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα: *βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβόρι, πουλί — θαλασσοπούλι, κλαδί — παρακλαδί, μαλλί — μακρομάλλης.*

Γ. 'Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν προπαραλήγουσα: *πάπια — ἀγροπάπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κοφόβραση, κλίση — ἔγκλιση, βράδε — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος, ἀκρίβος — μονάκριβος, ἀντικρὸν — κατάντικρυ.*

Παρασύνδετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικός

104. Οί λέξεις *καλωσόρισμα, σιδηροδρομικός* δέν παράγονται ἀπὸ

λέξεις άπλές παρά άπό σύνθετες. Οί λέξεις που παράγονται άπό σύνθετες λέξεις λέγονται **παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα**.

Άπό τό "Άγιος Τάφος, Μαύρη Θάλασσα, Αίγαίο πέλαγος, Στερεά Ελλάδα έγιναν τά σύνθετα Άγιοταφίτης, Μαυροθαλασσίτης, Αιγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καί αυτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί έγιναν άπό δύο λέξεις που συνήθως λέγονται μαζί σά νά είναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

105. Τό σύνθετο *αστρατόβρογχο* έγινε άπό τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ *αστρατ-*, που ένώθηξε με τό β' συνθετικό με τό συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχουμε **γνήσια σύνθεση**.

Τό σύνθετο *Χριστούγεννα* έγινε άπό τή γενική *Χριστοῦ* καί τό γέννα χωρίς τό συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχουμε **καταχρηστική σύνθεση**. Άλλα τέτοια σύνθετα: *Νέα—πόλη*: *Νεάπολη*, *Άδριανού—πόλη*: *Άδριανούπολη*, *Άλεξάνδρου—πόλη*: *Άλεξανδροῦπολη*, *Κωσταντίνου—πόλη*: *Κωσταντινούπολη*.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

Ένα ὄμορφο ἀρνί — Αυτό τό παιδί είναι ἀρνί

106. Στήν πρώτη φράση έχουμε τό οὔσιαστικό *ἀρνί* με τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή έχουμε **κυριολεξία**. Στή δεύτερη έχουμε τή λέξη *ἀρνί* με άλλαγμένη σημασία, δηλαδή έχουμε **μεταφορά**. Έδω ή λέξη *ἀρνί* κρατάει ένα μόνο χαρακτηριστικό: ὅτι είναι ἴσουχο, άπονήρευτο.

Τό ἴδιο καί ὅταν ποῦμε: *ὁ ἄνθρωπος αὐτός είναι ἀλεπού, δηλ. πονηρός*. Κι ἔδω ή λέξη *ἀλεπού* κρατάει μόνο ένα χαρακτηριστικό: τήν πονηριά.

Μεταφορικά χρησιμοποιοῦμε οὔσιαστικά, επίθετα, ρήματα καί ἐπιρρήματα:

Έχει κορμί λαμπάδα (ἴσου) — Η καρδιά του είναι πέτρα — γλυκός

ἄνθρωπος — πικρὴ ζωὴ (βασανισμένη) — χύθηκε στὸν ἐχθρὸ (ὄρμησε ἀπάνω του) — μασᾷ τὰ λόγια του — ἀρωόστησε βαριά — μίλησε ξάστερα.

Μεταφορικὰ λέγονται καὶ φράσεις: ἔχασε τὰ νερά του, οἶχνει ἄγκυρα, τρώει σίδερα, τραβᾷ τὰ μαλλιά του, κοιμᾶται μὲ τὶς κότες, τοῦ γεννοῦν καὶ τὰ κοκόρια.

Ὁμώνυμα

ψηλὴ λεύκα — ψιλὴ βροχὴ

107. Οἱ λέξεις ψηλὴ καὶ ψιλὴ προσφέρονται τὸ ἴδιο, ἔχουν ὅμως διαφορετικὴ σημασία. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ὁμώνυμα**.

Ἄλλα ὁμώνυμα: κλείνω (τὴν πόρτα) — κλίνω (ἓνα οἶγμα). Τὸ κλίμα (τῆς Ἑλλάδας) — τὸ κλῆμα (τῆς αὐλῆς μας). Τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) τεῖχος (τῆς πόλης). Λύρα (τὸ ὄργανο) — λίρα (τὸ νόμισμα). Σήκω — σύκο κτλ.

Παρώνυμα

108. Οἱ λέξεις σφίκα — σφίγγα ἔχουν διαφορετικὴ σημασία, μοιάζουν ὅμως στὴν προφορά. Οἱ λέξεις αὐτὲς ὀνομαζόνται **παρώνυμα**.

Ἐπειδὴ μοιάζουν στὴν προφορά, μερικές φορές δὲν τις ξεχωρίζουμε καὶ τὶς μπερδεύουμε. Παραδείγματα παρωνύμων:

αἰθέρας — ἀθέρας (τὸ ἄγανο, ἡ κόψη ξυραμιῦ κτλ., τὸ πιὸ λεπτὸ καὶ διαλεχτὸ μέρος ἀπὸ κάτι)

ἀμυγδαλιὰ — ἀμυγδαλή, -ές (οἱ ἄδενες μέσα στὸ λαιμὸ)

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (ποῦ δὲ χόρτασε)

φτηνὸς (ἔχι ἀκριβὸς) — φτενὸς (λεπτὸς)

στερωῶ (παίρνω κάτι ποῦ ἀνήκει σὲ ἄλλον) — ὑστερωῶ (μένω πίσω).

109. Μερικὲς λέξεις ξεχωρίζουν μὲ τὸ διαφορετικὸ τους τονισμὸ (κάποτε καὶ μὲ τὴ διαφορετικὴ τους ὀρθογραφία): γέρονω — γερονῶ, γέρος — γερός, θόλος — θολός, κάμαρα — καμάρα, (τὰ) μάγια — (ἡ) μαγιά, νόμος — νομός, σκέπη — σκεπή, γόορα — γοορά, παίρνω — περνωῶ, πίνω — πεινώ, χῶρος (τόπος) — χορός κτλ. Αὐτὲς λέγονται **τονικὰ παρώνυμα**.

Συνώνυμα

110. Συνώνυμα ἢ συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετι-

κῆς ἀναμεταξύ τους πού ἔχουν τήν ἴδια περίπου σημασία. Συνώνυμα εἶναι :

ραβδί, γκλίτσα, μπαστούνη, πατερίτσα

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, γέγγει, φωτίζει, ἀσπρογαλιάζει.

Τά συνώνυμα ἐκφράζουν τὸ ἴδιο νόημα, ἀλλὰ μὲ κάποιες διαφορὲς μεταξύ τους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχουμε γιὰ νὰ βροῦμε ποιά λέξη ἀπὸ τίς συνώνυμες πού ξέρομε ταιριάζει κάθε φορά νὰ μεταχειριστοῦμε.

Τὰ ρήματα *βλέπω, κοιτάζω, παρατηρῶ, ξεχωρίζω, διακρίνω, ἀγναντεύω* εἶναι συνώνυμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ βροῦμε ποῖο ταιριάζει καλύτερα σ' ἐκεῖνο πού θέλουμε νὰ ποῦμε.

Ταυτόσημα

111. Ταυτόσημα λέγονται οἱ λέξεις πού ἡ σημασία τους εἶναι ἐντελῶς ἢ ἴδια. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀραποσίτι — καλαμπόκι

μελισσοργός — μελισσογάγος

ἀχλάδι — ἀπίδι

ὄρνιθα, ὄρνιθώνας — κότα, κοτέτσι

γίδα — κατσίκα

πετεινός — κόκορας

διχάλι — διχάλα — δικράνη

στέγη — σκεπή

τροζόνι — γρόλος

φλαμούρι — τίλιο

κοκκινογούλια — παντζάρια

χένομαι — χιμῶ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Κλιτά και ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμδ, χαρακτήρας

112. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει δέκα εἶδη λέξεως, ποὺ ὀνομαζόνται μέρη τοῦ λόγου.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι: ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα.

ὁ (ἄνθρωπος), ἡ (γῆ), τὸ (παιδί) εἶναι ἄρθρα
Γιῶργος, ἄλογο, οὐρανός εἶναι οὐσιαστικά
ξάστερος (οὐρανός), ὁμοιοφο (λουλούδι) εἶναι ἐπίθετα
ἐγὼ (διαβάζω), ἐκεῖνος (τρέχει) εἶναι ἀντωνυμίες
γράφω, νύνομαι, χτυπήθηκα εἶναι ρήματα
γράφοντας, γραμμένος εἶναι μετοχές
ἐδῶ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι, πολὺ εἶναι ἐπιφώνηματα
ἀπὸ (τὸ σπίτι), γιὰ (τὸ σχολεῖο) εἶναι προθέσεις
(μολύβια) καὶ (τετραδία), ἂν (ἐβθης) εἶναι σύνδεσμοι
ποπὸ! (τί κόσμος), μπράβο! εἶναι ἐπιφώνηματα.

Τὸ οὐσιαστικό καὶ τὸ ἐπίθετο λέγονται καὶ **ὀνόματα**.

113. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τὸ ρῆμα καὶ ἡ μετοχὴ λέγονται **κλιτὰ μέρη** τοῦ λόγου, γιὰτὶ κλίνονται, δηλαδὴ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ παίρνει στὸ λόγο διάφορες μορφές: τὸ παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τὰ παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.—ὁμοιοφος, ὁμοιοφον, ὁμοιοφο, ὁμοιοφοι κτλ.—ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.—γράφω, γράφομε, ἔγραφε, ἔγραψα κτλ.—ὁ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιὰτὶ δὲν κλίνονται, δηλαδὴ παρουσιάζονται πάντοτε στὸ λόγο μὲ τὴν ἴδια μορφή: ἐδῶ, γιὰ, καί, μπράβο.

Ἄκλιτα εἶναι καὶ μερικὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα καὶ οἱ μετοχές πού τελειώνουν σὲ -οντας, -ώντας: πέντε, ἕξι, δέκα κτλ. —γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιὰ κλιτὴ λέξη ὅταν μιλοῦμε ἢ γράφουμε λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι εἶναι: οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανέ — οὐρανοί, οὐρανοῶν, οὐρανοῦς. Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι εἶναι: τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχομε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὸ τέλος πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις εἶναι: -ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους. Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις εἶναι: -ω, -εις, -ει, -ομε, κτλ. -α, -ες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὴν ἀρχὴ πού δὲν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**. Τὰ θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὄμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω εἶναι: οὐραν-, ὄμορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Στὶς λέξεις οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω χαρακτῆρες εἶναι τὸ ν, τὸ χ, τὸ ου.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμὸς

115. Οἱ τύποι πού παίρνουν τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἢ ἀντωνυμία καὶ ἢ μετοχὴ λέγονται **πτώσεις**, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου πού ἔχουν πτώσεις λέγονται **πτωτικά**.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ **ὀνομαστική**, ἡ **γενική**, ἡ **αἰτιατική** καὶ ἡ **κλητική**.

Ὀνομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποῖος; τί: Ποῖος ἔρχεται; — Ὁ Γ ι ά ν ν η ς. Τί ἦρθε σὸ λιμάνι; — Τ ὸ κ α ρ ά β ι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση τίνος; ποιανοῦ; Τίνος εἶναι τὸ βιβλίον; — Το ὕ Γ ι ά ν ν η.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποιὸν; τί: Ποιὸν νὰ φωνάξω; — Τ ὸ Γ ι ά ν ν η. Τί εἶδες; — Εἶδα τ ὸ κ α ρ ά β ι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ὅταν καλοῦμε ἢ προσφωνοῦμε κάποιον: ἔλα δῶ, Γ ι ά ν ν η πρόσεχε, Γ ι ά ν ν η κ α ρ ά β ι, κ α ρ α β ά κ ι, πὸν πᾶς γιαλὸ γιαλὸ.

116. Ἐκτὸς ἀπὸ τίς πτώσεις τὰ πτωτικά ἔχουν **γένος**, **ἀριθμὸ** καὶ **κλίση**.

A. Τὰ γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκό** καὶ **οὐδέτερο**.

Ἄρσενικά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ὁ**: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ἡ**: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **τό**: τὸ ἄλογο.

B. Ἄριθμοί. Ὅταν λέμε ὁ *συμμαθητής μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ *συμμαθητές μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα. Ὅλα τὰ πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὸ ἓνα καὶ ξεχωριστοὺς γιὰ τὰ πολλὰ. Οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὸ ἓνα ἀποτελοῦν τὸν **ἐνικό** ἀριθμό, οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὰ πολλὰ ἀποτελοῦν τὸν **πληθυντικό** ἀριθμό. Τὰ πτωτικά ἔχουν λοιπὸν δύο ἀριθμούς: τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό.

Γ. Κλίση. Κλίση εἶναι ὁ τρόπος ποὺ σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἐνὸς πτωτικοῦ. Στὰ οὐσιαστικά ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδετέρων**.

Ἡ πτώση, τὸ γένος, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κλίση ἐνὸς πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τὰ **συνακόλουθά** του.

I. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ἈΡΘΡΟ

117. Συχνὰ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα μιὰ μικρὴ λέξη: ὁ *Γιωργος*, ἡ *γῆ*, διάβασα *ἓνα* ὠραῖο βιβλίον. Ἡ μικρὴ κλιτὴ λέξη ποὺ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα λέγεται **ἄρθρο**. Ἡ γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τὸ **ὀριστικό**, ὁ, ἡ, τό, καὶ τὸ **ἀόριστο**, ἓνας, μιά, ἓνα.

A. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο

118. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο τὸ μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιὰ ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *ἔρχεται ὁ Δημήτριος*, *γαβγίζει τὸ σκυλί μας*, ἡ *γῆ* εἶναι *σφαιρική*.

Τὸ ὀριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

Ένικος αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
άρσεν.	θηλ.	οὐδ.	άρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Όνομ. ὁ	ἡ	τό	οἱ	οἶ	τά
Γεν. τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ. τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τίς	τά

Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητική. "Όταν τ' ὄνομα βρίσκεται στὴν κλητική, τὸ μεταχειριζόμαστε χωρὶς ἄρθρο: **Εἶλα, Μαρία! μέριαισε, βοάχε, νὰ διαβῶ. Κάποτε, προπάντων στὰ ὀνόματα προσώπων, μεταχειριζόμαστε τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ἔ: ἔ Γιώργο!*

B. Τὸ ἄοριστο ἄρθρο

119. Μεταχειριζόμαστε τὸ ἄοριστο ἄρθρο ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἓνα ὄχι ὀρισμένο, παρὰ γιὰ ἓνα ἄοριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *Μὲ περιμένει ἓνας φίλος μου (κάποιος, πού δὲν τὸν ὀνομάζω).— Εἶδα ἓνα ὄμοιο ἄλογο (κάποιον ἄλογο).*

Τὸ ἄοριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	άρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Όνομ.	ἓνας	μιὰ	ἓνα
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἐνός
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μιὰ	ἓνα

Τὸ ἄοριστο ἄρθρο δὲν ἔχει πληθυντικὸ, καὶ ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ ἄοριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα τ' ἀναφέρουμε χωρὶς ἄρθρο: *εἶδα λουλούδια σκορπισμένα πέρασε γάχες καὶ βοννά παιδιά ἔπαιζαν στὴν αὐλή.*

Τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ πού τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ ἄοριστο ἄρθρο. Εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσουμε πότε εἶναι ἀριθμητικὸ. "Όταν λέμε: *βοήκα μιὰ δραχμὴ ἓνας νίκησε πολλούς* εἶχα λίγα λεπτά γι' αὐτὸ ἀγόρασα ἓνα μόνο βιβλίον, τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ.

120. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ν τοῦ ἄρθρου τόν, τήν, ἓναν φυλάγεται μόνο ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ) (§ 58): τὸν ἄρθροπο, τὴν ντροπή, στήν ξενιτιά, τὸν Μπότσαρη, εἶδα ἓναν ξένο, τὸν τόπο, στήν Τράπεζα, τὸν Κώστα, τὴν Κόρινθο, ἓναν Κεκοροαῖο. "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ ἄλλο σύμφωνο, τὸ ν δὲ φυλάγεται: τὸ νόμο, τὸ γόβο, τὴ βούση, τὴ μητέρα, ἓνα χωριό, ἓνα γλάρο.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

121. Ἡ λέξις *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *μαθητής* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξις *αὐτοκίνητο* φανερώνει ἓνα πρᾶμα.

Οἱ κλιτῆς λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

Οἱ λέξεις *δουλειά*, *τρέξιμο* φανερώνουν μιὰ πράξη, μιὰ ἐνέργεια. Οἱ λέξεις *εὐτυχία*, *ἡσυχία* φανερώνουν μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις *ἐξυπνάδα*, *παλικαριά* φανερώνουν μιὰ ιδιότητα. Καί οἱ λέξεις αὐτῆς λέγονται **οὐσιαστικά**.

Ὡστε **οὐσιαστικά** λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.

Κύρια καὶ κοινὰ οὐσιαστικά

122. Κύρια ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικὰ *Πέτρος*, *Κανάρης*—ὁ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιοῦ)—*Ἑλλή* (τὸ πολεμικὸ πλοῖο), πού σημαίνουν τὸ καθένα ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Κοινὰ ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικὰ *ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τοριανταφυλλιά*, *τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἐξυπνάδα*, πού σημαίνουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος, πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **κοινὰ ὀνόματα**.

Περιληπτικὰ οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα *κόσμος*, *λαός*, *πρωτός*, *οἰκογένεια*, *ἐλαιώνας*, *τουφεκίδι*, πού φανερώνουν πολλὰ πρόσωπα ἢ πρᾶματα μαζί, ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα**.

123. ὀρθογραφία.— Γράφονται μὲ κεφαλαῖο στὴν ἀρχή : 1) Τὰ κύρια ὀνόματα : *Δημήτριος*, *Ἑλένη*—*Πλαπούτας*, *Τοικούπης*—*Ἑλλάδα*, *Ἀργυροκάστρο*, *Πιέρια*, *Θεομαϊκός*, *Ἀκρόπολη*, *Ἅγιοι Σαράντα*.

2) Τὰ ἐθνικά : *Ἑλληνας*, *Ρωμαῖοι*, *Σερραῖοι*, *Σουλιῶτες* κτλ.

3) Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καὶ τῶν γιορτῶν: Ἰανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἅγιο Πνεῦμα, Παναγία καὶ τὰ συνώνυμά τους: Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχραση κτλ.

5) Τὰ ὀνόματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης: ἡ Ὀδύσσεια, τὰ Λόγια τῆς Ἠλώδης τοῦ Καρκαβίτσα, τὸ Κορηῶ Σχολεῖο τοῦ Γύζη, ὁ Παρθενώνας.

6) Οἱ τιμητικὸι τίτλοι: Κωνσταντῖνος ὁ Μεγάλος, ἡ Ἀυτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότητα, ὁ Ἐξοχώτατος, ὁ Μακαριώτατος κτλ.

Γράφονται μὲ μικρὸ γράμμα στὴν ἀρχή:

1) Λέξεις ποὺ παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἑθνικά: ("Ὀμηρος) ὁμηρικὸι ἥρωες, (Χριστοῦγεννα) χριστογεννητικός — ("Ἕλληνας) ἑλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τὰ ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν ὀπαδούς θρησκευμάτων: χριστιανός, διαμαρτυρούμενος, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστής κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Α.— Γενικά

124. Τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκὸ** καὶ **οὐδέτερο**.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά ὄντα, καὶ θηλυκὰ ὅταν σημαίνουν θηλυκὰ ὄντα: ὁ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιὸς — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνὰ ὅμως εἶναι καὶ σὲ ἓνα τρίτο γένος ποὺ λέγεται στὴ γραμματικὴ οὐδέτερο γένος: τὸ βουνό, τὸ λουλοῖδι, τὸ κροῖ. Ἀλλὰ στὸ οὐδέτερο γένος λέγονται καὶ ἐμψυχα: τὸ παιδί, τὸ ἀγόρι, τὸ κορίτσι.

Στὴ γραμματικὴ ξεχωρίζομε τὸ γένος:

α) ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ: ὁ νικητ-ῆς (ἀρσενικό), ἡ βούσ-η (θηλυκό), τὸ παιδ-ὶ (οὐδέτερο), καὶ

β) από το ἄρθρο: ὁ, ἕνας (γιά τὸ ἄρσενικό), ἡ, μιὰ (γιά τὸ θηλυκό), τό, ἕνα (γιά τὸ οὐδέτερο).

B.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕναν τύπο μόνο καὶ ἕνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τὸ χῶμα, ὁ αἰτός.

Πολλὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα γιά τὸ ἄρσενικό καὶ ἕνα γιά τὸ θηλυκό. Τὸ θηλυκό σχηματίζεται τότε μὲ τίς καταλήξεις **-ισσα, -τρα, -τρια -αινα, -ίνα, -οῦ, -α, -η**: βασιλιάς — βασίλισσα, ράφτης — ράφτρα, διευθυντής — διευθύντρια, δράκος — δράκαινα, ἀράτης — ἀρατίνα, μιλωνάς — μιλωνοῦ, θεϊός — θεία, ἀδερφός — ἀδερφή.

Θηλυκά τῶν ζώων. Τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν ἕνα μόνο τύπο γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκούδα, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχια, τὸ λαβράκι. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **ἐπίκοινα**. Στὰ ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴριστῇ τὸ φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετο ἄρσενικός ἢ θηλυκός: τὸ ἄρσενικό λαοκάδι, ὁ θηλυκός σπίνος, ἡ ἄρσενική καρφίλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια ἢ γιά ἄλλα ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τὸν ἄνθρωπο, ἢ ὑπάρχει ξεχωριστὴ λέξη γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό ἢ **ξεχωρίζεται τὸ ἄρσενικό ἀπὸ τὸ θηλυκό** μὲ διαφορετικὴ κατ'ἀλήξην: ἄλογο — φορὰδα, κοίρια — προβατίνα, τράγος — γίδα, πετεινός — ὄρνιθα ἢ κότα, σκύλος — σκυλί, κοινέλι — κοινέλι, τρυγόνι — τρυγόνα, περιστέρι — περιστέρα, πρόβατο — προβατίνα, λάφι — λαφίνα, λιγός — λιγίνα, κότασφας — κοιτασφίνα, λύκος — λύκαινα, γάλος — γαλοπούλα, γάτα — γάτος, κοινέλι — κοινέλιος.

Ἀλλὰ σὲ μερικά ὀνόματα ζώων ὁ ἕνας τύπος εἶναι συχνότερος καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ γιά τὰ δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι.

Γ.— Οὐσιαστικά μὲ δύο γένη

126. Μερικά οὐσιαστικά συνθίζονται μὲ δύο γένη, ποὺ ἔχουν διαφορετικὴ κατ'ἀλήξην καὶ κάποτε καὶ διαφορετικὸ τονισμό: ὁ πλάτανος — τὸ πλατάνι. Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι: ὁ νοτιάς — ἡ νοτιά, ὁ πήχης — ἡ πήχη, ὁ τήρης — ἡ τήρη, ὁ κρίνος — τὸ κρίνο, ὁ ἔλατος — τὸ ἔλατο, ὁ πεύκος — τὸ πεύκο, ὁ σκύλος — τὸ σκυλί.

Τὸ γένος ἀλλάζει κατὰ τὴ σημασία

ἡ βροντή — ὁ βρόντος

127. Πολλὲς λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλὰ ὄχι πάντα μὲ τὴν ἴδια ἐντελῶς σημασία: βροντή εἶναι τὸ γνωστὸ φυσικό φαινόμενο — βρόντος εἶναι ἕνας δυνατὸς κρότος· τράπεζα εἶναι τὸ ἐπιπλο — τράπεζα λέγεται γιά τὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καὶ γιά τὰ πιστωτικά ἰδρύματα. Ἔτσι ξεχωρίζουν στὴ σημασία οἱ λέξεις:

ἀχνα (ἀνανν ἢ) — ἀχνός, κοπέλα — κοπέλι (παραγιάς, βοηθός τεχνίτη), μάντρα — μαντρά, μ ση — μέσος, περιβόλος — περιβόλι, πλενοῦ — ἡ πλενοῦ (ὄρος στὴ γεωμετρία), ρετσίνα — ρετσίνα, σκανδάλη (τοῦ τουφεκιοῦ) — σκανδαλο, σκάφη — σκάφος, σουβλά — σουβλί, χῶρα — χῶρος (τόπος).

Υπάρχουν μερικές λέξεις που συχνά πολλοί δὲν εἶναι βέβαιοι γιὰ τὸ γένος τους ἢ καὶ τίς μεταχειρίζονται στραβά. Εἶναι καλύτερα νὰ λέγεται ὁ Πίνδος, ἡ Πάργηθα, τὸ Ρέθυμνο, τὰ Φόσσαλα, ὁ Ἀκροκόρινθος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἠλεκτρική) καὶ ὁ στίλος, κολόνα πὺ στήριζει κάτι: οἱ Στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἠλεκτρικοί στίλοι:

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλὰ ὀνόματα συνηθίζονται μόνο στὸν ἓνα ἀριθμὸ ἢ προπάντων στὸν ἓνα.

1. Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό ὀνόματα πὺ σημαίνουν ἐννοιας μοναδικές. Τέτοια εἶναι:

α) Μερικά συγκεκριμένα, πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμὸς — συγγενολόγι — ξεκιτιά, ἀνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη. Συχνὰ ὅμως τὰ ἀφρημένα σχηματίζουν πληθυντικό: ἄς λείπουν οἱ πολλὲς εὐγένειες.

β) Ὀνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν: ὕδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχρωμα.

Τὰ κύρια ὀνόματα συνηθίζονται στὸν ἐνικό. Ἔτσι:

Α) Τὰ ὀνόματα μερικῶν γειορωμιέων: Λαμπρόη, Τριώδι.

Β) Οἱ περισσώτερες τοπωνυμίες: Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλισός. Σχηματίζουν καὶ οἱ τοπωνυμίες πληθυντικό: α) ὅταν τυχαῖα νὰ ὑπάρχουν περισσώτερες ἀπὸ μιὰ ἴδιες τοπωνυμίες: ἡ Ἑλλάδα ἔχει διὰ Πηγεῖος καὶ πέντε Ὀλύμπους β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά: Δὲ γίνονται καθὲ μέρος Παρθενῶνες (δῆλ. μεγάλα ἔργα τέχνης).

Γ) Τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ σχηματίζουν πληθυντικό, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στὸν πληθυντικό:

Α) Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα: ἄμια, ἄσματα, βαγτίσια, γένια, γερόματα, ἐγκαίαινα, ἐγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάμητρα, κάλαντα, μίγνια, μεσάνυχτα, περιχώρα, πολεμοσόδια, σωθικά (τά), τοιχάματα, χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη : α) Περιληπτικά καθὼς: ἀσημικά, γυαλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.— β) Λέξεις ποὺ ἐκφράζουν ἀντικείμενα διπλά : τὰ γυαλιά, τὰ κιάλια ἢ σύνθετα παραταχτικά: γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώροφα.— γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή γιὰ κάποια ἐργασία: βαρκαριάτικα, κόμιστρα, πλυστικά.— δ) Ὅσα σημαίνουν μιὰ γλώσσα καθὼς: ἀρβανίτικα, ἐλληνικά, γαλλικά.

Β) Ἐπὶ τὰ κ Ὑ ρ ι α ὀ ν ὀ μ α τ α : α) Ὀνόματα γ ι ο ρ τ ῶ ν : Χριστοῦγεννα, Φῶτα, Νικολοβάροβα, Παναθήναια. β) Τ ο π ω ν υ μ ί ε ς : Σέρορες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἄγροφα, Καλάβροτα, Οὐράλια, Πυοηναῖα. Ἡ Ἀθήνα λέγεται κάποτε καὶ Ἀθῆνες, ἢ Θῆβα καὶ Θῆβες, ἢ Καλαμάτα καὶ Καλάμες.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζομε τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστὰ γιὰ κάθε γένος: ἔτσι ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδέτερων**.

1. Σὲ κάθε γένος ὑπάρχουν οὐσιαστικά με ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς καὶ στοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις: λ.χ. *μήνας, μήνα, μήνες, μηνῶν* — *ώρα, ὥρας, ὥρες, ὥρων* — *μῆλο, μήλου, μῆλα, μήλων*. Αὐτὰ λέγονται **ισοσύλλαβα**.

2. Ἄλλα οὐσιαστικά δὲν ἔχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς: *περιβολάρης—περιβολάρηδες, γιαγιά—γιαγιάδες, κύμα—κύματα*. Αὐτὰ λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

3. Τ' ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερο παρὰ στὸν ἐνικό: *σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων*: τὰ οὐδέτερα σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ: *σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων*.

130. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, ἓνα γιὰ τοὺς ἰσοσύλλαβους τύπους καὶ ἓνα γιὰ τοὺς ἀνισοσύλλαβους.

Τὸ πρῶτο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξι ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἢ κατ'ἀλλήξῃ τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς *-ας, -ης, -ες, -οὺς* τῶν ἀρσενικῶν, *-α, -ου* τῶν θηλυκῶν, *-α, -ο, -ας* τῶν οὐδέτερων: *ψωμ-άς, πεταλωτ-ής, καφ-ές, παππ-οὺς, ἀλεπ-οῦ, αἱμ-α, γραψιμ-ο, κορέ-ας*.

Τὸ δεῦτερο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξι ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἢ κατ'ἀλλήξῃ *-ες* τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θη-

λυκῶν καὶ -α τῶν οὐδετέρων: ψομάδ-ες, πεταλωτῆδ-ες, καφέδ-ες, παπ-
ποῦδ-ες, μαμάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἷματ-α, γραφίματ-α, κρεάτ-α, γῶτ-α.

131. Τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ δὲν τὴ σχηματίζουν ὅλα τὰ οὐσιαστικά· τοὺς λείπει κάποτε ἢ σχηματίζεται δύσκολα. Δὲ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικοῦ: α) οὐσιαστικά λ.γ. ποὺ κλίνονται κατὰ τὸ ζάχαρη, β) μερικὲς κατηγορίες λέξεων, καθὼς λ.γ. τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι (αὐτὰ δὲ σχηματίζουν οὔτε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκὰ σὲ -α, καθὼς δάφα, πάπια, σκάλα, τρύπα, καὶ γ) ὀρισμένες ἄλλες λέξεις: λεβέντης—λεβέντες, μάνα—μάνες, ποὺ σχηματίζονται τότε ἀνισοσύλ-
λαβη: λεβέντηδων, μανάδων.

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

132. Τ' ἀρσενικά τελειώνουν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ς: χειμῶνας, νικητῆς, καφές, παππούς, οὐρανός.

Τ' ἀρσενικά σὲ -ας, -ης, -ες, -οὺς διακροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλη-
τικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ὁ ναύτης—οἱ ναῦτες. Τ' ἀνισοσύλλαβα
τὶς σχηματίζουν σὲ -δες: ὁ περιβολάδης—οἱ περιβολάδηδες.

Τ' ἀρσενικά τονίζονται κανονικὰ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν
ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: ὁ χειμῶνας — τοῦ χειμῶνα—οἱ χειμῶνες — τῶν
χειμῶνων κτλ. Ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς ἐξαιρέσεις.

1. Ἀρσενικά σὲ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ χειμῶνας

ὁ ταμίας

ὁ φύλακας

133. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ -ας εἶναι παροξύτονα καὶ προ-
παροξύτονα.

Ἐνικός

Ἄνομ.	ὁ	χειμῶνας	ὁ	ταμίας	ὁ	φύλακας
Γεν.	τοῦ	χειμῶνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τὸ	χειμῶνα	τὸν	ταμία	τὸ	φύλακα
Κλητ.		χειμῶνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικός

Ἄνομ.	οἱ	χειμῶνες	οἱ	ταμίες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	χειμῶνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τοὺς	χειμῶνες	τοὺς	ταμίες	τοὺς	φύλακες
Κλητ.		χειμῶνες		ταμίες		φύλακες

Κατὰ τὸ *χειμώνας* κλίνονται: ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἐλαιώνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρωτάς, κανόνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κτλ.—Μαλέας, Ἐλικώνας, Μαρθώνας κτλ.—Ἀννίβας, Λεωνίδα, Φειδίας κτλ.

Κατὰ τὸ *ταμείας* κλίνονται: ἄντρας, γύπας, λίβας, μήνας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας, κτηματίας κτλ.

Κατὰ τὸ *φύλακας* κλίνονται: ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας, λάρυγγας, πίνακας, πρίγκιπας, πρόσφυγας, ρήτορας κτλ.—Λάκωνας, Τσάκωνας—Ἀγαμέμνονας, Μίνωας, Κύκλωπας κτλ.

1. Τὰ δισύλλαβα σὲ *-ας* καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ *-ίας* τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λέγουσα: ὁ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, ὁ μήνας — τῶν μηνῶν, ὁ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τὰ προπαροξύτονα σὲ *-ας* τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

Τὰ ὀνόματα ἄντρας, μήνας, *Λίας* σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ σὲ *-ός*: τὸ εἶπε τοῦ ἀντρός της, στίς δέκα τοῦ μηνός, ὁ καὶς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

134. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τὰ παροξύτονα ἀρσενικά ὀνόματα σὲ (**όνας**) καὶ σὲ (**ιόνας**) καὶ οἱ τοπωνυμίες σὲ (**όνας**) γράφονται μὲ **ω**: ἀγκώνας, περιστεριώνας, χειμώνας κτλ.—Ἐλικώνας, Μαρθώνας κτλ. καὶ ὁ Ποσειδῶνας.

Γράφονται μὲ **ο**: ἀλαζῶνας, ἡγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας—Στρομόνας καὶ τὰ ἔθνικα Μακεδόνες, Παφλαγόνες, Μυομιδόνες κτλ.

2. Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ (**ονας**) γράφονται μὲ **ο**: ἀκτῆμονας, ἄξονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐπιστήμονας κτλ.

3. Τὰ περισσότερα κύρια καὶ τὰ ἔθνικα προπαροξύτονα σὲ (**ονας**) γράφονται μὲ **ω**: Ἴωνας, Ἀπόλλωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλάτωνας, Σόλωνας, Πάριονας, Λάκωνας, Τσάκωνας.

Γράφονται μὲ **ο**: Ἀγαμέμνονας, Ἀλιάκμονας, Ἀρίωνας, Ἀμφιόνας, Ἰάσονας, Φιλήμονας.

4. Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ (**ορας**) γράφονται μὲ **ο**: αὐτοκρατορας, εἰσπράχτορας, παντοκράτορας, Βίκτορας, Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας.

5. Τ' ἀρσενικά σὲ (**τίρας**) γράφονται μὲ **η**: ἀνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, ὀδοστρωτήρας.

2. Ἄρσενικά σέ - ης ἰσοσύλλαβα

ὁ ναύτης

ὁ νικητής

135. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - ης εἶναι παροξύτονα καὶ ὀξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	ὁ ναύτης	ὁ νικητής	οἱ ναῦτες	οἱ νικητές
Γεν.	τοῦ ναυτῆ	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τὸ ναυτῆ	τὸ νικητῆ	τοὺς ναῦτες	τοὺς νικητές
Κλητ.	ναυτῆ	νικητῆ	ναῦτες	νικητές

Κατὰ τὸ ναυτῆς κλίνονται: ἀγωγιάτης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, μεσίτης, ράφτης, φράχτης κτλ.—βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰσηροδίκης κτλ.—Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Σπαρτιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Κεφαλλονίτης, Σπετσιώτης, Χιώτης κτλ.

Κατὰ τὸ νικητῆς κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κτλ.

Τὰ παροξύτονα σέ - ης στῆ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουσι τὸν τόνο στῆ λέγουσα: ναυτῆς—ναυτῶν, ἐπιβάτης—ἐπιβατῶν.

136. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τ' ἄρσενικά σέ (**ιστῆς**) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: ἀνθρωπιστής, ζυγιστής, πολεμιστής, τροχιστής. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.

2. Τ' ἄρσενικά σέ (**ιτῆς**) γράφονται μὲ δύο **η**: ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, μαθητής, τηλεγραφετής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.

3. Τὰ περισσότερα ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (**ιτῆς**) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: μεσίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ.

Γράφονται μὲ δύο **η**: ἀλήτης, κομήτης, κυβερνήτης, πλανήτης, προφήτης.

Γράφονται μὲ **υ** καὶ **η** τὸ δύτης, θύτης, λύτης καὶ τὰ σύνθετα ἀπ' αὐτά, καθὼς καὶ τὸ νεροχύτης, γερακομύτης κτλ.

4. Τὰ ἔθνικα σέ (**ιτῆς**) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: Ἀνατολίτης, Θασίτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης, Πολίτης, Σκιαθίτης κτλ.

Γράφονται μὲ **ει** - **η** τὸ Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ μὲ **η** - **η** τὸ Αἰγινητής.

5. Ἀπὸ τὰ ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (**ότις**) γράφονται μὲ **ο**: ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἱππότης, προδότης, συνωμότης, τοξότης.

Τὰ ὑπόλοιπα σέ (ότις) καὶ σέ (ιότης) γράφονται μὲ ω: δεσμώ-
της, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ιδιώτης, νησιώτης, στρατιώτης.

6. Τὰ ἔθνικὰ σέ (ότις) καὶ (ιότης) γράφονται μὲ ω: Ἀντιω-
της, Βολιώτης, Ἑπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σονλιώτης.

3. Ἄρσενικὰ σέ - α ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ σφουγγαράς

137. Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικὰ σέ - ας εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ
μερικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαροῦ	τῶν σφουγγαράδων
Αἰτ.	τό σφουγγαρόν	τούς σφουγγαράδες
Κλητ.	σφουγγαρόν	σφουγγαράδες

Κατὰ τὸ σφουγγαράς κλίνονται: βοριάς, πατάς, πενκιὰς,
σκαφτιάς κτλ. — ἀμαξιάς, γαλατιάς, καστανιάς, μαρμαραδός, ψαριάς κτλ. —
μουσαμάς, ραγιάς, σατανιάς — Κραβασαράς, Μαρμαραδός, Μιστροάς, Πει-
ραιιάς κτλ. — Καναδάς, Παναμάς — Θωμάς, Λουκάς, Μηρῆς κτλ. — Βη-
λαροῦς, Καλλιγῆς, Παλαμῆς, Πολυλάς, Σκουρῆς, Φωκάς κτλ. — Μερικὰ
παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα: οἰγῆς, κάλγας, μπάρομπας, τσέλιγκας,
προτόπατας.

Τὰ παροξύτονα καὶ τὰ προπαροξύτονα σέ - ας στὸν πληθυντικὸ
κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: οἰγῆς — οἰγῆδες, τσέλιγκας —
τσελιγκάδες.

Τὸ ἀέρας κάνει στὸν πληθυντικὸ οἱ ἀέρηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ἐν ἄνισοσύλλαβα σέ - ας ἔτιν τονίζονται στὴ λέγου-
σα παίρνουν ὀξεῖα: βοριάς, πατάς — Μιστροάς, Πειραιιάς. Παίρνουν περι-
σπωμένη τὰ βαρυσστικά καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα σέ - ἄς: Θωμάς,
Λουκάς — Παλαμῆς, Σκουρῆς κτλ.

4. Ἄρσενικὰ σέ - η ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ πεταλωτής

ὁ νοικοκύρης

138. Ἐν ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικὰ σέ - ης εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα
καὶ προπαροξύτονα.

Όν.	ὁ πεταλωτής	νοικοκύρης	οἱ πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τῶν πεταλωτῆδων	νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τὸν πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τούς πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Κλ.	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες

Κατὰ τὸ π ε τ α λ ω τ ῆ ς κλίνονται: γανωματῆς, μπαλωματῆς, καφετζῆς, κουλουροτζῆς, παπουτσῆς—χατζῆς, χιμπατζῆς — Ἄπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς—Κωστής, Παναγῆς, Παντελῆς κτλ.— Κοραῖς, Παπανικολῆς, Ραγκαβῆς, Φραντζῆς κτλ.

Κατὰ τὸ ν ο ι κ ο κ ῦ ρ η ς κλίνονται: γκιόνης, μανάβης, χαλίφης—βαρκάρης, περιβολάρης, τιμονιέρης—Παυλάκης, παππούλης κτλ.— Ἀρμένης, Καραγκούνης—Ἄλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κτλ.— Βαλαωρίτης, Γύζης, Κανάρης, Καραϊσκάκης, Μιαούλης, Τρικούπης, Ὑψηλάντης κτλ.—Γενάρης, Φλεβάρης κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ προπαροξύτονα φούναρης, κοτζάμπασης καὶ οἱ τοπωνυμίες Δοίναρης, Τάμεσης, Τίβερης κτλ. (χωρὶς πληθυντικό).

Τὰ προπαροξύτονα σέ -ης κατεβάζουν τὸν τόνο κατὰ μία συλλαβὴ στὸν πληθυντικό: φούναρης—φουρνάρηδες, κοτζάμπασης—κοτζαμπάσηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τ' ἀνισοσύλλαβα σέ -ης ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: πεταλωτής, Παντελής, Κοραῖς. Παίρνουν περισπωμένη τ' ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα: Ἄπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. — Μουσῆς.

5. Ἄρσενικά σέ -της, μὲ διπλὸ πληθυντικὸ

ὁ πρᾶματευτῆς

139. Μερικὰ ἄρσενικά σέ -της σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβα καὶ ἰσοσύλλαβα.

Όν.	ὁ πρᾶματευτῆς	οἱ πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς
Γεν.	τοῦ πρᾶματευτῆ	τῶν πρᾶματευτάδων	καὶ πρᾶματευτῶν
Αἰτ.	τὸν πρᾶματευτῆ	τούς πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς
Κλητ.	πρᾶματευτῆ	πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς

Ὅμοια κλίνονται: ἄλωνιστῆς, βουτηχτῆς, διαλαλητῆς, δουλευτῆς, θεριστῆς, κλαδευτῆς, πουλητῆς, τραγουδιστῆς, τρογητῆς κτλ.

“Ομοια κλίνεται καὶ τὸ ἀφέντης, πληθ. ἀφέντες—ἀφεντάδες, πού κατεβάζει καὶ τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα.

140. 6. Σέ - ες καὶ σέ - οὐς ἀνισοσύλλαβα

	ὁ καφές		ὁ παππούς	
	Ἐνικός		Πληθυντικός	
Ἄνωμ.	ὁ καφές	ὁ παππούς	οἱ καφέδες	οἱ παππούδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τοῦ παππού	τῶν καφέδων	τῶν παππούδων
Αἰτ.	τὸν καφέ	τὸν παππού	τούς καφέδες	τούς παππούδες
Κλητ.	καφέ	παππού	καφέδες	παππούδες

Κατὰ τὸ καφές κλίνονται: καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τε-νεκές, χασές κτλ.—Μικές, Τσελεμεντές. Τὰ παροξύτονα κόντες, φάντες (πληθ. κόντηδες, φάντηδες), Δαπόντες, Θεοβάντες.

Κατὰ τὸ παππούς κλίνονται χωρὶς πληθυντικό: Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς παίρνουν περισπωμένη σὲ ὅλες τὶς πτώσεις.

141. 7. Ἄρσενικά σέ - ος

	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Τ'	ἀρσενικά σέ - ος εἶναι ὅλα ἰσοσύλλαβα.			
	Ἐνικός			
Ἄνωμ.	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀγγέλου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ.	τὸν οὐρανόν	τὸ δρόμον	τὸν ἄγγελο	τὸν ἀντίλαλο
Κλητ.	οὐρανέ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε
	Πληθυντικός			
Ἄνωμ.	οἱ οὐρανοὶ	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαλοι
Γεν.	τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀγγέλων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ.	τούς οὐρανοὺς	τούς δρόμους	τούς ἀγγέλους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ.	οὐρανοὶ	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατὰ τὸ οὐρανός κλίνονται: ἀδεοφός, γιατροός, γιός, θεός, ζυνηγός, λαός, προεστός καὶ τὰ παράγωγα οὐσιαστικά σέ - μος: λογαριασμός, δοσιμός, σεισμός, χαμός κτλ.—Ἀξιώς, Δομοκός, Παρνασσός, Δελφοί—Μαθιώς, Βιζυηγός, Κυριακός, Σολωμός κτλ.

Κατὰ τὸ δ ρ ό μ ο ς κλίνονται: γέρος, ἡλιος, θρόνος, κάμπος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος, τροῦλος, ἔπνος, γάρος, ὠμος κτλ.— Ἄγγλος, Γάλλος κτλ.— Βόλος, Πόρος, Νέστος, Νεῖλος, Γαυγαλιάνοι κτλ.— Ἄλέκος, Γιωῦργος, Ανκουῦργος, Μάρκος, Νίκος κτλ.— Ἄντροῦτσος, Κάλβος, Μανθοκοδάτος, Πιπίνος.

Κατὰ τὸ ἄ γ γ ε λ ο ς κλίνονται: ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δήμενος, διάβολος, διάδρομος, ἔμπορος, ἔφηβος, θάνατος, θόρυβος, κάτοικος, κίνδυνος, πλάτανος, πόλεμος, πρόεδρος, πούσκαπος κτλ.— Ἰοίνιος, Ἰούλιος κτλ.— Ἀλέξανδρος, Φίλιππος— Βόσπορος, Τύρναβος.

Κλίνονται κατὰ τὸ ἀ ν τ ί λ α λ ο ς: ἀνήφορος, ἀνθόκηπος, αὐλόγυρος, δεντροθήκη, ἐξάφαλμος, καλόγερος, κατήφορος, λαχανόκηπος, ρινόκερος— Γεράσιμος, Θρασύβουλος, Τηλέμαχος— Μάντζαρος, Χριστόπουλος κτλ.— Ἀχλαδόκαμπος.

Ἡ κλητική τοῦ ἐνικού σχηματίζεται σὲ -ε: γιαιτρέ, ἡλιε, δήμενοχε. Τῆ σχηματίζουν σὲ -ο: α) τὰ παροξύτονα βαφτιστικά: Ἀλέκο, Γιωῦργο, Πέτρο, Σπύρο, Δημητράκο κτλ.: τὸ Παῦλος ἔχει κλητικὴ Παῦλε καὶ Παῦλο.— β) Μερικὰ κοινὰ παροξύτονα οὐσιαστικά καθὼς γέρο, διάκο· τὸ καμαρότος καὶ τὸ καπετάνιος ἔχουν τὴν κλητικὴν σὲ -ο καὶ σὲ -ε.

Σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικού σὲ -ο καὶ μερικὰ δεξύτονα χαϊδευτικά βαφτιστικά: Γιαννακό, Δημητρώ, Μανολιό, καθὼς καὶ μερικὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα παροξύτονα: κύριε Δημητράκο, Δράκο.

Ὁ τονισμὸς τῶν προπαροξύτωνων

142. Στὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ -ος κατεβάζομε συνήθως τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικού στὴν παραλήγουσα: ὁ ἄγγελος— τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμπόρου.

Φυλάτουν τὸν τόνο στὴν προπαρὰλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες καὶ οἱ λαϊκῆς λέξεις: τοῦ ἀντίλαλου, τοῦ ἀνήφορου, τοῦ ἐξάφαλμου, τοῦ καλόγερου, τοῦ ρινόκερου.

Τὸ ἴδιο κάνουν συνήθως καὶ τὰ κύρια ὀνόματα: τοῦ Ἀχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου, τοῦ Χριστόφορου καὶ τὰ οἰκογενειακὰ: τοῦ Μαντούβαλου, τοῦ Ξερόπουλου.

Τὰ προπαροξύτονα κοινὰ ἀρσενικά στὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τῶν ἀνθρώπων— τοὺς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων— τοὺς κυρίους.

Φυλάτουν τὸν τόνο στὴν προπαρὰλήγουσα τὰ σύνθετα, καθὼς καὶ

τὰ κλίρια ὀνόματα ἀνθρώπων: τῶν ἀντίλαλων — τοὺς ἀντίλαλους, τῶν μαντροσκόλων — τοὺς μαντροσκόλους, τῶν Χριστόφορων — τοὺς Χριστόφορους, τοὺς Χαράλαμους, τοὺς Ξενοπούλους.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ χρόνος τονίζεται μερικὲς φορές στὴ λήγουςα: εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειὰ δέκα χρονῶ(ν).

Ἐο πληθυντικὸς τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων

143. Τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα δὲ σχηματίζονται πάντοτε στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὰ κοινὰ οὐσιαστικά:

1) Τὰ σὲ -ās σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ ὅπως τὰ κοινὰ ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα σὲ -ās: Παλαμῆς — Παλαμάδες, Σκουφῆς — Σκουφάδες.

2) Τὰ παροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες, ἀλλὰ καὶ σὲ -αῖοι: Καράβας — Καράβηδες, Λάπας — Λάπηδες καὶ Λαπαῖοι, Δρίτσας — Δρίτσηδες, Γρίβας — Γρίβηδες καὶ Γριβαῖοι, Δούκας — Δούκηδες καὶ Δουκαῖοι, Κουγῆας — Κουγέηδες.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν συνήθως τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Ζουζουλας — Ζουζουλαῖοι, Μπούκουρας — Μπουκουραῖοι.

4) Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν κανονικὰ τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες: Ραγκαβῆς — Ραγκαβῆδες, Μιαούλης — Μιαούληδες.

5) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Μπότσαρης — Μποτσαραῖοι, Μπούμπουλης — Μπουμπουλαῖοι.

6) Τὰ ὀξύτονα σὲ -ές σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ σὲ -έδες: Τσελεμεντές — Τσελεμεντέδες.

7) Τὰ παροξύτονα σὲ -ες σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες ἢ -αῖοι: Δαπόντες — Δαπόντηδες, Δέδες — Δεδαῖοι.

8) Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σὲ -ου(ς) σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι ἢ -οι: Καμπούρογλου — Καμπουρογλαῖοι, Καμπούρογλοι, Μποστάντζόγλου(ς) — Μποστάντζόγλοι. Ἔτσι καὶ τὰ πατρωνυμικά ἀπὸ γενικὴ σὲ -ου: Σταύρου — Σταυραῖοι, Οἰκονόμου — Οἰκονομαῖοι.

9) Τὰ σὲ -ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -οι: Βραχνός — Βραχνοί, Ἀντροῦτσος — Ἀντροῦτσοι, Παπαρηγόπουλος — Παπαρηγόπουλοι. Κάποτε, λαϊκότερα, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Ἀγγελόπουλοι — Ἀγγελοπουλαῖοι.

144. Ἄνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ			
Εἶδος ὀνόματος		Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Σὲ -ας	παροξύτονα ἰσοσύλλαβα	χειμώνας, ταμίας	-ες χειμῶνες, ταμίες
» -ας	προπαροξύτονα »	φύλακας	-ες φύλακες
» -ῆς	ἄξύτονα »	νικητῆς	-ῆς νικητῆς
» -ῆς	παροξύτονα »	ναύτης	-ες ναῦτες
» -ᾶς	ἀνισοσύλλαβα	σφουγγαράς	-ᾶδες σφουγγαράδες
» -ῆς	ἄξύτονα ἀνισοσύλλαβα	πεταλωτῆς	-ῆδες πεταλωτῆδες
» -ῆς	παροξύτονα »	νοικοκύρης	-ῆδες νοικοκύρηδες
» -ῆς	προπαροξύτονα »	φούρναρης	-ῆδες φουρνάρηδες
» -τῆς	μὲ διπλὸ πληθυντικὸ	πραγματευτῆς	-ᾶδες, -ῆς πραγματευτᾶδες, -ῆς
» -ἑς		καφές	-ἑδες καφέδες
» -οὺς		παπποὺς	-οὐδες παπποῦδες
» -ος		οὐρανός, ἄγγελος	-οἱ οὐρανοί, ἄγγελοι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ ἀρσενικὰ

145. Τ' ἀρσενικὰ σχηματίζουν ὅμοια τὴν ἐνικὴ γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χωρὶς τὸ -ς τῆς ὀνομαστικῆς:

ὁ πατέρας—τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα

ὁ παπποὺς—τοῦ παπποῦ, τὸν παππού, παππού.

Τ' ἀρσενικὰ ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: στὸν ἐνικὸ τῆ γενική, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ καὶ στὸν πληθυντικὸ τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ:

τοῦ ναύτη, τὸ ναῦτη, ναῦτη—οἱ ναῦτες, τοὺς ναῦτες, ναῦτες.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σὲ -ος.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σὲ -ων: τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων, τῶν καφέδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

146. Τὰ θηλυκὰ διαίρουσιν σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ἡ μητέρα—οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τ' ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σὲ -δες: ἡ ἄλεπού — οἱ ἄλεπούδες, τίς ἄλεπούδες, ἄλεπούδες.

Τὰ θηλυκὰ τονίζονται σὲ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἐκτὸς στῆ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ πού πολλές φορές κατεβά-

ζουν τὸν τόνο: ἡ ἐλπίδα—τῆς ἐλπίδας—τὴν ἐλπίδα—οἱ ἐλπίδες—τῶν ἐλπίδων κτλ., ἀλλὰ ὦρα—ὠρῶν, θάλασσα—θαλασσῶν, σάλπιγγα—σαλπίγγων.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω γενικούς κανόνες τ' ἀρχαιοκλιτικὰ θηλυκὰ τοῦ τελειῶνουν στὴν ἐνική ὀνομαστική σὲ -ος καὶ σὲ -η: ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη—οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκὰ σὲ -α

147. ἡ καρδιά ἡ ὦρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα ἡ σάλπιγγα

Ἑνικός

ἽΟνομ.	ἡ καρδιά	ἡ ὦρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς καρδιάς	τῆς ὠρας	τῆς θάλασσας
Αἰτ.	τὴν καρδιά	τὴν ὠρα	τὴ θάλασσα
Κλητ.	καρδιά	ὠρα	θάλασσα

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	οἱ καρδιές	οἱ ὠρες	οἱ θάλασσες
Γεν.	τῶν καρδιῶν	τῶν ὠρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τις καρδιές	τις ὠρες	τις θάλασσες
Κλητ.	καρδιές	ὠρες	θάλασσες

Ἑνικός

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	ἡ ἐλπίδα	ἡ σάλπιγγα	οἱ ἐλπίδες	οἱ σάλπιγγες
Γεν.	τῆς ἐλπίδας	τῆς σάλπιγγας	τῶν ἐλπίδων	τῶν σαλπίγγων
Αἰτ.	τὴν ἐλπίδα	τὴ σάλπιγγα	τις ἐλπίδες	τις σάλπιγγες
Κλητ.	ἐλπίδα	σάλπιγγα	ἐλπίδες	σάλπιγγες

Κατὰ τὸ κ α ρ δ ι ἂ κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουσαν εἰς τὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ): ἀγλαδιά, δουλειά, δροσιά, καρδιά, μηλιά, ὀμορφιά, παλικαριά, παπαδιά, τριανταφυλλιά, φοδιά, φωλιά κτλ.—Καλυμνιά, Σιφνιά, Σμυρνιά—οἱ τοπωνυμίες: Ζαγοριά, Κηφισιά, Κοκκινιά, Λιβαδειά κτλ.—τὰ βαφτιστικά: Γαρουφαλιά, Λεμονιά, Ἀθηνᾶ κτλ.

Κατὰ τὸ ὦ ρ α κλίνονται: γλώσσα, δόξα, ἡμέρα, λύρα, μοῖρα, μύγα, πλατεία, ρίζα, σφαῖρα, χελώνα, χώρα—γυναίκα, νύχτα, πλάκα, προίκα, ρώγα, σπλήνα, σφήκα, σφήγγα, σφήνα, τραχεία, τριχα, φλέβα, φλόγα, χήνα—βάροκα, λίρα, καρτέκλα, κατάρρα, κροία—ἀστηρία, δημοπρασία, ἐργασία, θεωρία, ἡλικία—Ἄοτα, Μακεδονία, Ἀγγλία—Ἀγγέλα, Μαρία κτλ.

Κατὰ τὸ ὄρ α κλίνονται ἀκόμη: δίψα, πάπια, πείνα, σπίθα, τρύπα, ψάθα, βούλα, καντήλα, κρέμα, σκάλα.— Γ' ἀφρημένα σὲ -ίλα, -ούρα κτλ.: μαυρίλα, θολούρα.— Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -ίτσα, -ούδα, -οπούλα: βδοκίτσα, κοπελούδα, μανούλα, ἀρχοντοπούλα.— Τὰ παράγωγα σὲ -τρα, -ίνα: πλύστρα, ράφτρα, ἀραπίνα, λαφίνα.— Αὐτὰ δὲ σχηματίζουν σχεδὸν ποτὲ γενικὴ πληθυντικὴ. Πολλὲς φορές χρησιμοποιοῦμε τὴ γενικὴ ἀπὸ ἄλλον τύπο τοῦ ὀνόματος: ἡ καλύβα—τῶν καλυβιῶν, ἀπὸ τὸ καλύβι, ἡ καντήλα—τῶν καντηλιῶν, ἀπὸ τὸ καντήλι κτλ.

Κατὰ τὸ θάλασσα κλίνονται: ἄγκυρα, αἴθουσα, ἄμυνα, μέλισσα, ὑποτείνουσα—διάρκεια, εἰλικρίνεια, περιφέρεια, συμπάθεια, συνέχεια. Τὰ παράγωγα σὲ -ισσα, -τρια, -αίνα: βασιλίτσα, μαγείρισσα, πριγκίπισσα, ἐργάτρια, μαθήτρια, φοιτήτρια, δράκαινα.— βασιλόπιτα, γομαλάστιχα, μγλόπετρα.—Γιανιώτισσα, Μεσολογγίτισσα, Σουλιώτισσα κτλ. Οἱ τοπωνυμίες: Ἀλεξάνδρεια, Ἐρέτρια, Καρύταινα, Κέρκυρα, Πρέβεζα κτλ.

Κατὰ τὸ ἐλίδα κλίνονται: ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεοάιδα, σειρήνα, θυγατέρα—ἀσπίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, λαμπάδα—Ἀθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.— Ἑλλάδα, Ἐλεονία, Σαλαμίνα, Τραπεζούντα κτλ.— Βοισήδα, Ἑλιπίδα κτλ.

Κατὰ τὸ σάλπιγγα κλίνονται: διώρυγα, ὄρθινα, πέριδικα, σήραγγα, φάλαγγα—θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ἰκανότητα, ἀθωότητα, αὐστηρότητα κτλ.

Τὰ θηλυκὰ σὲ -α πού κλίνονται κατὰ τὸ ὄρα καὶ θάλασσα στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ὅσα κλίνονται κατὰ τὸ σάλπιγγα τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: γλώσσα—γλωσσῶν, περιφέρεια—περιφερειῶν, ἐφημερίδα—ἐφημεριδῶν.

148. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ὀξύτονα σὲ (**ιά**) γράφονται μὲ *ι*: βραδιά, βελονιά, κερασιά, ξενιτιά κτλ. Γράφονται μὲ *ει* παράγωγα ἀπὸ ρήματα σὲ -εύω: γιαιοειά, δουλειά, (ἐ)σοδειά, παντροειά Λιβαδειά.

2. Τὰ θηλυκὰ παροξύτονα σὲ (**ια**) γράφονται μὲ *ι*: Ἀκαδημία, ἀξία, γωνία, διαιτία, εὐφορία, ἡγεμονία, σοφία, τυραννία, φιλία κτλ.— Ἀρκαδία, Ἀσία κτλ.

Γράφονται μὲ *ι* καὶ οἱ λέξεις πού ἔχουν καταχρηστικὸ διφθογγὸν στὴ λήγουσα: ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, δοράνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτήνια.

Γράφονται με ει ὅσα παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ -εῶ καὶ ἄλλα : βασιλεία (βασιλευῶ), κολακεία, λατρεία, νηστεία κτλ.— (ἀπὸ ἐπίθετα σὲ -ύς) βαρεία, ὀξεία, πλατεία—θεία, λεία, χρεία· μεῖοι τὸ Τροία.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ **(ια)** γράφονται με ει: ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βοήθεια, εὐλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.— Ἀντιόχεια, Χαιρώνεια, Ἰφιγένεια κτλ.

Γράφονται με οἰ: ἄγνοια, διχόνοια, ἔνοια, εὔνοια, ὁμόνοια, παλιόροια, πρόνοια, Εὔβοια.

4. Τὰ οὐσιαστικά σὲ **(ίδα)**, τ' ἀφηρημένα σὲ **(ίλα)**, τὰ ὑποκοριστικά σὲ **(ίτσα)** γράφονται με ι: ἀσπίδα, ἐπιφυλλίδα—καπνίλα, χωματίλα—δραχμίτσα, μηλίτσα, Ἑλενίτσα—ἀλλὰ θείτσα.

5. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ότιτα)** γράφονται με ὀ-η: ἀνθρωπότητα, κοινότητα, ποιότητα.

6. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ισα)** γράφονται με ι καὶ δύο σ: ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα. Ἐξαιρεῖται τὸ σάρισα καὶ τὸ Λάρισα.

7. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(τρια)** γράφονται με ι: ἐργάτρια, μαθήτρια, γυμνάστρια.

8. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(έα)** γράφονται με αι: αὐλαία, κεραία, περιεγαλαία, σημαία κτλ. Γράφονται με αι καὶ τὰ προπαροξύτονα κύρια: Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια.

Γράφονται με ε: θέα, ιδέα, νέα, παρέα—Κέα, Νεμέα, Τεγέα.

9. Τὰ θηλυκὰ προπαροξύτονα σὲ **(ενα)** γράφονται με αι: δράκαινα, λύκαινα· Δημήτραйна, Μαυρομιχάλαйна.

149.

2. Θηλυκὰ σὲ -η

	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη Ἑνικὸς	ἡ ζάχαρη
Ἵ.Ονομ.	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τὴν ψυχὴν	τὴν νικὴν	τὴν ζάχαρην
Κλητ.	ψυχὴν	νικὴν	ζάχαρην

Πληθυντικὸς

Ἵ.Ονομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τις ψυχές	τις νίκες	τις ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατὰ τὸ ψ υ χ ἢ κλίνονται: ἀλλαγὴ, ἀρχή, βοσκή, βροντή, βροχή, γραμμὴ, ἐπιγραφὴ, ζωί, ὄρμη, πηγὴ, προσταγὴ, σαρακοστή, συλλογὴ, τιμὴ, τροφή, φωνή, χαρουργή κτλ.—Καλαματιανή, Συριανὴ κτλ.—² Ἀμερικῆ—³ Ἀγγελικὴ, Ἀγνή κτλ.

Κατὰ τὸ ν ί κ η κλίνονται: ἀνάγκη, βλάβη, δίκη, κόρη, λύπη, νόμφη, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη κτλ. Ἐ' ἀφηρημένα σὲ -οσύνη: εὐγνωμοσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη κτλ.

Κατὰ τὸ ν ί κ η κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικὴ): ἀγάπη, ἄκρη, ἐξαδέρφη, ζέστη, θέρμη, κόψη, λάσπη, μέση, μύτη, νύφη, πύχη, πλάτη, πλύση, πλώρη, ράχη, στάχτη, χάρη κτλ.—Θεσσαλονίκη, Ἰθάκη, Κρήτη, Πεντέλη, Πόλη, Σπάρτη — Ἀφροδίτη, Καλλιόπη, Πηνελόπη—Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Κατὰ τὸ ζ ά χ α ρ η κλίνονται: ἄνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλυτέρευση, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνεψη κτλ.—Λυκόβραση, Λυκόραχη κτλ.—Χρυσόθεμη.

Ἐπὶ τὰ θηλυκὰ σὲ -η τὰ περισσότερα ὀξύτονα σχηματίζουν κανονικὰ τὴ γενικὴ πληθυντικὴ: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

Ἐπὶ τὰ παροξύτονα μερικὰ μόνο τὴ σχηματίζουν καὶ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ἀνάγκη—ἀναγκῶν, τέχνη—τεχνῶν.

Τὰ προπαροξύτονα δὲν τὴ σχηματίζουν σχεδὸν ποτέ.

Τὸ νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τὴ γενικὴ πληθυντικὴ νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οἱ τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδέρφων συνηθίζονται γιὰ τὸ ἄρσενικό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὰ θηλυκὰ σὲ (οσίνοι) γράφονται μὲ ο καὶ υ: ἀγραμματοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη.

150. 3. Θηλυκὰ σὲ - η ἀρχαϊκόκλιτα

	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη			
	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς			
Ἄνομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις	
Γεν.	τῆς σκέψης	τῆς δυνάμης	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων	
Αἰτ.	τῇ σκέψει	τῇ δυνάμει	τις σκέψεις	τις δυνάμεις	
Κλητ.	σκέψη	δύναμη	σκέψεις	δυνάμεις	

Κατὰ τὸ σ κ έ ψ η κλίνονται: γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση.

κράση, κρίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κτλ. Τοπωνυμίες : "Ανδεις, "Αλπεις, Σάρδεις.

Κατὰ τὸ δ ὄ ν α μ η κλίνονται: αἴσθησις, ἀνάστασις, ἀπόφασις, ἀφαίρεσις, γέννησις, διάθεσις, διαίρεσις, εἶδησις, εἰδοποίησις, ἔνεσις, ἐντύπωση, ἔνωσις, ἐξιγήσις, ἐπίσκεψις, εὐχαρίστησις, θέλησις, κατάληξις, κίνησις, κυβέρνησις, ὄρεξις, ὄσφορησις, παράδοσις, προφύλαξις, συνεννόησις, σύνταξις, ὑπόθεσις, ὑφαίρεσις κτλ.—'Αλεξανδροῦπολη, Κωσταντινούπολη, Νεάπολη, Τρίπολη.

Ἡ γενική τοῦ ἐνικῶς, ἰδίως τῶν ὑπερδισυλλάβων, σχηματίζεται καὶ σὲ **-εως**, κατεβάζοντας τὸν τόνο κατὰ μία συλλαβή: τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς εἰδήσεως καὶ τῆς εἰδήσεως, τῆς σύνταξης καὶ τῆς συντάξεως.

Τὰ προπαροξύτονα ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ **-η** κατεβάζουν τὸν τόνο στὸν πληθυντικὸ κατὰ μία συλλαβή: ἡ δύναμη—οἱ δυνάμεις—τῶν δυνάμεων—τις δυνάμεις.

151.

4. Θηλυκὰ σὲ -ω

ἡ Ἄργυρῶ

ἡ Φρόσω

Ἐνικὸς

Ὄνομ.	ἡ Ἄργυρῶ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἄργυρῶς	τῆς Φρόσως
Αἰτ.	τὴν Ἄργυρῶ	τὴ Φρόσω
Κλιτ.	Ἄργυρῶ	Φρόσω

Κατὰ τὸ Ἄ ρ γ υ ρ ῶ κλίνονται: Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κρινιώ, Λενιώ, Λητώ, Σμαρῶ, Χρυσῶ κτλ.—Κῶ, ἠχῶ (μόνο στὸν ἐνικό).

Κατὰ τὸ Φ ρ ὀ σ ω κλίνονται: Λέσπω, Μέλπω, Χρῦσω κτλ., ἡ τοπωνυμία Ζαχάρω (στὴ Μεσσηνία).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν θηλυκῶν σὲ **-ω** εἶναι σπάνιος, ἰδίως στὰ ὀξύτονα. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ σχηματιστῇ, σχηματίζεται ἔτσι: οἱ Φρόσες, τῶν Φρόσων, τὶς Φρόσες.

152.

5. Θηλυκὰ σὲ -ος ἀρχαιοκλιτα

ἡ διάμετρος

Τὰ ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ **-ος** εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ἡ διάμετρος	οἱ διάμετροι καὶ οἱ διάμετροι
Γεν.	τῆς διαμέτρου	τῶν διαμέτρων
Αἰτ.	τῇ διάμετρο	τίς διάμετροι καὶ τίς διαμέτρους
Κλητ.	(διάμετρο)	(διάμετροι)

Ὅμοια κλίνονται: ἄβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἴσοδος, ἔξοδος κτλ.— Ἀγγάλιος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάραθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κτλ.— Τὰ ὀξύτονα: κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στήν πληθυντική αἰτιατική σέ -ους κατεβάζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα: ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου—τῶν διαμέτρων—τίς διαμέτρους.

Ἡ κλητική εἶναι σπάνια καὶ τελειώνει συνήθως σέ -ο.

153. 6. Θηλυκὰ σέ -οῦ

ἡ ἄλεπού

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεποῦδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.	τὴν ἄλεπού	τίς ἄλεποῦδες
Κλητ.	ἄλεπού	ἄλεποῦδες

Κατὰ τὸ ἄ λ ε π ο ῦ κλίνονται μερικὰ κοινὰ ὀνόματα καθὼς μαϊμού, φουφού, ἀγρολού, καπελού, μύλωνού, παραμυθού, γλωσσού, ὑπναροῦ, φωνακλού κτλ.—Κολοκυθού, Σκροπού, Χελιδονού κτλ.—Ραλλού κτλ.

154. Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σέ -α κλίνονται μερικὰ ἀνισοσύλλαβα ὅπως ἡ γιαγιά.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ἡ γιαγιά	οἱ γιαγιάδες
Γεν.	τῆς γιαγιάς	τῶν γιαγιάδων
Αἰτ.	τὴν γιαγιά	τίς γιαγιάδες
Κλητ.	γιαγιά	γιαγιάδες

Κατὰ τὸ γ ι α γ ι ἄ κλίνονται: μαμά, νταντά.

Τὸ κυρὰ σχηματίζει τὸν πληθυντικὸν κυρῆς καὶ κυράδες.

Σχηματίζουν συνήθως άνισοσύλλαβα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τὸ ἀνεψιά, θεία—θεία, πεθερά: ἀνεψιάδων, θείαδων, πεθεράδων.

155. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν θηλυκῶν
Οἱ καταλήξεις τῆς ἐνικῆς καὶ πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς

	Εἶδος ὀνόματος	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Σὲ	-ὰ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	καρδιά	-ές καρδιές
»	-α παροξύτονα »	ώρα, ἐλπίδα	-ες ὥρες, ἐλπίδες
»	-α προπαροξύτονα »	θάλασσα, σάλπιγγα	-ες θάλασσες, σάλπιγγες
»	-ὰ ἀνισοσύλλαβα	γιαγιά	-άδες γιαγιάδες
»	-ῆ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	ψυχή	-ές ψυχές
»	-ῆ παροξύτονα »	νίκη	-ες νίκες
»	-ῆ προπαροξύτονα »	ζάχαρη	-ες ζάχαρες
»	-ῆ ἀρχαιοκλιτα	σκέψη, δύναμη	-εις σκέψεις, δυνάμεις
»	-ω ἰσοσύλλαβα	Ἄργυρῶ, Φρόσω	-ες (Φρόσες)
»	-οῦ ἀνισοσύλλαβα	ἀλεπού	-οῦδες ἀλεπούδες
»	-ος ἀρχαιοκλιτα	διάμετρος	-ες, -οὶ διαμέτρες, διάμετροι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ

156. Ὅλα τὰ θηλυκὰ σχηματίζουν τὴν ἐνικὴ γενικὴ ὅταν προστεθῆ ἓνα -ς στὴν ὀνομαστικὴ: ἡ μητέρα—τῆς μητέρας, ἡ νίκη—τῆς νίκης.

Ὅλα τὰ θηλυκὰ ἔχουν σὲ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ: ἡ γυναίκα, τὴ γυναίκα, γυναίκα—οὐ γυναῖκες, τὶς γυναῖκες, γυναῖκες· ἡ ἀλεπού, τὴν ἀλεπού, ἀλεπού—οὐ ἀλεπούδες, τὶς ἀλεπούδες, ἀλεπούδες· ἡ σκέψη, τὴ σκέψη, σκέψη—οὐ σκέψεις, τὶς σκέψεις, σκέψεις.

Τ' ἀρχαιοκλιτα σὲ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σὲ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὥρῶν, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαϊμούδων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

157. Τὰ οὐδέτερα διαίρουνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ **ἰσοσύλλαβα** οὐδέτερα τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -ο, -ι, -ος: βοννό, παιδί, βάρος.

Τὰ **ἀνισοσύλλαβα** τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -μα, -σιμο, -ας, -ως: κύμα, δέσιμο, κρέας, φῶς.

Α.— Ουδέτερα ίσοσύλλαβα

158.

1. Ουδέτερα σέ - ο

τὸ βουνό τὸ πεῦκο τὸ σίδηρο τὸ πρόσωπο

Τὰ ουδέτερα σέ -ο εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Ἵνομ.	τὸ βουνό	τὸ πεῦκο	τὸ σίδηρο	τὸ πρόσωπο
Γεν.	τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδηρου	τοῦ προσώπου
Αἰτ.	τὸ βουνό	τὸ πεῦκο	τὸ σίδηρο	τὸ πρόσωπο
Κλητ.	βουνό	πεῦκο	σίδηρο	πρόσωπο

Πληθυντικός

Ἵνομ.	τὰ βουνά	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Γεν.	τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σιδηρῶν	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τὰ βουνά	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Κλητ.	βουνά	πεῦκα	σίδηρα	πρόσωπα

Κατὰ τὸ β ο υ ν ὸ κλίνονται: αὐγό, ἔμπορικό, νερό, ποσό, φτερό, φυτό, καμπαναριό, μαγειρειό, νοικοκυριό κτλ.— Ζευγολατιό, Χορευτό, Φιλιατρό κτλ.

Κατὰ τὸ π ε ῦ κ ο κλίνονται: δέντρο, ζῶο, σύκο, φύλλο· βιβλίο, θηρίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχεῖο, ταμεῖο· ἀστεροσκοπεῖο, βιβλιοπωλεῖο, νοσοκομεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.— Βελεστίνο, Ναβαρίνο, Ρίο κτλ.

Κατὰ τὸ σ ἰ δ ε ρ ο κλίνονται: ἀμύγδαλο, βότσαλο, δάχτυλο, κάρβουνο, κόκαλο, λάχανο, λείψανο, μάγουλο, παράπονο, πούπουλο, ροδάκινο, σέλινο, σύνεργο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, φρύγανο, ψίχουλο· σιδηροδάκτυλο — ἀγριοβότανο, ἀντρογόνο, ἀπομεσήμερο, ἀρχοντόσπιτο, δυσκοπότηρο, μερόνυχτο, τραπεζομάντιλο, χαμόγελο, χαμόκλαδο, χιονόεργο, χριστόφορο—Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατὰ τὸ π ρ ὸ σ ω π ο, ποὺ κατεβάζει στὴ γενικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὸν τόνο τῆς ὀνομαστικῆς, κλίνονται: ἄλογο, ἄτομο, ἐπιπλο, θέατρο, κόπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. — οἱ τοπωνυμίες: Ἄγραφα, Ἀπέντινα, Καλάβρονα, Μέγαφα, Μέθανα κτλ.

Μερικὰ προπαροξύτονα τονίζονται καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο καὶ κατὰ τὸ σίδηρο. Ἔτσι τὸ βούτιρο, γόνατο, πρόβατο, ἀιμόπλοιο.— Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατὰ τὸ πρόσωπο: τοῦ Μετσόβου.

159. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ παράγωγα ουδέτερα σέ (**λο**) ποὺ

φανεράνουν τόπο γράφονται με ει: γραφείο, κυβερνείο, ὠδεῖο· ἀνθρακωχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, ἰατρεῖο, σχολεῖο κτλ. Γράφονται με ι τὰ προπαροξύτονα: ἐστιατόριο, φυλάκιο.

2. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ιο) γράφονται με ι: γέλιο, καταβόδιο, συχώριο, τετράδιο.— Γράφονται με ει: ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ριό) γράφονται με ι: καμπαναριό, νοικοκυριό, πλυσταριό, συμπεθεριό.— Γράφεται με ει τὸ μαγειριό.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ (τίριο) γράφονται με η καὶ ι: πειστήριο, ἐργαστήρι(ο), σιδερωτήριο, γυμναστήριο, δικαστήριο κτλ.

Ἐξαιροῦνται: μαρτύριο, χιτίο.

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ιτό) γράφονται συνήθως με η: ἀγκομαχητό, βογκητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

160.

2. Οὐδέτερα σὲ -ι

τὸ παιδί

τὸ τραγούδι

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ι εἶναι ὀξύτονα καὶ προξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ἵνομ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Κλητ.	παιδί	τραγούδι	παιδιὰ	τραγούδια

Κατὰ τὸ παιδί κλίνονται: ἀρνί, αὐτί, γυαλί, κελί, κερί, κλειδί, κορμί, μαλλί, νησί, πανί, πουλί, σκουίνι, σκυλί, σπυρί, σφυρί, τυρί, ὄνι, χονί, ψομί κτλ.—Δαφνί, Καστοί κτλ.

Κατὰ τὸ τραγούδι κλίνονται: ἀηδόνι, ἀλάτι, ἀλεύρι, γεφύρι, θυμάρι, καλοκαίρι, καράβι, λουλούδι, φρούδι, χεῖλι, χιόνι, χτένι, ψαλτήρι κτλ.—Τὰ παράγωγα σὲ -άρι, -άδι, -ίδι: ἀσπραδι, βαρίδι, βλαστάρι, κτλ.—Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.—ἐρημοκλήσι, νυχτοπούλι, πρωτοβρόχι κτλ.—Ἀλιβέρι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι, Σούλι, Ἀμπελάκια.—Μερικὰ προπαροξύτονα καθὼς τὸ γιούσουρι (=μαῦρο κοράλλι), γίνονται καὶ οἱ τοπωνυμίες Λιόπηση, Τρίκερι, Τσάγεζι κτλ. ποὺ συνήθως δὲ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ.

Ἵλα τὰ οὐδέτερα σὲ -ι τονίζονται στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -άκι, -ούλι δὲ σχηματίζουν συνήθως γενική: Δὲ λέμε τὸ γατάκι—τοῦ γατακιῦ. Θὰ ποῦμε τοῦ γατιοῦ(ἀπὸ τὸ γατί),

τὸ ἀρονάκι — τοῦ ἀρονιοῦ, τῶν ἀρονιῶν (ἀπὸ τὸ ἀρονί), ἕξι τοῦ ἀρονακιοῦ, τῶν ἀρονακιῶν.

161. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ὅλα τὰ οὐδέτερα σὲ **(ι)** γράφονται μὲ **ι**: Γράφονται μὲ **υ** στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ τὸ βράδυ, τὸ ὄρον καὶ τὸ ὄξύ, καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τὸ δάκρυ, δίχτυ, στάχυ.

2. Τὰ οὐδέτερα μὲ φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν **-ι** παίρνουν **γ** πρὶν ἀπὸ τὸ **ι** σὲ ὅλες τὶς πτώσεις πού δὲν τελειώνουν σὲ **-ι**: τὸ τσάι: τοῦ τσαγιοῦ — τὰ τσάγια — τῶν τσαγιῶν, τὸ γαῖ: τοῦ γαγιοῦ — τὰ γαγιά — τῶν γαγιῶν, τὸ ρολόι: τοῦ ρολογιοῦ — τὰ ρολόγια.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ιδι)** γράφονται μὲ **ι**: βαριδί, ξίδι, ταξίδι, γίδι.

Ἐξαιροῦνται: καρδί, κορμύδι, μύδι, γοῦδι ἄντικλειδί, στρείδι, Παλαμίδι.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(όνι)** γράφονται μὲ **ο**: ἀηδόνη, κανόνι, λεμόνη, τιμόνη, τρυγόνι, χελιδόνι κτλ.

Γράφονται μὲ **ω**: ἀλώνη, κυδόνι, παραγόνι, ψόνι(α).

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(τίρι)** γράφονται μὲ **η**: κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, τρυπητήρι, ποτήρι.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ τρι: κεφαλοτύρι, φομοτύρι.

162. 3. Οὐδέτερα σὲ -ο ς

τὸ μέρος

τὸ ἔδαφος

Τὰ οὐδέτερα σὲ **-ο ς** εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικό ς

Πληθυντικό ς

Ὄνομ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἔδαφη
Γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ ἔδαφους	τῶν μερῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἔδαφη
Κλητ.	μέρος	ἔδαφος	μέρη	ἔδαφη

Κατὰ τὸ μέρος κλίνονται: ἄλλος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρος, κέροδος, κράτος, λάθος, μῆκος, πάχος, πληθος, στήθος, τέλος, ὕψος, χρέος κτλ.— Ἄστρος, Ἄστρος, Τέμπη κτλ.

Κατὰ τὸ ἔδαφος κλίνονται: ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος.

Τὰ οὐδέτερα σὲ **-ο ς** κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική πληθυντική στὴ λήγουσα: εἶδος—εἰδῶν, μέγεθος—μεγεθῶν.

Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ: τὸ μέγεθος—τοῦ μεγέθους—τὰ μεγέθη.

Τὸ π έ λ α γ ο ς κλίνεται καί : τὸ πέλαγο—τοῦ πελάγου (καὶ τοῦ πέλαγου)—τὰ πέλαγα.

Μερικὰ ἀφρημένα δὲ σχηματίζουν πληθυντικό : θάρορος, κόστος, ἕφος κτλ.

B.— Οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα

163. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καὶ στὸν πληθυντικό, μιὰ συλλαβὴ περισσότερη : τὸ κύμα—τοῦ κύματος—τὰ κύματα.

4. Οὐδέτερα σέ -μα

τὸ κύμα

τὸ ὄνομα

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ ὀνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν ὀνομάτων
Αἰτ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Κλητ.	κύμα	ὄνομα	κύματα	ὀνόματα

Κατὰ τὸ κύμα κλίνονται : αἶμα, ἄρομα, βῆμα, γράμμα, δέρομα, δροάμα, κλάμα, μνήμα, νῆμα, στρέμμα, στρωῶμα, σύρομα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χοῦμα, χοῶμα, χῶμα, ψέμα κτλ. "Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται : ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἄνοιγμα, ἄπλωμα, γύοισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πύδημα, πρόβλημα, στοίχημα, ὑφασμα κτλ.

Μερικὰ ἀφρημένα σέ -μα καὶ τὸ ἄρομα συνθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό : γερόματα, τρεχάματα, χαιοετίσματα κτλ. "Ἄλλα πάλι περισσότερο στὸν ἐνικό: κάμα.

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα : τῶν κυμάτων, τῶν ὀνομάτων.

Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι βραχύχρονο: αἱμᾶ, σῶμᾶ.

164. 5. Ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τὸ δέσιμο

“Όλα τὰ ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) εἶναι προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὀνομ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

“Όμοια κλίνονται πολλὰ ἀφρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα : βάψιμο, γνέσιμο, γραψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο, τάξιμο, τρέξιμο, φέρισιμο, φταίξιμο κτλ.

Τὰ ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα : τῶν δεσιμάτων.

165. 6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως

	τὸ κρέας		τὸ φῶς	
	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὀνομ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

Κατὰ τὸ κρέας κλίνονται τὸ πέρας καὶ τὸ τέρας.

“Όμοια μὲ τὸ φῶς σχηματίζονται τὸ καθεστῶς καὶ τὸ γεγονός, μὲ τὴ διαφορά πὼς αὐτὰ τονίζονται στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα : τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος.

166. Ἄνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν ουδετέρων

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
A. Ἰσοσύλλαβα		

Σὲ -ο	βοννό, σίδερο	-α	βοννά, σίδερα
» -ι	παιδί, τραγοῦδι	-ια	παιδιά, τραγοῦδια
» -ος	μέρος, ἔδαφος	-η	μέρη, ἐδάφη

B. Ἄνισσύλλαβα

Σε -μα	κύμα, ὄνομα
» -αιμο	δέσιμο
» -ας	κρέας
» -(ός)	φῶς

-ματα	κύματα, ὀνόματα
-σίματα	δεσίματα
-ατα	κρέατα
-(ότα)	φῶτα

Γενικές παρατηρήσεις στα οὐδέτερα

167. Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στὸν κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὁμοίες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική : τὸ μέρος — τὰ μέρη, τὸ κύμα—τὰ κύματα κτλ.

Τ' ἀνισσύλλαβα οὐδέτερα διαφέρουν μεταξύ τους μόνο στὴν ἐνική ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Στὴ γενική πληθυντική τονίζονται ὅλα στὴν παραλήγουσα : κυμάτων, δεσμάτων, κρεάτων, φῶτων.

Ἡ γενική πληθυντική ὄλων τῶν οὐδετέρων τελειώνει σὲ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

168. Πολλὰ οὐσιαστικά δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ὀνομαζοῦνται **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Α.— Ἄκλιτα

169. Μερικά οὐσιαστικά φυλάγουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη, εἶναι δηλ. **ἄκλιτα**. Ἡ πτώση τους φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο ποὺ τὰ συνοδεύει : *ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς*. Ἄκλιτα εἶναι :

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τὸ *ζενίθ*, τὸ *μάννα*, τὸ *ναδίω*, τὸ *ρεκόρ*, ὁ *σοφὸρ*, τὸ *τρόιμ* τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου : *ἄλφα*, *δέλτα* κτλ. (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *ἔφιλο*, *ὄμιτρο*, *ἔφιλο* ποὺ κλίνονται).

β) Τὰ **προταχτικά** Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μαρμα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, ποὺ μπαίνουν πρὶν ἀπὸ κύρια ἢ κοινὰ ὀνόματα : τῆς Ἄγια-Βαρβάρας, τὴν Ἄγια-Σωτήρα, ὁ Ἄι-Δημήτριος, ὁ γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ μαστρο-Πέτρος. Ὁ καπετάν Κωσταντῆς, τοῦ κύρ Γιώργη, ὁ πάτερ Ἰωσήφ, τοῦ πάτερ Σωφρόνιου.

170. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ προταχτικά γράφονται χωρὶς τόνο καὶ παίρ-

νων ένωτικó. Γράφονται με τόνο καί χωρίς ένωτικó τὰ καπετάν, κύο καί πάτερ.

γ) Τò Πάσχα, ξενικές τοπωνυμίες καθώς Πέτα, Ίερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικά όνόματα ανθρώπων καθώς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κτλ.

δ) Πολλά οίκογενειακά όνόματα Ἑλλήνων σέ πτώση γενική: ó Γεωργίου, ó Παπαναστασίου, ó Χριστοδούλου κτλ.

ε) Τὰ επώνυμα τῶν γυναικῶν πού σχηματίζονται ἀπό τή γενική τοῦ άρσενικοῦ: (Μελᾶς) ἡ κυρία Μελᾶ—τῆς κυρίας Μελᾶ (ἔχει τῆς κυρίας Μελᾶς), (Ραγκαβῆς) ἡ κυρία Ραγκαβῆ—τῆς κυρίας Ραγκαβῆ (ἔχει τῆς κυρίας Ραγκαβῆς).

Β.—Ἑλλειπτικά

171. Μερικά οὐσιαστικά συνηθίζονται μόνο σέ όρισμένες πτώσεις τοῦ ένικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τὰ περισσότερα στήν όνομαστική καί τήν αἰτιατική. Τὰ οὐσιαστικά αὐτά λέγονται **έλλειπτικά**. Συχνά συνηθίζονται σέ όρισμένες μόνο φράσεις. Ἑλλειπτικά οὐσιαστικά εἶναι:

τό δειλί, οἱ άλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό δειλινο

τά ἡπατα μου κόπηκαν τά ἡπατα

τό ὄφελος τί τό ὄφελος

προάλλες τις προάλλες

προῶ οἱ άλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό προῶνο

σέβας ἔχει πληθυντικό τὰ σέβη καί τὰ σεβίσματα

σέλας τό βόρειο σέλας

σύγκαλα ἦθε στὰ σύγκαλά του

τάραχος ἔπαθε τῶν παθῶν του τόν τάραχο.

Σ τ ἡ γ εν ι κ ἡ μ ό ν ο συνηθίζονται οἱ λέξεις: τοῦ κάκου—τοῦ θανατᾶ, ἔπεσε τοῦ θανατᾶ—λογῆς, τί λογῆς—λογίων, δυό λογίων, λογιῶ(ν) λογιῶ(ν).

Γ.—Ἰδιόκλιτα

172. Ἰδιόκλιτα λέγονται τὰ οὐσιαστικά πού δέν κλίνονται κατά μία ἀπό τίς κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν παρὰ ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό. Ἰδιόκλιτα εἶναι:

α) Μερικά άρσενικά σέ -έας. Αὐτά κλίνονται στόν ένικό κατά τό

ταμίας, στὸν πληθυντικὸ ὅμως ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχαία κλίση καὶ σχη-
ματίζονται σὲ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

	Ἑνικός		Πληθυντικός	
ἽΟνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων
Αἰτ.	τὸ	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς

ἽΟμοια κλίνονται: γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας, κουρέας, σκαπανέας, συγγραφέας κτλ.

β) Τὰ οὐσιαστικά εὐγενής (αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀριστοκρατικὴ κατα-
γωγή), συγγενής, ποὺ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -εῖς, -ῶν: οἱ εὐγενεῖς—τῶν
εὐγενῶν—τούς εὐγενεῖς, οἱ συγγενεῖς—τῶν συγγενῶν—τούς συγγενεῖς.

γ) Μερικὰ οὐδέτερα σὲ -ον, -αν, -εν, -υ. Αὐτὰ εἶναι:

1) Σὲ **-ον**: ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖον—καθῆκον, ἐνδιαφέρον,
συμφέρον, μέλλον.

2) σὲ **-αν**: πᾶν, σύμπαν.

3) σὲ **-εν**: μηδέν, φωνήεν.

4) σὲ **-υ**: ὄξύ, δόρυ.

	Ἑνικός			
ἽΟνομ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Γεν.	τοῦ ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Κλητ.	ὄν	καθῆκον	πᾶν	σύμπαν

	Πληθυντικός			
ἽΟνομ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Γεν.	τῶν ὄντων	τῶν καθηκόντων	τῶν πάντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Κλητ.	ὄντα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

	Ἑνικός			
ἽΟνομ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνήεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήεντος	τοῦ ὀξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνήεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνήεν	ὄξύ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξέα	τὰ δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνέντων	τῶν ὀξέων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξέα	τὰ δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	ὀξέα	δόρατα

Τὸ μηδὲν δὲ σχηματίζει πληθυντικό. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ τὸ ἀριθμητικὸ ψηφίον ἤ γιὰ βαθμὸν, τὸν σχηματίζομε ἀπὸ τῆ λέξι μηδενικό: τὰ μηδενικά.

Δ.— Διπλόκλιτα

173. Μερικὰ ἀρσενικὰ οὐσιαστικὰ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ πλοῦτος—τὰ πλούτη ἢ σχηματίζουν ἐκτός ἀπὸ τὸν κανονικὸν καὶ δεύτερον πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ βράχος—οἱ βράχοι καὶ τὰ βράχια. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἔτσι δυὸ κλίσεις καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οἱ δυὸ τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καὶ στὴ σημασίᾳ. Διπλόκλιτα οὐσιαστικὰ εἶναι:

- α) ὁ σάνος — τὰ σανά, ὁ τάριτος (ὁ Ἄδης)—τὰ τάριατα, ἡ νιότη — τὰ νιάτα.
- β) ὁ βάτος οἱ βάτοι — τὰ βάτα
 ὁ βράχος οἱ βράχοι — τὰ βράχια
 ὁ καπνός οἱ καπνοὶ (τοῦ κωνοῦ) — τὰ καπνὰ (τὸ φυτὸ)
 ὁ λαιμὸς οἱ λαιμοὶ — τὰ λαιμὰ (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
 ὁ λόγος οἱ λόγοι (ὁμιλίαι, αἰτίαι) — τὰ λόγια (γεν. τῶν λόγων)
 ὁ οὐρανός οἱ οὐρανοὶ — τὰ οὐράνια
 ὁ φάκελος οἱ φάκελοι — τὰ φάκελα
 ὁ χρόνος οἱ χρόνοι (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — τὰ χρόνια
 ὁ ἀδερφός οἱ ἀδερφοὶ — τὰ ἀδέρφια (ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζί)
 ὁ (ἐ)ξάδερφος οἱ (ἐ)ξάδερφοι—τὰ (ἐ)ξάδέρφια (γιαὶ ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζί)

Ε.— Διπλόμορφα

174. Διπλόμορφα λέγονται μερικὰ οὐσιαστικὰ ποὺ ἔχουν δύο τύπους, τὸν ἓνα μὲν μιὰ συλλαβὴ λιγότερη: γέροντας — γέρος. Ὑπάρχουν:

- α) Διπλόμορφα καὶ στοὺς δυὸ ἀριθμούς: γέροντας—γέροντες, γέρος — γέροι, δράκοντας — δράκοντες, δράκος — δράκοι.
- β) Διπλόμορφα μόνο στὸν ἐνικό: 1) Ἀρσενικά: γίγαντας—γίγας, ἐλέφαντας — ἐλέφας, Αἴαντας — Αἴας, Οἰδίπιδας — Οἰδίπους, χάροντας — χάρος. Ὁ πληθυντικὸς σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς πολυσυλλαβότερους τύπους: οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἴαντες, οἱ Οἰδίποδες.
- 2) Θηλυκά: Ἀρτέμιδα — Ἀρτεμη, Θέτιδα — Θέτη, Θέμιδα — Θέμη.

ς.— Διπλοκατάληχτα

175. Διπλοκατάληχτα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού σχηματίζουν στον ένικό ή στον πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληχτα στον πληθυντικό είναι:

ó γονιός—οί γονιοί και οί γονεΐς (κλίνεται κατά τó δεκανεΐς)

ó καπετάνιος—οί καπετάνιοι και οί καπεταναΐοι

ó φουρνάρης—οί φουρνάρηδες και οί φουρναραΐοι

ó νοικοκύρης—οί νοικοκύρηδες και οί νοικοκυραΐοι

τó στΐθος—τά στΐθη και τά στΐθια

Διπλοκατάληχτα στον ένικό είναι:

Τ' άρσενικά μάγειρος—μάγειρος, μάστορας—μάστορης

Τά θηλυκά άνεμώννα—άνεμώνη, άκρια—άκη, κάμαρα—κάμαρη.

Τά ουδέτερα χείλι—χείλος. Τó δάκρυο (γεν. τού δάκρυου) έχει και τήν όνομαστική δάκρυ.

Διπλοκατάληχτα ζευγάρια. Μερικά ουσιαστικά έχουν διπλοκατάληχτο πληθυντικό με διαφορετικές σημασίες. Τέτοια είναι.

άράπη: άράπηδες πού έχουν μαύρο χρώμα—εραπάδες οί ντόπιοι κάτοικοι τής Αιγύπτου.

δεσπότης: δεσποΐάδες οί άρχιερείς—δεσπότες οί άρχοντες, έκεΐνοι πού φέρνουνται τυραννικά.

κορφή: κορφές, οί κορυφές των βουνών, των δέντρων κτλ.—κορφάδες για τά χορταρικά.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Καλός άνθρωπος, ξερή γη, όμορφο ζώο

176. Η λέξη καλός φανερώνει τί λογής είναι ó άνθρωπος, ή λέξη ξερή τί λογής είναι ή γη, ή λέξη όμορφο τί λογής είναι τó ζώο.

Οί λέξεις πού φανερώνουν τί λογής είναι ή ποιά ιδιότητα έχει τó ουσιαστικό λέγονται **έπίθετα**.

1. Τά επίθετα δέν υπάρχουν μόνα τους στό λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μ' ένα ουσιαστικό, όπως είδαμε στα παραδείγματα.

2. Τά επίθετα παίρνουν τó γένος τού ουσιαστικού πού προσδιορίζουν· γι' αυτό έχουν τρία γένη, με ξεχωριστή κατάληξη για τó κάθε

γένος: *μεγάλος κῆπος—μεγάλη πόλη—μεγάλο παιδί, βαθὺς ὠκεανὸς—βαθιά ρίζα—βαθὺ ὄργωμα.*

3. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις. Μόνο τὰ ἐπίθετα μὲ ἀρσενικὸ σὲ -ύς, -ῆς (*βαθὺς—βαθιά—βαθύ, θαλασσῆς—θαλασιὰ—θαλασιῖ*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση καὶ σχηματίζουν τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὰ ὀνόματα σὲ -ος, -οῖ: *ὁ βαθὺς—τοῦ βαθιοῦ—οἱ βαθιοὶ—τὰ βαθιά* κτλ.

4. Τὰ ἐπίθετα κατὰ τὴν κλίση τους φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ πού τονίζεται ἢ ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ: *ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμης, ἔτοιμον, ἔτοιμοις* κτλ., *κυριακάτικος, κυριακάτικων, κυριακάτικους* κτλ., *ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτομάτα* κτλ.

Α.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ος

177.

1. Ἐπίθετα σὲ -ος -η -ο

καλὸς καλὴ καλὸ

ἄμορφος ἄμορφη ἄμορφο

Ἐνικὸς

ἽΟνομ.	ὁ	καλὸς	ἡ	καλὴ	τὸ	καλὸ
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλὸ	τὴν	καλὴ	τὸ	καλὸ
Κλητ.		καλὲ		καλῆ		καλὸ

Πληθυντικὸς

ἽΟνομ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλῆς	τὰ	καλὰ
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλοὺς	τίς	καλῆς	τὰ	καλὰ
Κλητ.		καλοὶ		καλῆς		καλὰ

Ἐνικὸς

ἽΟνομ.	ὁ	ἄμορφος	ἡ	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Γεν.	τοῦ	ἄμορφου	τῆς	ἄμορφης	τοῦ	ἄμορφου
Αἰτ.	τὸν	ἄμορφο	τὴν	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Κλητ.		ἄμορφε		ἄμορφη		ἄμορφο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ἄμορφοι	οἱ	ἄμορφες	τὰ	ἄμορφα
Γεν.	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων
Αἰτ.	τούς	ἄμορφους	τίς	ἄμορφες	τά	ἄμορφα
Κλητ.		ἄμορφοι		ἄμορφες		ἄμορφα

Ὅμοια κλίνονται: α) τὰ περισσότερα ἐπίθετα σὲ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη: ἀκριβός, δυνατός, πονηρός, πυκνός, σκοτεινός, σωστός, ταπεινός, τυχερός· βραδινός, βαθυλόος, ἀγοραστός, σφιχτός—ἄσπρος, μαῦρος—ἀφράτος, δροσάτος, χιονάτος—ἔτοιμος, ἵσυχος, καλότυχος· ξύλινος, πράσινος, καλούτσικος, σαμιώτικος, ἀκούραστος κτλ.

β) τὰ ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα ποὺ ἔχουν φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη, ὄχι ὁμως (ι) (ι, υ, ει, οι): ἀραιός, στερεός· ἀέριος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὄγδοος, παμπάλαιος, ὑπάκουος, στέρεος κτλ.

Παρατήρηση.—Τὸ ξανθός ἔχει θηλυκὸ ξανθή, πληθ. ξανθές, καὶ ξανθιά, πληθ. ξανθιές.

178.

2. Ἐπίθετα σὲ -ος -α -ο

ῥαῖος ῥαία ῥαῖο πλούσιος πλούσια πλούσιο

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ῥαῖος	ἡ	ῥαία	τὸ	ῥαῖο
Γεν.	τοῦ	ῥαίσιου	τῆς	ῥαίας	τοῦ	ῥαίου
Αἰτ.	τόν	ῥαῖο	τήν	ῥαία	τὸ	ῥαῖο
Κλητ.		ῥαῖε		ῥαία		ῥαῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ῥαῖοι	οἱ	ῥαῖες	τὰ	ῥαῖα
Γεν.	τῶν	ῥαίων	τῶν	ῥαίων	τῶν	ῥαίων
Αἰτ.	τούς	ῥαίσιους	τίς	ῥαῖες	τά	ῥαῖα
Κλητ.		ῥαῖοι		ῥαῖες		ῥαῖα

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τήν	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τὰ	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τοὺς	πλούσιους	τις	πλούσιες	τὰ	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατὰ τὸ *ὠ ρ α ῖ ο ς* σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτηριστῆρα φωνῆεν τονισμένο: *ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρούος, νέος, τελευταῖος* κτλ.

β) Μερικὰ ἐπίθετα τονισμένα στὴν παραλήγουσα μὲ χαρακτηριστῆρα σύμφωνα: *γκριζος, πανοῦργος, σβέλτος (σβέλτα καὶ σβέλτη), σκοῦρος, στεῖρος, στέρφος.*

Κατὰ τὸ *π λ ο ῦ σ ι ο ς* σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα σὲ *-ιος, -ειος, -οιος, -υος*: *ἄγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος, κωκλώπειος, μέτριος, ὄρθιος, σπάνιος, τέλειος, τίμιος, τεράστιος—ἄδειος, ἀδέξιος, ἴσιος, κούφιος, ὅμοιος, οὐράνιος, παλιός, περισσιος, σάπιος.*

β) Τὰ πράγωγα σὲ *-ένιος, -ίσιος, καθώς*: *ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος* κτλ., *ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος* κτλ.

179. Μερικὲς φορές προπαροξύτονα ἐπίθετα σὲ *-ος* τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ οὐσιαστικά: *ὁ ἄρρωστος* (οὐσ.), *ὁ κύριος* (οὐσ.), *οἱ βάρβαροι* (οὐσ., γιὰ τοὺς ἀπελίτιστους λαούς). Ὡς οὐσιαστικὰ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ, ἐνῶ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τὶς πτώσεις στὴν ἴδια συλλαβή. Θὰ ποῦμε: *τὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρωστοῦ παιδιοῦ, τοὺς ἀρρωστούς στρατιῶτες, συνήθειες τῶν βάρβαρον λαῶν* ἀλλὰ ἢ *καρδιὰ τοῦ ἀρρώστου, ὁ γιατρός κοίταξε τοὺς ἀρρώστους, οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων.*

180.

3. Ἐπίθετα σὲ *-ός -ιά -ό*

γλυκός γλυκιά γλυκό

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιάς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τὸ	γλυκό	τῇ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Κλητ.		γλυκὲ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ γλυκοὶ	οἱ γλυκῆς	τὰ γλυκὰ
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτ.	τοὺς γλυκοὺς	τις γλυκῆς	τὰ γλυκὰ
Κλητ.	γλυκοὶ	γλυκῆς	γλυκὰ

Κατὰ τὸ γ λ υ κ ὸ ς κλίνονται μερικὰ ἐπίθετα σὲ -κός, -γκός, -χός, -νός: γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, νηστικός, στριγκός, ταγκός, ρηγκός, φτωχός, ζακυθινός καὶ τὸ φρέσκος, πού συχνὰ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ καὶ σὲ -η: κακός—κακιὰ καὶ κακή, φτωχός—φτωχιά καὶ φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ίος -ιά -ιὸ γράφεται στὸν πληθυντικὸ χωρὶς τὸ -ι: (ἢ γλυκιά) οἱ γλυκῆς — τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχῆς, οἱ εὐγενικῆς κτλ.

181. Β. — Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ύς -ής

Ἐπίθετα σὲ -ύς -ιά -ύ, -ής -ιά -ι

βαθύς βαθιά βαθύ σταχτής σταχτιά σταχτι

Ἐνικὸς

Όνομ.	ὁ βαθύς	ἡ βαθιά	τὸ βαθύ
Γεν.	τοῦ βαθιοῦ	τῆς βαθιᾶς	τοῦ βαθιοῦ
Αἰτ.	τὸ βαθύ	τῆ βαθιά	τὸ βαθύ
Κλητ.	βαθύ	βαθιά	βαθύ

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ βαθιοὶ	οἱ βαθιῆς	τὰ βαθιά
Γεν.	τῶν βαθιῶν	τῶν βαθιῶν	τῶν βαθιῶν
Αἰτ.	τοὺς βαθιοὺς	τις βαθιῆς	τὰ βαθιά
Κλητ.	βαθιοὶ	βαθιῆς	βαθιά

Ἐνικὸς

Όνομ.	ὁ σταχτής	ἡ σταχτιά	τὸ σταχτι
Γεν.	τοῦ σταχτιοῦ	τῆς σταχτιᾶς	τοῦ σταχτιοῦ
Αἰτ.	τὸ σταχτή	τῆ σταχτιά	τὸ σταχτι
Κλητ.	σταχτή	σταχτιά	σταχτι

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	σταχτιοὶ	οἱ	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τοὺς	σταχτιοὺς	τις	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοὶ		σταχτιές		σταχτιά

Κατὰ τὸ βαθὺς κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ἀδρός, ἀρός, ἀψύς, βαρός, δασύς, (ἐ)λαφρός, μακρός, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρδύς.

Κατὰ τὸ σταχτήης κλίνονται ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν χρῶμα: βυσσινίης, θαλασσίης, κανελίης, καφετίης, κεραμιδίης, μαβίης, μενεξεδίης, οὐρανίης, πορτοκαλίης, τριανταφυλλίης, γιστικίης, χουσαφίης, ψαρής κτλ. καὶ τὰ ἐπίθετα δαμασκίης, δεξιίης (συχνότερα δεξιός).

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι σπάνια.

Τὸ ἀδρός, ἀρός, (ἐ)λαφρὺς ἔχουν καὶ τὸν τύπο ἀδρός — ἀδρό, ἀραιός — ἀραιή — ἀραιό, ἐλαφρός — ἐλαφρό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τὸ υ τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν οὐδετέρων καὶ τὸ η τῶν ἀρσενικῶν φυλάσσεται μόνο στὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ. Στὶς ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: βαθύς, βαθῦ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτίης, σταχτή (αἰτ., κλητ. ἀρσ.) — σταχτιοῦ, σταχτιοὶ, σταχτιῶν.

2. — Ἡ κατάληξι (ιά) τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων γράφεται μὲ ι: μακριά, φαρδιά, βαθιά.

Γ.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σέ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

182. 5.— Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

ὁ ζηλιάρης ἢ ζηλιάρα τὸ ζηλιάρικο

Τὰ ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο εἶναι παροξύτονα καὶ κλίνονται στὸ ἀρσενικὸ ἕπως τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικὰ σέ -ης (νοικοκύρης).

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τὸ	ζηλιάρη	τὴ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τοὺς	ζηλιάρηδες	τις	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

Ὅμοια κλίνονται: ἀκαμάτης, κατσούφης, τεμπέλης.

Τὰ παράγωγα σὲ -άρης, -ιάρης: πεισματάρης, ἀναμαλλιάρης, ἀρωστιάρης, γκρινιάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης, μεροκαματιάρης, φοβητσιάρης.

Ἐπίθετα μὲ β' συνθετικὸ τὸ λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτι, πόδι, φρούδι, χεῖλι, χέρι: μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, γερακομύτης, μαυροφρούδης, ἀνεμοπόδης, καμαροφρούδης.

Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει καὶ ἀναπληρῶνεται μὲ τὰ παράγωγα σὲ -ικος: τῶν ζηλιάρικων.

Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -ούλης ὀ σχηματίζουν συχνὰ οὐδέτερο καὶ σὲ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν ἔχουν διπλὸ τύπο: ἀκαμάτης — ἀκαμάτα καὶ ἀκαμάτρα.

Κάποτε τὰ θηλυκὰ παίρνουν καὶ τὴν κατάληξη -ούσα ἢ -οῦ: ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καὶ ξανθομαλλοῦ, μαυρομάτης — μαυρομάτα, μαυροματούσα καὶ μαυροματοῦ.

Μερικὰ ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σὲ -άς -οῦ -άδικο: φωνακιάς, φωνακλοῦ, φωνακλάδικο. Ἔτσι καὶ τὸ λογιάς, ὑπναριάς, φαγάς.

Τότε τὸ ἀρσενικὸ κλίνεται κατὰ τὸ οὐσιαστικὸ ψωμάς, τὸ θηλυκὸ κατὰ τὸ ἀλεπού.

183. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ (ικός) γράφονται μὲ ι: ἀθλητικός, βασιλικός, γνωστικός, ἑλληνικός, εὐγενικός, ναυτικός, παστικός.

Ἐξαίρουνται: θηλυκός, λιβυκός, δανεικός καὶ τὸ οὐσιαστικὸ Κεραμεικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιμος) γράφονται μὲ ι: δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος.

Ἐξαίρουνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ θυμός (εὔθυμος, πρόθυμος), τὰ σύν-

θετα με τὸ ὄνομα, σῆμα, σχῆμα (συνώνυμος, ετερώνυμος, ὁμώνυμος, ἄσχημος, διάσημος), ἀπόδημος, ἔρημος, ἔτοιμος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιως), ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα, γράφονται με ἰ: ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, μελαχρινός, παντοτινός, φετινός—μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος.

Ἐξαιροῦνται. ἔλεινός, ὄρεινός, σκοτεινός, τεπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιως) προπαροξύτονα γράφονται με ἰ: ἅγιος, ἄγιος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος, τρύπιος.

Ἐξαιροῦνται: ἄδειος, ἀντρίκειος, γυναικίος, βόρειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος, πρόβειος, τέλειος—ὁμοῖος—ἀλληλέγγυος καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων: κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ίως) γράφονται με εἰ: ἀστεῖος, θεῖος, λειῖος, πλ.ιβεῖος. Ἐξαιροῦνται: γελοῖος, κρύος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιως) γράφονται με ἦ: ἀνθηρός, ζωηρός, πονηρός, τολμηρός.

Γράφονται με υ: ἀμυρός, βλοσυρός, ισχυρός, ὀχυρός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ίσιος) γράφονται με ἰ: ἀρῖσιος, βονῖσιος, παιδιακῖσιος, παλικαρῖσιος κτλ.

Γράφονται με ἦ τὰ ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιστικός) γράφονται συνήθως με ἰ: ἀπελπιστικός, δροισιστικός, ποτιστικός· ἀλλὰ ἔλκυστικός, μεθυστικός, ἀναμνηστικός, ψηστικός, ἀποκλειστικός, πειστικός, δανειστικός, ἀθροιστικός κτλ. — νηστικός, μυστικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οπός) γράφονται με ω: ἀγριωπός, κιτρινωπός, πρασινωπός, χαρωπός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οτός) γράφονται με ω: ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σηκωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτερωτός.

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

184. Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι τὸ πολὺς καὶ μερικὰ ἔλλειπτικά ἐπίθετα.

1. Τὸ ἐπίθετο πολὺς σχηματίζεται με τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Ἐνικός

Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τὸ	πολὺ
Γεν.		—	τῆς	πολλῆς		—
Αἰτ.	τόν	πολὺ	τήν	πολλή	τὸ	πολὺ
Κλητ.		—		—		—

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλές	τὰ	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλοὺς	τίς	πολλές	τὰ	πολλά
Κλητ.		(πολλοὶ)		(πολλές)		(πολλά)

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι πολὺ σπάνια. τοῦ πιὸ πολὺ κόσμου (ἀκόμη σπανιότερα : πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ἐπίθετο πολὺς γράφεται μὲ ἓνα λ καὶ υ στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου· παντοῦ ἄλλοῦ γράφεται μὲ δύο λ καὶ σχηματίζεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

2. **Ἐλλειπτικά ἐπίθετα.** Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν συνήθως ἓνα γένος. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ἔλλειπτικά**.— Ἐλλειπτικά εἶναι λ.χ. πείσιμος -ο (καιρός, ἀεράκι)· μαντιλοῦσα κτλ.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικός.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τὸ Δημήτρη.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τοὺς ἀμμηθητές του.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικώτατος (ἢ πολὺ ἐργατικός).

185. Τὰ πρόσωπα στὰ παραπάνω παραδείγματα δὲν εἶναι ἐργατικὰ στὸν ἴδιο βαθμὸ. Τὸ ἐπίθετο φανερώνει τὸ διαφοροτικὸν βαθμὸ μὲ ξεχωριστοὺς τύπους: ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιὸ ἐργατικός), ἐργατικό-

τατος. Τοὺς τύπους αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζομε **βαθμούς τοῦ ἐπιθέτου**.

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς: ὁ θετικὸς, ὁ συγκριτικὸς καὶ ὁ ὑπερθετικὸς.

α) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλός: τὸ ἐπίθετο ψηλός φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει αὐτὴ τὴν ιδιότητα. Ὄταν τὸ ἐπίθετο φανερῶνῃ μονάχα πῶς ἓνα οὐσιαστικὸν ἔχει μιὰ ιδιότητα ἢ ποιότητα λέγεται **θετικῷ βαθμοῦ ἢ θετικῷ**.

β) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος ἀπὸ τὸν Κίσαβο: ἐδῶ συγκρίνομε τὸν Ὀλυμπο μὲ τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκομε ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τὴν ιδιότητα ποῦ φανερώνει τὸ ἐπίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κίσαβο. Ὄταν τὸ ἐπίθετο φανερῶνῃ πῶς ἓνα οὐσιαστικὸν ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ μιὰ ιδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, λέγεται **συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικῷ**.

γ) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερον (ἢ τὸ πιὸ ψηλόν) ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας — Ὁ Ὀλυμπος εἶναι πολὺ ψηλός.

Στὴν πρώτη φράση συγκρίνομε τὸν Ὀλυμπο μὲ ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκομε ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα ποῦ φανερώνει τὸ ἐπίθετο στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ. Ὄταν τὸ ἐπίθετο φανερῶνῃ πῶς τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ βαθμὸ ἀνώτερον ἀπ' ὅλα τὰ ὁμοιά του, λέγεται **σχετικῷ ὑπερθετικῷ**.

Στὴ δεύτερη φράση δὲν κάνομε σύγκριση: λέμε μόνο ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ αὐτὸ ποῦ σημαίνει τὸ ἐπίθετο. Ὄταν τὸ ἐπίθετο φανερῶνῃ πῶς τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, χωρὶς νὰ γίνεταί σύγκριση μὲ ἄλλα οὐσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται **ἀπόλυτον ὑπερθετικῷ**.

Ὡστε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὴν σημασίαν ποῦ ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικὸν καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτον.

Τὸ συγκριτικὸν καὶ τὸ ὑπερθετικὸν ἑνὸς ἐπιθέτου μαζὶ λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικῷ** τοῦ ἐπιθέτου.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

A.— Σχηματισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ

186. Α) Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικῶς ἀπὸ τὸ θετικὸν μὲ τὸ ποσοτικὸν ἐπίρρημα **πιό:**

πιὸ καλός, πιὸ γεναιός, πιὸ βαθύς, πιὸ πεισματώδης.

Β) Πολλά επίθετα σχηματίζουν και μονολεχτικό συγκριτικό από το θετικό με την κατάληξη: **-τερος; -τερη, -τερο.**

Έτσι σχηματίζουν το μονολεχτικό συγκριτικό σέ:

α) **-ότερος, -ώτερος,** τὰ ἐπίθετα σέ -ος: μικρός — μικρότερος, γερός — γερότερος.

β) **-ύτερος,** τὰ ἐπίθετα σέ -ύς: βαρὺς — βαρύτερος, μακρὺς — μακρότερος, φαρδὺς — φαρδύτερος, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σέ -ος τὸ καλός, μεγάλος, πρῶτος: καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτότερος.

Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν **διπλὸ συγκριτικὸ** σέ **-ότερος** καὶ σέ **-ύτερος:** ελαφρότερος καὶ ελαφρύτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος, κοντότερος καὶ κοντύτερος, χοντρότερος καὶ χοντύτερος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά σέ (**ότερος**), (**ότατος**) γράφονται μὲ ο στὴν προπαρὰλήγουσα. Γράφονται μὲ ω μόνον ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχη ε ἢ ο καὶ δὲν εἶναι θέσει μακρόχρονη (§ 28):

μὲ' ο: **ψηλότερος, ἀθωότερος, ἀρχαιότατος, ἀστεϊότατος, ὁμοιότατος, δυνατότερος, μαλακότερος, παλιότερος, ἀξιότατος, ἡσυχότατος, ζεστότερος, στεγνότερος, ὀρθότατος, ἐνδοξότατος.**

μὲ ω: **νεώτερος, ξερώτερος, στενώτατος, στερεώτατος, σοφώτερος, συντομώτατος.**

Β.— Σχηματισμὸς τοῦ ὑπερθετικοῦ

187. Α. Τὸ **σχετικὸ ὑπερθετικὸ** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ περιφραστικὸ ἢ μονολεχτικὸ συγκριτικὸ, ἀφοῦ πάρη μπροστά του τὸ ἄρθρο: **ὁ πῶς καλὸς ἢ ὁ καλύτερος, ἡ πῶς καλὴ ἢ ἡ καλύτερη,** τὸ πῶς καλὸ ἢ τὸ καλύτερο.

Β. Τὸ **ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θετικὸ μετὰ τὴν κατάληξη **-τατος (-ότατος, -ύτατος).**

Έτσι τὰ ἐπίθετα σέ -ος σχηματίζουν τὸν ὑπερθετικὸ σέ **-ότατος, -ότατος,** τὰ ἐπίθετα σέ -υς, σέ **-ύτατος:** μικρός — μικρότατος, νέος — νεώτατος, πλατὺς — πλατύτατος καὶ γλυκός — γλυκώτατος.

Τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ μπορεῖ νὰ σχηματιστῆ καὶ μετὰ τὸ ἐπίρρημα πολὺ ἢ πολὺ πολὺ καὶ τὸ θετικὸ:

πλατὺς — πολὺ πλατὺς, πλούσιος — πολὺ πλούσιος ἢ πολὺ πολὺ πλούσιος κτλ.

Παράδειγμα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικό	Συγκριτικό	Υπερθετικό	
	περιφραστικό	μονολεχτικό	σχετικό
ψηλός	πιό ψηλός	ψηλότερος	ἀπόλυτο
		ὁ ψηλότερος	ψηλότατος
		ὁ πιό ψηλός	πολύ ψηλός
			πολύ πολύ ψηλός

Ἄνωμαλα παραθετικά

188. Μερικά ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεχτικά παραθετικά ἀπὸ διαφορετικὴ ρίζα, δηλ. ἀπὸ διαφορετικὸ ἀρχικὸ θέμα, ἢ διαφορετικά ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπίθετα. Τὰ παραθετικά αὐτὰ λέγονται **ἀνώμαλα**. Τέτοια εἶναι :

ἀπλός	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολὺς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—
κακός	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	—	ἐλάχιστος
μικρός	—	ἐλάχιστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος

Ἐλλειπτικά παραθετικά

189. α) Μερικά παραθετικά **δὲν ἔχουν θετικὸ βαθμό**. Αὐτὰ σχηματίστηκαν ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες :

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπὲρ)

β) Μερικά συγκριτικά **δὲν ἔχουν θετικὸ οὔτε ὑπερθετικὸ** :

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωύτερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικά ὑπερθετικά μονολεχτικά καθὼς φίλιτος, ἔψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοὶ τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθὼς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχώτατος, Μεγαλειότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰθεσιμότατος. Μερικά ἀπὸ τὰ ὑπερθετικά αὐτὰ δὲν ἔχουν οὔτε θετικὸ οὔτε συγκριτικὸ : Ἐκλαμπρότατος, Αἰθεσιμότατος, Μεγαλειότατος.

Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά

190. Δὲ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεχτικά οὔτε περιφραστικά πολλά ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν :

- α) ὕλη: ἀσημένιος, μαλλινός, ξύλινος, σιδερένιος χρυσός κτλ.
 β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σμυρναίικος, φράγκικος, προγονικὸς κτλ.
 γ) τόπος ἢ χρόνος: οὐράνιος, γήινος, θαλασσινὸς — τωρινός, χτεσινός, κυριακάτικος κτλ.
 δ) κατάσταση πού δὲν ἀλλάζει: βυσσινῆς, μισός, ἀθάνατος, πρωτότοκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

191. Σχηματίζουν παραθετικά καὶ πολλὰς μετοχές παθητικὰς πού τὸ νόημά τους τὸ ἐπιτρέπει. Τὰ παραθετικά αὐτὰ εἶναι πάντοτε περιφραστικά :

Θετικὸ	Συγκριτικὸ	Ἐπιθετικὸ	
		ἀπόλυτο	σχετικὸ
χαρούμενος	πιὸ χαρούμενος	πολὺ χαρούμενος	ὁ πιὸ χαρούμενος
προκομμένος	πιὸ προκομμένος	πολὺ προκομμένος	ὁ πιὸ προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιὸ εὐτυχισμένος	πολὺ εὐτυχισμένος	ὁ πιὸ εὐτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

192. 1. Ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σὲ -ος καὶ σὲ -ὺς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σὲ -α, -ια :

ἀκριβός—ἀκριβὰ	ἀθῶος—ἀθῶα	ἄσχημος—ἄσχημα
καλός—καλὰ	γενναῖος—γενναῖα	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακός—κακὰ	ὠραῖος—ὠραῖα	ἄμορφος—ἄμορφα
βαθὺς—βαθιά	βαρὺς—βαριά	πλατὺς—πλατιά

Τὰ ἐπιρρήματα αὐτὰ σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τὰ ἐπίθετα, μονολεκτικά σὲ -τερα -τατα ἢ περιφραστικά :

Θετικὸ	Συγκριτικὸ	Ἐπιθετικὸ
ὠραῖα	ὠραιότερα, πιὸ ὠραῖα	ὠραιότατα, πολὺ ὠραῖα
βαθιά	βαθύτερα, πιὸ βαθιά	βαθύτατα, πολὺ βαθιά
καλὰ	καλύτερα, πιὸ καλὰ	ἄριστα, πολὺ καλὰ

2. Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα πολλὸς καὶ λίγος σχηματίζονται τὰ ἐπιρρήματα πολὺ καὶ λίγο πού ἔχουν τ' ἀκόλουθα παραθετικά :

πολὺ	περισσότερο (πιότερο)	πέρα πολὺ
λίγο	λιγότερο	πολὺ λίγο (ἐλάχιστα)

3. Τὰ ἐπιρρήματα πωρίς, (ἐ)μπρός, ὕστερα σχηματίζουν συγκριτι-

κό *νωρίτερα*, *μπροστώτερα*, *ύστερώτερα*. Τὸ *νωρίς* ἔχει σπάνια καὶ ὑπερθετικὸ *νωρίτατα*.

4. Τὸ συγκριτικὸ ἐπίρρημα *ἀρχύτερα* δὲν ἔχει οὔτε θετικὸ οὔτε ὑπερθετικὸ.

5. Τὸ *γοήγορα* σχηματίζει ὑπερθετικὸ τὸ *γοηγορώτερο*.

6. Σχηματίζουν παραθετικὰ περιφραστικὰ καὶ πολλὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα: *κάτω — πιὸ κάτω — πολὺ κάτω*, *πίσω — πιὸ πίσω — πολὺ πίσω*, *ἔξω — πιὸ ἔξω — πολὺ ἔξω* κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικὰ ἐπίθετα καὶ ἐπιρρήματα σὲ (*ίτερος*), (*ίτατος*), (*ίτερα*), (*ίτατα*), γράφονται ἔλα μὲ *υ*: *μεγαλύτερος*, *γλυκώτατος*, *καλύτερα*, *πλατύτατα*. Ἐξαιρεῖται τὸ *νωρίτερα* (*νωρίτατα*).

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

193. Ἄριθμητικὰ ἐπίθετα ὀνομάζομε τὶς λέξεις ποὺ φανερῶνουν ἓναν ἀριθμὸ, τῆ σειρᾶ κτλ.: *πέντε μέρες*, *εἴκοσι μαθητῆς* — *πρωῶτος μῆνας*, *δεύτερο βραβεῖο* — *διπλὸς κόπος*, *τριπλὴ κλωστή*.

Τὰ ἀριθμητικὰ τὰ ξεχωρίζομε σὲ **ἀπόλυτα**, **ταχτικά**, **πολλαπλασιαστικά**, **ἀναλογικά** καὶ **περιληπτικά**.

Α.— Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

194. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ φανερόνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα: *τρία παιδιά*, *πέντε ἄλογα*, *δέκα βιβλία*.

195. Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καὶ τῶν ταχτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἑλληνικὰ σημεῖα	Ἀπόλυτα	Ἀριθμητικὰ	Ταχτικά ἀριθμητικὰ
1	α'	ἓνας, μία-μιά, ἓνα		πρωῶτος
2	β'	δύο, δυὸ		δεύτερος
3	γ'	τρεῖς, τρία,		τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερεις,		τέταρτος
5	ε'	πέντε		πέμπτος
6	ς'	ἕξι		ἕκτος
7	ζ'	ἑπτὰ (ἑπτὰ)		ἕβδομος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
8	η'	ὄχτώ	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἐντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	διωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	δεκαἕξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ρ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τρ(ι)ακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	Ϡ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
10.000	ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	ρ	ἑκατὸ χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἓνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἓνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά μία καὶ δύο συνθίζονται ὡς παροξύτονα, ἰδίως ὅταν θέλωμε νὰ τὰ τονίσωμε: δὲν ἦταν οὔτε μία οὔτε δύο.

196. Κλίση. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸ ἔχουν ἓνα μόνον τύπο γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ γιὰ ὅλες τὶς πτώσεις.

Τ' ἀριθμητικά ἓνα, τρία καὶ τέσσερα ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τὸ ἓνα μόνον στὸν ἐνικό, τὸ τρία καὶ τὸ τέσσερα στὸν πληθυντικό.

	ἀρσενικά	θηλυκά	οὐδέτερα	
	ἓνα			
Ἵνομ.	ἓνας	μία, μιὰ	ἓνα	
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός	
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μία, μιὰ	ἓνα	
	τρία, τέσσερα			
Ἵνομ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τ' ἀριθμητικά ἀπὸ διακόσια καὶ ἀπάνω ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται, μόνον στὸν πληθυντικό, κατὰ τὸ πλούσιος: διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια, χίλιοι — χίλιες — χίλια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19 γράφονται σὲ μιὰ λέξη: δεκατρία, δεκαἕξι.

Ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται σὲ χωριστὲς λέξεις: εἴκοσι πέντε, ἐνεήντα ὀχτώ.

2. Τ' ἀριθμητικά σὲ -άντα, -ήντα παίρνουν ὀξεία: τριάντα, ἐξήντα.

B.— Ταχτικά ἀριθμητικά

197. Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά φανερόνουν τὴ θέση ποῦ παίρνει κατὰ σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ὅμοια πράγματα: ὁ Ἰούλιος εἶναι ὁ ἕκτος μήνας, ὁ Δημήτριος εἶναι ὁ δέκατος στὸν κατάλογο, πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σὲ -τος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δεύτερος, ἔβδομος καὶ ὄγδοος, καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο.

Στὸ κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικὸ ἀντιστοιχεῖ ἓνα ταχτικό, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν πίνακα.

Γ.— Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

198. Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώουν ἀπὸ πόσα ἀπλὰ μέρη ἀποτελεῖται κάτι καὶ τελειώνουν σὲ -πλός, -πλή, -πλό: διπλό παράθυρο, ἄλμα τριπλό.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἶναι: ἀπλός (καὶ μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἑξαπλός, δεκαπλός, εἰκοσαπλός, ἑκατονταπλός, χιλιαπλός (πολλαπλός).

Κοντὰ σ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπὸ τὸ διπλός: τριδιπλός, δηλ. τριπλός, τετραδιπλός (τετραπλός), ἑφτάδιπλος κτλ.

Δ.— Ἀναλογικά ἀριθμητικά

199. Τ' ἀναλογικά ἀριθμητικά φανερώουν πόσες φορές μεγαλύτερο εἶναι ἓνα ποσὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, καὶ τελειώνουν σὲ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο: τὸ σπίτι μου εἶναι διπλάσιο ἀπὸ τὸ γειτονικό. Αὐτὸς κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπὸ κείνον.

Ἀναλογικά ἀριθμητικά εἶναι: διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, τριανταπενταπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος (πολλαπλάσιος).

Ἀντὶ διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καὶ δύο, τρεῖς φορές μεγαλύτερος.

Ε.— Περιληπτικά ἀριθμητικά

200. Τὰ περιληπτικά ἀριθμητικά εἶναι ἀφρημένα οὐσιαστικά. Σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα παίρνοντας ὀρισμένες καταλήξεις. Αὐτὲς εἶναι:

1) **-(α)ριά:** δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, εἰκοσαριά, ἐνενηνταριά, τρακοσαριά κτλ. Φανερώουν τὸ περίου: δεκαριά δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τὰ περιληπτικά σὲ -αριά συνοδεύονται σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὸ καμιά: θὰ ἦταν καμιά εἰκοσαριά ἄνθρωποι.

2) **-άδα**. Φανερώνουν ένα πλήθος μονάδες που κάνουν ένα σύνολο: δυάδα, τριάδα, τετράδα, εξάδα, δεκάδα, είκοσάδα, εκατοντάδα κτλ. Το χιλιάδα χρησιμεύει στον πληθυντικό για άπολυτο αριθμητικό.

Στο άπολυτο αριθμητικό ένας αντίστοιχῆ τὸ οὐσιαστικὸ μονάδα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τ' άπολυτα αριθμητικά ένα, ἔξι, ἑφτά, ἔντεκα, ἑκατό και τὰ παράγωγά τους και τὸ ἅπλὸς παίρνουν δασεία.

2. Γράφονται με δύο ν τὸ ἑννέα ἑννιά, τὸ ἑννιακόσια και τὰ παράγωγα τοῦ ἑννιακόσια, μ' ένα ν τὸ ἑνατος και τὸ ἑνενήντα.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ὁ Γιώργος; Δὲν τὸν εἶδα (τόν, δηλ. τὸ Γιώργο)

Ποιὸς ἦταν ἐκεῖνος; (τὸ ἐκεῖνος μᾶλκὸ στὴ θέσῃ ὀνόματος)

Τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ἦταν ἀπὸ μικρὸ

201. Οἱ λέξεις που μεταχειριζόμαστε στὴ θέσῃ ὀνομάτων, οὐσιαστικῶν ἢ ἐπιθέτων λέγονται **ἀντωνυμίες**.

Οἱ ἀντωνυμίες εἶναι ὀχτῶ εἰδῶν: *προσωπικές, κτητικές, ἰδιόπαθες, ὀριστικές, δειχτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές, ἀόριστες.*

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

202. Οἱ **προσωπικές ἀντωνυμίες** φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, ἐκεῖνον δηλαδὴ που μιλεῖ (π ρ ῶ τ ο π ρ ὄ σ ω π ο ἐγὼ), ἐκεῖνον που τοῦ μιλοῦμε (δ ε ὑ τ ε ρ ο π ρ ὄ σ ω π ο ἐσὶ) και ἐκεῖνον ἢ ἐκεῖνο που γι' αὐτὸ γίνεται λόγος (τ ρ ῖ τ ο π ρ ὄ σ ω π ο αὐτός):

ἐγὼ μιλῶ σὺ γράφεις αὐτὸς διαβάζει

Σχηματισμοὶ

Α' πρόσωπο

Β' πρόσωπο

Τύποι

Τύποι

δυνατοὶ

ἀδύνατοι

δυνατοὶ

ἀδύνατοι

Ἐνικός

Ὄνομ.

ἐγὼ

—

ἐσὶ

—

Γεν.

ἐμένα

μοῦ

ἐσένα

σοῦ

Αἰτ.

ἐμένα

μέ

ἐσένα

σέ

Κλητ.

—

—

ἐσὸ

—

Πληθυντικός

Όνομ.	ἐμεῖς	—	ἐσεῖς	—
Γεν.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Αἰτ.	ἐμῶς	μῶς	ἐσῶς	σῶς
Κλητ.	—	—	ἐσεῖς	—

Γ' πρόσωπο

δυνατοὶ τύποι ἀδύνατοι τύποι

Ἑνικός

Όνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτ.	αὐτόν	αὐτήν(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό

Πληθυντικός

Όνομ.	αὐτοὶ	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τίς (τες)	τά

203. Οἱ τύποι πού τούς ὀνομάζουμε **δυνατούς** συνθίζονται ὅταν βρίσκονται μόνοι στό λόγο ἢ ὅταν θέλωμε νά τονίσουμε κάτι ἢ νά τὸ ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο: *Ποιὸν φώναξαν; — Ἐμένα. Ἐσίνα θέλω. Νά φύγουν αὐτοί, ὄχι ἐσεῖς.*

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι εἶναι συχνότεροι. Αὐτούς συνήθως μεταχειριζόμαστε ὅταν δὲ θέλωμε νά τονίσουμε κάτι ἢ νά τὸ ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο: *Μὲ φώναξε. Σὲ θέλω. Μοῦ τὸ πῆρε, σοῦ τὸ ἔδωσε, φέρε το.*

204. Κλίση.— Τὸ πρῶτο καὶ δεύτερο πρόσωπο ἔχουν ἕναν τύπο γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνονται ἀνώμαλα. Ἡ τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστούς τύπους γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο καλός.

Κλητική ἔχει μόνο τὸ β' πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς: ἐσύ, ἔλα πιὸ κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τὸ τίς μπαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, τὸ *τες* ὕστερα ἀπὸ αὐτό: τίς βλέπω πού περνοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ *τες*, ἂν τίς δῆς χαιρέτα *τες*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἐνική αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ τὸν φυλάγει πάντοτε τὸ τελικὸ *ν*: τὸν βλέπω, τὸν δοκιμάζω, νά τον (§ 59).

Ἡ αἰτιατική τοῦ θηλυκοῦ *τήν*, ὅταν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, φυλάγει τὸ *ν* ἂν ἀκολουθῇ λέξις ἀπὸ φωνῆεν ἢ σιγμαῖο σύμφωνο (§ 58): *τήν* ἔχω δεῖ, νά *τήν* προσέχετε· ἀλλὰ θὰ μᾶς τὴ δώσουν.

2.— Κτητικές άντωνυμίες

‘Ο φίλος μου ή μητέρα της τὰ παιχνίδια τους

205. Οί άντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει αυτό πού σημαίνει τὸ οὐσιαστικό.

Οί άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι, τὸν κτήτορα, λέγονται **κτητικές**.

A.— Κτητικές άντωνυμίες είναι οί άδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς άντωνυμίας στή γενική: μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους. Τίς μεταχειριζόμαστε όταν θέλωμε άπλῶς νά πούμε πῶς κάτι άνήκει σέ κάποιον: *‘Ο πατέρας μου και ὁ φίλος του, ή κόρη του με τή φίλη της, τὸ παιδί καταγίνεται με τὰ παιχνίδια του.*

B.— “Όταν θέλωμε νά τονίσουμε πῶς κάτι άνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τὸν κτήτορα, ἢ και ὅταν θέλωμε νά πούμε άπλῶς σέ ποιόν άνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς άκόλουθες κτητικές άντωνυμίες.

A’ προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός μου, δική μου, δικό μου. Για πολλούς κτήτορες: δικός μας, δική μας, δικό μας.

B’ προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός σου, δική σου, δικό σου. Για πολλούς κτήτορες: δικός σας, δική σας, δικό σας.

Γ’ προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός του (της), δική του (της), δικό του (της). Για πολλούς κτήτορες: δικός τους, δική τους, δικό τους.

‘Ο δικός μου πατέρας, τῶν δικῶν μου φίλων, τὰ βιβλία είναι δικά του, ὄχι δικά σου. Αυτό είναι δικό μου.

Τὸ δικός, -ή, -ὸ κλίνεται ὅπως τὸ καλός, -ή, -ὸ.

3.— Ἰδιόπαδες άντωνυμίες

Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου. Ἦρθε στὸν ἑαυτό του. Αὐτοὶ σκέπτονται μόνο τὸν ἑαυτό τους.

206. Οί άντωνυμίες πού φανερώνουν πῶς τὸ ἴδιο πρόσωπο ενεργεῖ και τὸ ἴδιο δέχεται τὴν ενεργεια λέγονται **ιδιόπαθες**.

Οί ιδιόπαθες άντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική και αίτιατική και κλίνονται ὅπως τὸ καλός:

	Ένικος	Πληθυντικός
A' προσ.	γεν. τοῦ ἑαυτοῦ μου αἰτ. τὸν ἑαυτό μου	τοῦ ἑαυτοῦ μας ἢ τῶν ἑαυτῶν μας τὸν ἑαυτό μας ἢ τοὺς ἑαυτούς μας
B' προσ.	γεν. τοῦ ἑαυτοῦ σου αἰτ. τὸν ἑαυτό σου	τοῦ ἑαυτοῦ σας ἢ τῶν ἑαυτῶν σας τὸν ἑαυτό σας ἢ τοὺς ἑαυτούς σας
G' προσ.	γεν. τοῦ ἑαυτοῦ του (της) αἰτ. τὸν ἑαυτό του (της)	τοῦ ἑαυτοῦ τους (των) ἢ τῶν ἑαυτῶν τους τὸν ἑαυτό τους (των) ἢ τοὺς ἑαυ- τούς τους (των)

4.— Ὅριστικές ἀντωνυμίες

Ἦρθε ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του (ὁ πατέρας του, ὄχι κανένας ἄλλος)

Μᾶς ἐπισκέπητηκαν τὴν ἴδια μέρα (ὄχι ἄλλη μέρα)

Κάνει τὶς δουλειές του μόνος του (ὄχι μὲ ἄλλους)

207. Οἱ ἀντωνυμίες ποὺ ὀρίζουν καὶ ξεχωρίζουν κάτι ἀπὸ ἄλλα τοῦ ἴδιου εἴδους λέγονται **ὀριστικές**. Γιὰ ὀριστικές ἀντωνυμίες χρησιμεύουν:

α) Τὸ ἐπίθετο **ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιο** μὲ τὸ ἄρθρο.

β) Τὸ ἐπίθετο **μόνος, μόνη, μόνο,** χωρὶς τὸ ἄρθρο μὲ τὴ γενική, τῶν ἀδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μου, σου, του, μας, σας, τους:

μόνος, -η, -ο μου

μόνοι, -ες, -α μας

μόνος, -η, -ο σου

μόνοι, -ες, -α σας

μόνος, -η, -ο του, της, του

μόνοι, -ες, -α τους

Τὸ ἴδιος κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο πλοῦσιος, καὶ τὸ μόνος ὅπως τὸ ἐπίθετο μαῦρος.

5.— Δειχτικές ἀντωνυμίες

208. Δειχτικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες ποὺ τὶς χρησιμοποιοῦμε ὅταν δείχνουμε: αὐτὸ τὸ παιδί, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ.

Δειχτικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

α) **αὐτός, αὐτή, αὐτό.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνουμε ἓνα πρόσωπο ἢ πράγμα ποὺ εἶναι κοντὰ μας ἢ ποὺ τὸ ἀναφέραμε λίγα πρὶν: αὐτὸς ὁ κύριος εἶναι γείτονάς μας, θὰ ἔρθη αὐτὲς τὶς μέρες, αὐτὰ εἶπε καὶ σάπασε.

β) **τοῦτος, τούτη, τοῦτο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δεί-

γνωμε κάτι (πρόσωπο ἢ πράμα) πού εἶναι πολύ κοντά: *τοῦτο εἶναι τὸ βιβλίό μου.*

γ) **ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνουμε ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα πού εἶναι μακριά: *ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ σπίτι εἶναι καλοχτισμένο, ἐκεῖνο τὸ χρόνο μέναμε στὸ χωριό.*

δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνουμε τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *δὲν εἶναι τέτοιος πού νομίζεις.*

ε) **τόσος, τόση, τόσο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνουμε τὴν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *πέρασαν τόσα χρόνια ἀπὸ τότε.*

Οἱ ἀντωνυμίες *αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος* κλίνονται ὅπως τὸ καλὸς καὶ τὸ μαῦρος, ἡ ἀντωνυμία *τέτοιος* ὅπως τὸ πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

209. Ἀναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μὲ τις ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίνεται, σὲ μιὰ ἄλλη λέξη.

Ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ πολὺ συχρὸν ἄκλιτο **πού.** Ἀναφέρεται σὲ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καὶ πτώσης: *ὁ ἄνθρωπος πού εἶδα, οἱ μέρες πού πέρασαν, οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πού παίζουν.*

β) **ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖο** (ὄχι πολὺ συχρὸν). Ἔχει τρία γένη καὶ κλίνεται μὲ τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ ὠραῖος.

γ) **ὁποῖος, ὁποια, ὁποιο** καὶ τὸ ἄκλιτο **ὄ,τι.** Τὸ ὁποῖος, ὁποια, ὁποιο κλίνεται χωρὶς ἄρθρο ὅπως τὸ πλούσιος: *ὁποῖος θέλει ἄς δοκιμάση, βάλε ὁποια ροῦχα θέλεις· γράφε ὄ,τι ξέρεις, ἔλα ὄ,τι ὦρα μπορεῖς, ἔφαγαν ὄ,τι φαγιὰ βρέθησαν.*

δ) **ὅσος, ὅση, ὅσο.** Κλίνεται χωρὶς τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ ἐπίθετο *μαῦρος*: *ἦρθαν ὅσοι μπόρεσαν.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2) Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία *ὄ,τι* γράφεται μὲ ὑποδιαστολή. Τὸ *ὄ,τι*, σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρὶς ὑποδιαστολή: *κάμε ὄ,τι μπορεῖς, παίρνει ὄ,τι τοῦ δίνουν, ἔλεγε ὄ,τι ἤθελε· εἶπε ὄ,τι θὰ ῥθῆ ὄ,τι ὦρα μπορέση· νομίζει ὄ,τι αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό.*

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

210. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες πού τις μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε: *ποῖος ἀκούεται; πόσοι ἦταν;*

Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ ἄκλιτο **τί**: *τί θὰ κάμωμε; τί ὥρα ἔρχεται; τί παιδιὰ εἶναι αὐτά;*

β) τὸ **ποιός; ποιά; ποιό**; Κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο *παλιός*: *Ποιοὶ ἔρχονται; ποιά ὥρα θὰ φύγωμε; γιὰ ποιὸ πράμα μιλάς;*

γ) Τὸ **πόσος; πόση; πόσο**; Κλίνεται κατὰ τὸ *μαῦρος*: *Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. - Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωμε τὸ οὐδέτερο τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας *ποιὸ* μὲ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα *πιό*: *ποιὸ παιδί; ποιὸ βιβλίο;* — Αὐτὸ εἶναι *πιὸ μικρό*, τὸ *χωριὸ βρίζεται πιὸ μακριά*, αὐτὸ τὸ *μήλο* εἶναι *πιὸ ἀφράτο*.

8.— Ἄοριστες ἀντωνυμίες

211. Ἄοριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες ποὺ τὶς μεταχειρίζομαστε γιὰ ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα, ποὺ δὲν τὸ ὀνομάζομε, γιὰτὶ δὲν τὸ ξέρομε ἢ γιὰτὶ δὲ θέλομε: *Περιμένει κάποιος στὴν πόρτα. Μὲ ποιὸν ἦσουν; — Μὲ κάποιον.*

Ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι.

1) **Ἕνας, μιὰ (μία), ἓνα**: Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀριθμητικὸ ποὺ χρησιμεύει καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἓνας.*

2) **κανένας (κανεῖς), καμιὰ (καμία), κανένα**. Κλίνεται ὅπως τὸ *ἓνας, μιὰ, ἓνα* μόνον στὸν ἐνικό.

Τὸ *κανεῖς* ἔχει δύο σημασίες:

α) σημαίνει *κἀποῖος* ὅταν ἡ φράση δὲν ἔχει ἄρνηση: ἂν μὲ *ζητήση κανεῖς*, *πύρωσε ἀπὸ τὸ σπίτι καμιὰ μέρα*, ἂν δὴς *κανένα* παιδι *σιὸ δρόμο*.

β) σημαίνει *οὐτε ἓνας* καὶ *κἀποῖος* ὅταν ἡ φράση εἶναι ἄρνητικὴ: ἂν δὲν τὸ *πῆρε κανεῖς* (*κάποιος*), *θὰ βοεθῆ; δὲν τὸ πῆρε κανεῖς, δὲν τὸν εἶδε κανεῖς*.

3) **κάποιος, κάποια, κάποιο**. Κλίνεται κατὰ τὸ *πλούσιος*: *ἦρθε κάποιος, εἶδα κάποιον στὸ δρόμο, κάποια μέρα.*

4) **μερικοί, μερικές, μερικά** (ὅταν εἶναι γιὰ λίγα πρόσωπα ἢ πράγματα). Κλίνεται μόνον στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὸ *καλοῖ*: *μερικοὶ τὸ πίστεψαν, μερικὲς γυναῖκες, ἕκαμα μερικά ψώνια.*

5) **κάτι, κατιτί**. Εἶναι ἄκλιτα: *Κάτι θὰ ἔγινε, ξέρω καὶ γὼ κατιτί*, ἦταν *κάτι* ἄνθρωποι, *διάβασε σὲ κάτι βιβλία*.

6) **τίποτε (τίποτα)**. Εἶναι ἄκλιτα καὶ ἔχει δύο σημασίες:

α) *πὲς μὴς τίποτε* (*κάτι*), *ἔμαθες τίποτε* (*κάτι*) *νέα*; ἂν *βοῆς*

τίποτα κάστανα παίρνεις και για μένα. β) δὲν ξέρω τίποτε· τί θέλεις; —τίποτε.

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο**. Φανερώνει ἓνα ποσὸ ὄχι ὀρισμένο και κλίνεται κατὰ τὸ ὄμορφος: ἦταν κάμποσοι ἄνθρωποι, πέρασε κάμποση ὥρα, ἔχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιὰ (καθεμία), καθένα**.

Τὸ κάθε εἶναι ἄκλιτο και συνηθίζεται σὰν ἐπίθετο, με ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο, με ὀνόματα κάθε πτώσης: (ὁ) κάθε ἄνθρωπος, (τὸ) κάθε παιδί, κάθε βδομάδα — ἢ πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ, κάθε δυὸ χρόνια.

Τὸ καθένας κλίνεται στὸν ἐνικό ὅπως τὸ ἕνας: ὁ καθένας με τὴ σειρά του, καθεμιὰ τὴ δουλειά της.

9) **καθετί**. Εἶναι ἄκλιτο οὐδέτερο και συνηθίζεται με τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο στὴν ὀνομαστική και τὴν αἰτιατική: θ' ἀκούσω (τὸ) καθετί πὸν θὰ πῆς.

10) **(ὁ, ἡ, τὸ) δεῖνα, (ὁ, ἡ, τὸ) τάδε**. Καὶ τὰ δύο λέγονται στὸν ἐνικό, και για τὰ τρία γένη. Για τὸ ἄρσενικό λέγεται και ὁ δεῖνας, ὁ τάδες. Τις λέμε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ ὀνομάσωμε τὰ πρόσωπα ἢ τὰ πράματα: Ἦρθε ὁ δεῖνα και μοῦ λέει, νὰ πᾶς στὸ τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο**. Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: Ποῦ εἶναι ὁ ἄλλος; ἔλα ἄλλη μέρα, ἄλλα παιδιά φώναζαν.

Ἰσοχρητικές ἀντωνυμίες

212. Σὲ κάθε ἐρώτηση ποῦ κάνομε με μιὰ ἐρωτηματική ἀντωνυμία μπορεῖ νὰ δοθῇ ἀπάντηση με ὀρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δειχτικές και ἀναφορικές. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτὲς ἔχουν μεταξὺ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτὸ λέγονται **ισοχρητικές ἀντωνυμίες**.

Πίνακας ἰσοχρητικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἐρωτηματικές	Ἀόριστες	Δειχτικές	Ἀναφορικές
ποιός;	ἕνας, κάποιος	αὐτός	(ἐκεῖνος) ποῦ
	κανένας, μερικοὶ	τοῦτος	ὅποιος
	ἄλλος	ἐκεῖνος	
	ὁ δεῖνα, ὁ τάδε		
	καθένας (κάθε)		
τί;	κάτι, κατιτί	αὐτό, τοῦτο	ὅ,τι
	κάθε, καθετί	ἐκεῖνο	

Ἐρωτηματικές	Ἀόριστες	Δειχτικές	Ἀναφορικές
	τίποτε		
τί (λογῆς);		τέτοιος	ὄποιοσδήποτε
τί (εἶδος);		»	οἰδιδήποτε
πόσος;	κάμποσος	τόσος	ὄσος

Τ Α Ρ Η Μ Α Τ Α

213. Ὅταν ἀκούσωμε νὰ λένε ἡ μητέρα, τὸ δέντρο, ἡ γάτα, καταλαβαίνομε πὼς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα, γιὰ τὸ δέντρο, γιὰ τὴ γάτα, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.

Ἄν ὅμως ἀκούσωμε νὰ λένε: ἡ μητέρα κεντᾶ, τὸ δέντρο ξεριζώθηκε, ἡ γάτα κοιμάται, τότε ξέρομε ἀπὸ τὴ λέξη κεντᾶ πὼς ἡ μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπὸ τὴ λέξη ξεριζώθηκε πὼς τὸ δέντρο ἔπαθε κάτι, ἀπὸ τὴ λέξη κοιμάται πὼς ἡ γάτα βρίσκεται σὲ μιὰ κατάστασι. Οἱ λέξεις κεντᾶ, ξεριζώθηκε, κοιμάται εἶναι **ρήματα**.

Ὅστε ρήματα λέγονται οἱ λέξεις ποὺ φανερώνουν πὼς ἓνα πρόσωπο ζῶο ἢ πράμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάστασι.

214. Μὲ τὰ ρήματα κάνομε φράσεις ποὺ ἔχουν ἀκέραιο νόημα καὶ λέγονται **προτάσεις**. Σὲ κάθε πρότασι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ρῆμα ὑπάρχει καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἄλλη λέξι μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ, ποὺ φανερώνει γιὰ ποῖον γίνεται λόγος. Στὴν πρότασι: ἡ μητέρα κεντᾶ ἡ λέξι μητέρα φανερώνει ποιὸς κάνει κάτι, στὴν πρότασι: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἡ λέξι δέντρο φανερώνει ποιὸς ἔπαθε, στὴν πρότασι: ἡ γάτα κοιμάται ἡ λέξι γάτα φανερώνει ποιὸς βρίσκεται σὲ μιὰ κατάστασι. Στὶς προτάσεις λοιπὸν αὐτὲς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα (πρόσωπο), γιὰ τὸ δέντρο (πράμα), γιὰ τὴ γάτα (ζῶο). Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πράμα, ποὺ γι' αὐτὰ γίνεται λόγος στὴν πρότασι, λέγεται **ὑποκείμενο**.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

215. α. Ὁ γεωργὸς ὀργώνει τὸ χωράφι. Στὴν πρότασι αὐτὴ τὸ

ρῆμα *ὀργώνει* φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (*ὁ γεωργός*) κάνει κάτι, ἐνεργεῖ. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: *τὰ παιδιά παίζουν στὴν αὐλή*, τὸ ρῆμα (*παίζουν*) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο, τὰ παιδιά, κάνουν κάτι, ἐνεργοῦν. Ρήματα ποὺ σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται **ρήματα μὲ ἐνεργητικὴ διάθεση ἢ ἐνεργητικά**.

β. *Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπὸ τὸν ἥλιο*. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (*φωτίστηκε*) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (*ὁ κάμπος*) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἥλιο). Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: *τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα*. Τὸ ρῆμα (*ξεριζώθηκε*) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ δέντρο) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἀέρα). Ρήματα ποὺ σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδὴ δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, λέγονται **ρήματα μὲ παθητικὴ διάθεση ἢ παθητικά**.

γ. *Τὸ πρωὶ σηκώνομαι στὶς ἑφτά*. Στὴν πρόταση αὕτῃ τὸ ρῆμα *σηκώνομαι* σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλ. τὸ ὑποκείμενο (*ἐγὼ*) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε *ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι*, τὰ ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου. Τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτὸ λέγονται **ρήματα μὲ μέση διάθεση ἢ μέσα**.

δ. *Τὸ παιδί κοιμάται*. Ἐδῶ τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, παρὰ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε *πεινῶ, διψῶ, κάθομαι*, τὰ ρήματα φανερώνουν πὼς βρίσκομαι σὲ μιὰ κατάσταση. Τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον παρὰ) βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση λέγονται **ρήματα μὲ οὐδέτερη διάθεση ἢ οὐδέτερα**.

216. Τὰ ἐνεργητικά ρήματα εἶναι δύο ειδῶν : **μεταβατικά** καὶ **ἀμετάβατα**. Στὴν πρόταση *ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ τραπέζι* τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς ἡ ἐνέργεια ποὺ κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει στὸ τραπέζι. Τὸ ἴδιο καὶ στὶς προτάσεις *διαβάζω ἓνα βιβλίο, ὁ περιβολάρχης ποτίζει τὰ λουλούδια ἢ ἐνέργεια ποὺ κάνουν τὰ ὑποκείμενα πηγαίνει σὲ κάτι, στὸ βιβλίο, στὰ λουλούδια*. Τὰ ἐνεργητικά ρήματα ποὺ ἡ ἐνεργειὰ τους πηγαίνει σὲ κάποιον πρόσωπο ἢ πράμα λέγονται **μεταβατικά**. Τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράμα στὸ ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**. Τὰ μεταβατικά ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο.

Στὴν πρόταση *τὰ παιδιά τρέχουν, πηδοῦν γελοῦν* τὰ ρήματα φα-

νερώνουν ενέργεια, είναι δηλαδή ενεργητικά, αλλά η ενέργεια δεν πηγαίνει σε κάτι έξω από το υποκείμενο: δεν έχουν αντικείμενο. Τα ρήματα που η ενέργειά τους δεν πηγαίνει σε πρόσωπο ή πράμα λέγονται **ἀμετάβατα**.

217. Τα ρήματα λοιπόν ως προς τη διάθεση χωρίζονται σε **ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα και ουδέτερα**. Τα ενεργητικά χωρίζονται σε **μεταβατικά** και σε **ἀμετάβατα**.

Φωνές

218. Τα ρήματα, όπως και τα άλλα κλιτά μέρη του λόγου, σχηματίζουν πολλούς τύπους: *δένω, δένεις, δένει* κτλ., *ἔδενα, ἔδενες* κτλ., *θά δέσω, ἔδεσα, ἔχω δέσει* κτλ.— *δένομαι, δένεσαι, δενόμουν, θά δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθῆ* κτλ. Ἐδῶ ἔχουμε δύο ομάδες από τύπους, που λέγονται **φωνές**.

1. Το σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων που ἔχουν στό ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τὴν κατάληξη *-ω* ὀνομάζεται **ἐνεργητικὴ φωνή**. Τα ρήματα *δένω, ἀκούω, γελῶ* εἶναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Το σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων που ἔχουν στό ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη *-μαι* ὀνομάζεται **παθητικὴ φωνή**. Τα ρήματα *δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι* εἶναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση ἐνεργητικὴ, καὶ τὴν παθητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση παθητικὴ ἢ μέση: *γράφω, μοιράζω, ντύνω* — *γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι*.

Τὰ οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ ἄλλοτε τὴν παθητικὴ: *πεινῶ, διψῶ* — *κοιμοῦμαι, χαίρομαι*.

Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ τίς δύο φωνές: *ἀκούω* — *ἀκούομαι*.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ρήματα ποὺ σχηματίζονται μόνο στὴ μία φωνή: *ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω* — *ἐρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι*.

Τὰ ρήματα ποὺ ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνὴ λέγονται **ἀποθετικά**. Μερικὰ ἀποθετικὰ ρήματα: *αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὔχομαι, θημοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι, συλλογίζομαι, φοβοῦμαι* κτλ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἐγκλίσεις

219. Ὄταν λέμε: *ἔγραφα τὰ ὀνόματα*, μιλοῦμε γιά κάτι πού ἔγινε, γιά κάτι πραγματικό. Ἄν ποῦμε: *ἄς γράψωμε τίς γραπτές ἐργασίες μας*, δείχνομε πῶς θέλομε νά γίνη τὸ γράψιμο. Ἄν πάλι ποῦμε: *γράψε στὸν πίνακα τὸ ρῆμα*, προστάζομε.

Οἱ μορφές πού παίρνει ἓνα ρῆμα γιά νά φανερώση πῶς θέλομε νά παρουσιάσωμε αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα λέγονται **ἐγκλίσεις**.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς: Ἡ **ὀριστική**, ἡ **ὑποταχτική** καὶ ἡ **προσταχτική**.

1. Ἡ **ὀριστική** παριστάνει τὸ βέβαιο, τὸ πραγματικό: *ὁ ἥλιος λάμπει, χτές ἔβρεξε*, τὸ ἀπόγεμα θά παίξω.

2. Ἡ **ὑποταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν κάτι πού θέλομε ἢ περιμένομε νά γίνη: *ἄς παίξωμε* (= θέλω νά παίξωμε) — *ὅταν ἔρθουν οἱ διακοπές*, θά πᾶμε ἐξοχῆ (= περιμένω νά ῥθουν οἱ διακοπές).

3. Ἡ **προσταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή: *φύγε* — *ἄκουσέ με* — *βοήθησέ με*, *θεέ μου*.

Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποταχτική καὶ ἡ προσταχτική ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ καὶ ὀνομάζονται γι' αὐτὸ **προσωπικές ἐγκλίσεις** (δένω, δένεις, δένομε, νά δένω, νά δένη κτλ.).

Ὡς ἐγκλίσεις λογαριάζομε καὶ τὸ **ἀπαρέμφατο** καὶ τὴ **μετοχή**.

4. Τὸ **ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καὶ χρησιμεύει γιά νά σχηματίζωνται, ὅπως θά ἰδοῦμε, ὀρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος: *ἔχω δέσει, εἶχες δέσει, θά ἔχη δέσει* — *ἔχω δεθῆ, εἶχες δεθῆ* κτλ.

Ἀπαρέμφατο ἔχει ὁ ἐ ν ε ρ γ η τ ι κ ὸ ς καὶ ὁ π α θ η τ ι κ ὸ ς ἀ ὀ ρ ι σ τ ο ς : *δέσει, γράψει, βρέξει* — *δεθῆ, γραφῆ, βραχῆ*.

5. Ἡ **μετοχή** εἶναι ἄλλοτε ἄκλιτη καὶ ἄλλοτε κλιτῆ με τρία γένη: *δόνοντας, τιμώντας* — *δεμένος, -η, -ο, τιμημένος -η, -ο*.

Τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχή ὀνομάζονται **ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις**, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα.

Χρόνοι του ρήματος

δένω (τώρα) ἔδενα (στά περασμένα) θά δέσω (στο μέλλον)

220. "Όπως βλέπουμε, υπάρχουν ξεχωριστοὶ ρηματικοὶ τύποι ποὺ φανερώουν πότε γίνεται αὐτὸ ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα. Οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται **χρόνοι**.

Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) **παροντικοί**, β) **περασμένοι** καὶ γ) **μελλοντικοί**.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στὴν ὀριστική

A.— Παροντικοὶ χρόνοι

221. Παροντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ παρακείμενος.

1. Ὁ **ἐνεστώτας** φανερῶνει κάτι ποὺ γίνεται τώρα, ἐξακολουθητικά: βγαίνει ὁ ἥλιος, τρέχω νὰ τὸν πιάσω, ἢ κάτι ποὺ ἐπαναλαμβάνεται: ξυπνῶ στὶς ἔξι καὶ σηκώνομαι ἀμέσως.

2. Ὁ **παρακείμενος** φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα καὶ εἶναι πιά ἀποτελειωμένο τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦμε: ἔχω διαβάσει τὰ μαθήματά μου (= τὰ διάβασα, καὶ **τώρα** εἶναι τελειωμένο τὸ διάβασμα).

B — Περασμένοι χρόνοι

222. Περασμένοι χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἄοριστος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος.

3. Ὁ **παρατατικός** φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα γινόταν στά περασμένα ἐξακολουθητικά ἢ μ' ἐπανάληψη: χτές τὸ ἀπόγεμα διάβαζα — τὸ καλοκαίρι ξυπνοῦσα στὶς ἔξι.

4. Ὁ **ἄοριστος** φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα: χτύπησα τὴν πόρτα — περάσαμε ὥραϊα στοὺς ταξίδι.

5. Ὁ **ὑπερσυντέλικος** φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἦταν τελειωμένο στά περασμένα πρὶν γίνῃ κάτι ἄλλο: ὅταν ἔφτανες, ἐγὼ εἶχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοὶ χρόνοι

223. Μελλοντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ **ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας** φανερῶνει κάτι ποὺ θά γί-

νεται με ἀδιάκοπη συνέχεια ἢ μ' ἐπανάληψή: σήμερα τὸ ἀπόγεμα θὰ γράφω — ἀπὸ αὔριο θὰ σηκώνωμαι στὶς ἔξι.

7. Ὁ **στιγμιαῖος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ γίνη: θὰ ξυπνήσω πολὺ πρωὶ — αὔριο θὰ ξεκουραστῶ ὅλη τὴ μέρα.

8. Ὁ **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ εἶναι τελειωμένο στὸ μέλλον ὕστερ' ἀπὸ ὀρισμένο καιρὸ: ὅταν θὰ βραδιάση, θὰ ἔχω τελειωμένες τὶς δουλειές μου — στὶς πέντε τὸ πρωὶ θὰ ἔχω φύγει.

Μονολεχτικοὶ καὶ περιφραστικοὶ χρόνοι

224. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ἄλλοι σχηματίζονται με μιὰ μόνο λέξη καὶ λέγονται **μονολεχτικοὶ** καὶ ἄλλοι με δυὸ ἢ τρεῖς λέξεις καὶ λέγονται **περιφραστικοὶ**.

1. Μονολεχτικοὶ χρόνοι εἶναι τρεῖς: ὁ ἐνεστώτας: δένω — δένομαι, ὁ παρατατικός: ἔδενα — δεινόμεν καὶ ὁ ἄοριστος: ἔδεσα — δέθηκα.

2. Περιφραστικοὶ χρόνοι εἶναι πέντε: ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται με τὸ μόριο θὰ καὶ τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα, ὁ στιγμιαῖος με τὸ θὰ καὶ τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἄορίστου: θὰ δένω — θὰ δένομαι, θὰ δέσω — θὰ δεθῶ.

Ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυὸ τύπους:

Ὁ πρῶτος τύπος σχηματίζεται με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἄορίστου (δέσει, δεθῆ): ἔχω δέσει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω δέσει — ἔχω δεθῆ, εἶχα δεθῆ, θὰ ἔχω δεθῆ.

Ὁ δεύτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἶχα δεμένο, -η, -ο, θὰ ἔχω δεμένο, -η, -ο.

β) στὴν παθητικὴ φωνὴ με τὸ ρῆμα **εἶμαι** (ἦμουν, θὰ εἶμαι) καὶ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: εἶμαι δεμένος, -η, -ο, ἦμουν δεμένος, -η, -ο, θὰ εἶμαι δεμένος, -η, -ο.

Τὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι, ὅταν βοηθοῦν νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι, λέγονται **βοηθητικὰ ρήματα**.

Ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται **ἀρχικοὶ χρόνοι** τοῦ ρήματος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θέμα τους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

225. Πίνακας τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς

Οἱ χρόνοι	Παροντικοὶ	Περασμένοι	Μελλοντικοὶ
Ἐξακολουθητικοὶ	Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Ἐξακολ. μέλλοντ.
	γράφω	ἔγραφα	θὰ γράφω
Στιγμιαῖοι	—	Ἄοριστος	Στιγμ. μέλλοντ.
		ἔγραψα	θὰ γράψω
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος	Ἵπερσυντέλικος	Συντελεσμ. μέλλ.
	ἔχω γράψει	εἶχα γράψει	θὰ ἔχω γράψει

Ὁ σχηματισμὸς τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς

226. 1. Ἡ **ὑποταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο: νὰ γράφω, νὰ γράψω, νὰ ἔχω γράψει. Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ παρακειμένου διαφέρει ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ μόνον στὴν ὀρθογραφία: γράφεις, γράφομε — νὰ γράφης, νὰ γράφομε· ἔχει γράψει, ἔχομε γράψει — νὰ ἔχη γράψει, νὰ ἔχομε γράψει.

2. Ἡ **προσταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα (γράφε), ἀόριστο (γράψε) καὶ πολὺ σπάνια παρακείμενο (ἔχε γραμμένο). Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει κανονικὰ ξεχωριστοὺς τύπους στὸν ἀόριστο: γράψου, γραφῆτε· στὸν ἐνεστώτα εἶναι σπάνιοι οἱ μονολεχτικοὶ τύποι (γράφου, γράφεστε). Οἱ τύποι ποὺ λείπουν ἀνὰπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ ποὺ παίρνει τότε τὸ μόριο ἄς (νά): ἄς γράφη, νὰ εἶναι γραμμένο.

Ἡ προσταχτικὴ ἔχει μόνον δύο πρόσωπα, τὸ β' καὶ τὸ γ'. Τὸ γ' πρόσωπο δὲν ἔχει ξεχωριστὸ τύπο καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ: ἄς γράφη ἢ νὰ γράφη.

Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα

227. Ὅταν λέμε τρέχω, τρέχεις, τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο (ἐγώ, εσύ). Ὅταν λέμε τρέχομε, τρέχετε, τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πρόσωπα (ἐμεῖς, εσεῖς). Τὸ ἄλογο τρέχει: τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα ζῷο

(τὸ ἄλογο) τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν: τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πράματα (τὰ αὐτοκίνητα).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἂν τὸ ὑποκείμενό του εἶναι ἓνα ἢ πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα λέγεται **ἀριθμὸς** τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι στὸ ρῆμα, ὅπως καὶ στ' ὄνομα, δύο: ὁ **ἐνικός** καὶ ὁ **πληθυντικός**.

228. Ὁ κάθε ἀριθμὸς ἔχει τρεῖς τύπους γιὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, γιὰ τὸ **πρῶτο** (ἐγὼ — ἐμεῖς), γιὰ τὸ **δεύτερο** (ἐσὺ — ἐσεῖς) καὶ γιὰ τὸ **τρίτο** (αὐτός — αὐτοί).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενό του λέγεται **πρόσωπο** τοῦ ρήματος.

Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τὶς ξεχωριστές **καταλήξεις** πού παίρνει τὸ ρῆμα.

Συνακόλουθα τοῦ ρήματος: Ἡ διάθεση, ἡ φωνή, ἡ ἔγκλιση καὶ ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους πού σχηματίζει ἓνα ρῆμα καὶ λέγονται **συνακόλουθα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

1. Κατάληξη, θέμα καὶ χαρακτήρας

229. Ὅπως στὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ σὲ κάθε τύπο ρήματος ξεχωρίζουμε κατάληξη καὶ θέμα: δέν-ω, δέν-ομε, δέν-ε, δέν-αμε.

1. **Κατάληξη** εἶναι τὸ τέλος τοῦ ρήματος πού ἀλλάζει.

2. **Θέμα** εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού δὲν ἀλλάζει.

Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνή **δύο θέματα**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ **ἐνεστωτικό** καὶ τὸ **ἀοριστικό**. Τοῦ ρήματος δένω ἐνεστωτικό θέμα εἶναι τὸ δέν-, ἀοριστικό θέμα τὸ δεσ-.

α. Ἀπὸ τὸ **ἐνεστωτικό θέμα** σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας: δέν-ω — δέν-ομαι, ἔ-δεν-α — δεν-όμουν.

θά δέν-ω — θά δέν-ωμαι, νά δέν-ω — νά δέν-ωμαι, δέν-ε — (δέν-ου), δέν-οντας.

β. Ἐπί τὸ θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἀόριστου** σχηματίζονται οἱ στιγμαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας, καθὼς καὶ τὸ ἀπαρέμφοτο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς: ἔ-δεσ-α, θά δέσ-ω, (ἔχω, εἶχα, θά ἔχω) δέσ-ει.

γ. Ἐπί τὸ θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἀόριστου** σχηματίζονται οἱ στιγμαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τὸ παθητικὸ ἀπαρέμφοτο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος: δέθ-ηκα, θά δεθ-ῶ, νά δεθ-ῆτε, ἔχω δεθ-ῆ.

230. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικὸς ἢ ἀοριστικὸς χαρακτήρας**.

Τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος δεν- ὁ χαρακτήρας εἶναι τὸ ν, τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος δεσ- χαρακτήρας εἶναι τὸ σ.

Τὸ φωνῆεν (ἢ τὸ δίψηφο) ποῦ βρίσκεται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν λέγεται **θεματικὸ φωνῆεν**.

Τοῦ γράφω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ ς καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ α· τοῦ λείπω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ π καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ ει.

2. Αὐξηση

231. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἕνα ε- με ψιλὴ-λύνω — ἔλυνα, ἔλυσα· γράφω — ἔγραφα, ἔγραφα.

Τὸ ε- αὐτὸ λέγεται **αὐξηση** καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι ποῦ τὸ παίρνουν **αὐξημένοι τύποι**.

1. Ἡ αὐξηση μένει πάντοτε, ὅταν τονίζεται: ἔδενα, ἔδερες· ὅταν δὲν τονίζεται, συνήθως παραλείπεται: δέναμε, δένατε.

2. Μερικὰ ρήματα παίρνουν **αὐξηση η-** ἀντὶ ε-: πίνω (ἔπινα) — ἤπια, βροῖσκω (ἔβροισκα) — ἤβρα, θέλω — ἤθελα, ξέρω — ἤξερα.

3. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίψηφο, τὸ φυλάττουν σὲ ὅλους τοὺς χρόνους: ἀνάβω, ἀναβα, ἀναφα, ἀνάφηγε — ὀρίζω, ὀρίζα, ὀρισα, ὀρίζοταν, ὀρίστηγε — εὐχαριστῶ, εὐχαριστοῦσα, εὐχαριστιόμουν κτλ. Ἐξαίρουνται τὰ ρήματα: ἔχω — εἶχα, ἔρχομαι — ἤρθα, εἶμαι — ἤμουν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Η ΑΥΞΗΣΗ.— 1. Γράφονται με η τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα.

2. Γράφονται με ει τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἐσωτερικὴ αὐξηση.— Μερικὰ σύνθετα ρήματα με πρώτο συνθετικὸ ἐπίρρημα, καθὼς πολὺ, πάρα, καλά, κακά κτλ. παίρνουν τὴν τονισμένη αὐξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὕτὴ λέγεται **ἔσωτερικὴ αὐξηση**: δὲν τὸν πολυέβλεπα, παραήθελε, δὲν τοῦ καλοῦσθε κτλ.

3. Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

232. Γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

α) τὸ μελλοντικὸ μόριο θὰ γιὰ τοὺς μέλλοντες: θὰ δένω, θὰ δέσω, θὰ ἔχω δεθῆ.

β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους.

233. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω

Μονολεχτικοὶ χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
ἽΟριστικὴ	Ἵποταχτικὴ (νά, ὅταν, γιὰ νά)	Προστα- χτικὴ	Μετοχὴ	
ἔχω	ἔχω			εἶχα
ἔχεις	ἔχεις	ἔχε		εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχομε	ἔχομε		ἔχοντας	
(ἔχομε)	(ἔχομε)			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν

Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ ἔχω

234. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα εἶμαι

Μονολεχτικοὶ χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική καὶ Ὑποταχτική	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἶμασθε εἴσθε εἶναι	ὄντας	ἦμον ἦσον ἦταν ἦμασθε ἦσασθε ἦταν
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θά εἶμαι		

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

235. Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ παρουσιάζουν διαφορές: δένω—ἔδενα, δένομαι—δενόμουν, ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα, ἀγαπιέμαι — ἀγαπιόμουν.

Τὰ ρήματα ποὺ κλίνονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἀποτελοῦν μιὰ **συζυγία**.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο :

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στὴν προπαραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ **-ω** στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ **-ομαι** στὴν παθητικὴ: δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ περισσότερα ρήματα.

Στὴ **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα,

καὶ στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ **-ῶ** στήν ἐνεργητική φωνή καί σέ **-ιέμαι** ἢ **-οὔμαι** στήν παθητική: ἀγαπῶ—ἀγαπιέμαι, λυπῶ—λυποῦμαι.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητικὴ φωνή

236.

δένω

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστικὴ	Ὑποταχτικὴ (νά, ὅταν, γὰρ νά κτλ.)	Προσταχτικὴ	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστικὴ
Ἑνεστώτας	ἴδω ἴδεις ἴδῃ ἴδωμε, ἴδουμε ἴδῃτε ἴδοντων	ἴδω ἴδῃς ἴδῃ ἴδωμε, ἴδουμε ἴδῃτε ἴδοντων	ἴδενε ἴδεντε		ἴδοντος	Παρατατικός	ἴδω ἴδεις ἴδῃ ἴδωμε ἴδῃτε ἴδοντων
	ἴδωσα ἴδῃσαι ἴδῃσθε ἴδασθε ἴδασθε ἴδασθε	ἴδω ἴδῃς ἴδῃ ἴδωμε, ἴδουμε ἴδῃτε ἴδοντων	ἴδενε ἴδεντε	ἴδενε ἴδεντε			
Ἄριστος			ἴδενε ἴδεντε	ἴδενε ἴδεντε			
Περιφραστικοί Χρόνοι						Ἑποταχτικὴ	
							Ἑποταχτικὴ Παρακείμενος: νά ἔχω δέσει, νά ἔχῃς δέσει, νά ἔχη δέσει, νά ἔχωμε δέσει κτλ. (ἢ νά ἔχω δεμένο, νά ἔχῃς δεμένο κτλ.)

Ὅριστικὴ

Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας: θὰ δένω, θὰ δένῃς, θὰ δένη κτλ.

Στιγμιαίος μέλλοντας: θὰ δέσω, θὰ δέσῃς, θὰ δέση κτλ.

Παρακείμενος: ἔχω δέσει, ἔχεις δέσει (ἢ ἔχω δεμένο κτλ.)

Ὑπερσυντέλικος: εἶχα δέσει, εἶχες δέσει (ἢ εἶχα δεμένο κτλ.)

Συντελεσμένος μέλλοντας: θὰ ἔχω δέσει (ἢ θὰ ἔχω δεμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

237.

δ έ ν ο μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε -δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρεπτατικός	δενόμενον δενόσασιν δενόταν δενόμασθε δενόσατε δένονταν
'Αόριστος	δέθηκα δέθηκας δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθῶ δεθῆς δεθή δεθοῦμε δεθήτε δεθούσιν	δέσου δεθήτε	δεθῆ			
Παρακείμενος					δεμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Οριστική						'Υποταχτική
	<p>'Εξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δεθῶ, θά δεθῆς, θά δεθή κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δεθῆ, ἔχεις δεθῆ (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : εἶχα δεθῆ, εἶχες δεθῆ (ἢ ἤμουν δεμένος κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά ἔχω δεθῆ (ἢ θά εἶμαι δεμένος κτλ.)</p>						<p>Παρακείμενος : νά ἔχω δεθῆ, νά ἔχης δεθῆ, νά ἔχη δεθῆ (ἢ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)</p>

Ένεργητική φωνή

κ ρ ύ β ω

238.

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε κρύβετε κρύβουν
	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Αόριστος	έκρυβα έκρυβες έκρυβε έκρυβαμε έκρυβατε έκρυβαν	έκρυβα έκρυβες έκρυβε έκρυβαμε, -οιμε έκρυβατε έκρυβαν					έκρυβα έκρυβες έκρυβε έκρυβαμε έκρυβατε έκρυβαν
Περιφραστικοί Χρόνοι	<p>Έξακολουθητικός μέλλοντας: θα κρύβω, θα κρύβεις κτλ. Στιγματικός μέλλοντας: θα κρύψω, θα κρύψεις, θα κρύψει κτλ. Παρακείμενος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος: είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θα έχω κρύψει (ή θα έχω κρυμμένο κτλ.)</p>						<p>Υποταχτική</p> <p>Παρακείμενος: να έχω κρύψει, να έχεις κρύψει, να έχη κρύψει, να έχωμε κρύψει κτλ. (ή να έχω κρυμμένο κτλ.)</p>

Παθητική φωνή

κ ρ ύ β ο μ α ι

239.

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (γιά, όταν, για να κτλ.)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	
‘Ενεστώτας	κρίβομαι κρίβεσαι κρίβεται κρίβόμαστε κρίβεστε κρίβονται	κρίβωμαι κρίβεσαι κρίβεται κρίβόμαστε κρίβεστε κρίβονται	(κρίβου)			Παρατατικός	κρίβομαι κρίβεσαι κρίβεται κρίβόμαστε κρίβεστε κρίβονται	
‘Αόριστος	κρίβτηκα κρίβτηκες κρίβτηκε κρίβτηκαμε κρίβτηκατε κρίβτηκαν	κρίβτῶ κρίβτῆς κρίβτῆ κρίβτοῦμε κρίβτῆτε κρίβτοῦν	κρίβου κρίβετε	κρίβου κρίβου				
Παρακείμενος					κρυμμένος			
Περιφραστικοί Χρόνοι	<p>‘Εξακολ. μέλλοντας : θά κρίβομαι, θά κρίβεσαι, θά κρίβεται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά κρηφτώ, θά κρηφτῆς, θά κρηφτῆ κτλ. Παρακείμενος : ἔχω κρηφτῆ, ἔχεις κρηφτῆ (ἦ εἶμαι κρυμμένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : εἶχα κρηφτῆ (ἦ ἦμιον κρυμμένος κτλ.) Σύντε . μέλλοντας : θά ἔχω κρηφτῆ (ἦ θά εἶμαι κρυμμένος κτλ.)</p>						‘Υποτακτική	<p>Παρακείμενος : νά ἔχω κρηφτῆ, νά ἔγῃς κρηφτῆ, νά ἔγῃ κρηφτῆ, νά ἔχομε κρηφτῆ (ἦ νά εἶμαι κρυμμένος κτλ.)</p>

Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

240.

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσυχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	
Ένεργώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκωμε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκωμε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Παρατατικός	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκωμε πλέκατε πλέκουν	
	Άοριστος	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξωμε πλέξατε πλέξουν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξωμε, -οιμε πλέξετε πλέξουν	πλέξει				
Περίφραστικοί Χρόνοι	<p>Έξασκ. μέλλοντας : θα πλέκω, θα πλέκεις, θα πλέκει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θα πλέξω, θα πλέξεις, θα πλέξει κτλ. Παρακείμενος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θα έχω πλέξει (ή θα έχω πλεγμένο κτλ.)</p>						Υποταχτική	Παρακείμενος : να έχω πλέξει, να έχεις πλέξει, να έχη πλέξει (ή να έχω πλεγ- μένο, να έχης πλεγμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

241.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, γιά, νά κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμεσθε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμεσθε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκου)			Παρατατικός	πλεκόμενον πλεκόσθην πλεκόταν πλεκόμεσθε πλεκόσατε πλέκονταν
'Αόριστος	πλέχηκα πλέχηκες πλέχηκε πλέχηκαμε πλέχηκατε πλέχηκαν	πλέχτώ πλέχηής πλέχηή πλέχτοῦμε πλέχηητε πλέχτηον	πλέξου πλεχτήτε	πλεχτή			
Παρακείμενος					πλεγμένος		'Υποταχτική
Περιφραστικοί Χρόνοι							Παρακείμενος : νά ἔχω πλεχτή, νά ἔχης πλεχτή, νά ἔχη πλεχτή, νά ἔχωμε πλεχτή κτλ. (ἢ νά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)

Ένεργητική φωνή

δ ρ ο σ ί ζ ω

242.

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποταχτική (νά, όταν, γιά να κτλ.)	Προσυχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	
Ένεστώτας	δρoσίζω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίζομε, -οιμε δρoσίξετε δρoσίζον	δρoσίζω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίζομε, -οιμε δρoσίξετε δρoσίζον	δρoσίξει δρoσίξετε		δρoσίζοντας	Παρατατικός	δρoσίξα δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξαμε δρoσίξατε δρoσίξαν	
	Αόριστος	δρoσίσα δρoσίσασις δρoσίσα δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσα δρoσίσασις δρoσίσα δρoσίσαμε, -οιμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσα δρoσίσατε	δρoσίσει			
Περιφραστικοί Χρόνοι		Όριστική						Υποταχτική
	<p>Έξακολ. μέλλοντας : θά δρoσίζω, θά δρoσίξεις, θά δρoσίξει, θά δρoσίξω, θά δρoσίξωσις κτλ. Συνιμ. μέλλοντας : θά δρoσίω, θά δρoσίωσις, θά δρoσίωσις, θά δρoσίωσις κτλ. Παρακείμενος : έχω δρoσίσει, έχεις δρoσίσει (ή έχω δρoσίσει, έχεις δρoσίσει κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δρoσίσει (ή είχα δρoσίσει κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δρoσίσει (ή θά έχω δρoσίσει κτλ.)</p>							

Κατὰ τὸ δένω κλίνονται: χάνω, ψήνω, γδύνω, λύνω, γτύνω, χύνω — άπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ενώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, θεμελιώνω, καθγώνω, κλειδώνω, λιώνω, ξημερώνω, όργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω, σηκώνω, σημμειώνω, στεφανώνω, τεντώνω, φιλιώνω, φορτώνω, χαρακώνω, χρισώνω — ίδιόω κ.ά.

Κατὰ τὸ κρύβω κλίνονται: αλείβω, ανάβω, θλίβομαι, προσκόβω, ράβω, σκάβω, σκύβω — λείπω — βάφω, γράφω — (καί με τήν παθητική μετοχή σέ -μένος μ' ένα μ): γειτονεύω, γιατρεύω, δουλεύω, καβαλικεύω, κουρεύω, λιγοστεύω, μαγεύω, μαζεύω, ξεθαρρεύομαι, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι, περισσεύω, σαλεύω, συγγενεύω, συντροφεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, χορεύω, ψαρεύω κ.ά.

Κατὰ τὸ πλέκω κλίνονται: μπλέκω — άνοίγω, άομέγω, διαλέγω, λήγω, τυλίγω, γυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω — άδοάχω, δείχνω, διώχω, ρίχνω, σπρώχνω — άναπτύσσω, άπαλλάσσω — παίζω, πίζω, άλλάζω, άράζω, άρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω, ταιριάζω, φωνάζω κ.ά.

Κατὰ τὸ δροσίζω κλίνονται: άγωνίζομαι, άλατίζω, άλωνίζω, άνθίζω, άγνίζω, έλπίζω, ζαλίζω, θεαίζω, κερδιζω, μεταχειρίζομαι, προσφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω, άθροίζω, δακρύζω, δανείζω, λούζω, δοξάζω, έξετάζω, κουράζω, σκεπάζω, ώριμάζω, άγκαλιάζω, θημωνιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, μπολιάζω, πλαγιάζω — άλέθω, γνέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω — άκούω, κρούω κ.ά.

Γενικές παρατηρήσεις γιά τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

244. 1. Οί τύποι τοῦ ρήματος πού στό γ' πρόσωπο τελειώνουν σέ -ν παίρνουν καμιά φορά καί ε στό τέλος: δένουν—δένουνε, έδεναν—(έ)-δένανε, (έ)δέσαν — (έ)δέσανε, δέσουν — δέσουνε, δενόταν — δενότανε, δένονταν—δενόντανε, δεθούν — δεθούνε, άγαπούν(ε), άγαπούσαν — άγαπούσανε, άγάπησαν — άγαπήσανε.

2. Στόν παθητικό παρκατατικό συνηθίζονται γιά τὸ α' καί β' πληθυντικό πρόσωπο καί οί τύποι σέ -μασταν, -σασταν: δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, άγαπιόμασταν κτλ.

Παρατηρήσεις για τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

***245. Ἐνεργητική φωνή. Προσταχτική.** Τὸ β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου χάνει συχνά τὸ τελικό ε ὅταν ἀκολουθῆ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία *τόν, τή(ν), τό, κάποτε* καὶ τύποι τοῦ ἄρθρου ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τ: *φέρ' τον, βάλ' τα, κούψ' το, πάω' τὰ βιβλία* ἀπὸ *δῶ*.

Τὸ δῶσε χάνει συνήθως τὸ ε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ μου καὶ τὸ μας: *δῶσ' μου, δῶσ' μας*.

246. Παθητικὴ φωνή.— Ἡ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπάνια. Λέγεται μόνο σὲ μερικά ρήματα: *γίνου, κάθου, ντύου, πλύου, προσφάσιζου, ἐτοιμάζεστε, σηκώνεστε* κτλ. Συνήθως ἀντὶς γιὰ τὴ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ μεταχειρίζομαστε τὴν ὑποταχτικὴ μὲ τὸ γάρ: *γάρ δοροσίῃσαι, γάρ χτενίῃσαι — γάρ ἀγωνίῃσαι, γάρ ἔρχεστε*.

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικὸς ἀορίστος ἔχει β' ἐνικό πρόσωπο *σηκόσσο* καὶ *σήσω*.

Ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας

247. Τὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις γιὰ κάθε φωνή, ἀνάλογα μὲ τίς καταλήξεις ποὺ παίρνουν αὐτὲς στὸν ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὁριστικῆς:

Ἐνεργητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -ᾶς, -ᾶ**: *ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ*.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -εῖς, -εῖ**: *λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ*.

Παθητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται**: *ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται*.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται**: *θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται*.

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Ένεργητική φωνή

248.

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική και Ἑπισημαστική	Προσημαστική	Ἀπνευμαστικό	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ἀγαπῶμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν	ἀγάπα ἀγαπάτε		ἀγαπιότης	Παρατατικός	ἀγαπῶσα ἀγαπῶσες ἀγαπῶσθε ἀγαπῶσαμε ἀγαπῶσατε ἀγαπῶσαν
	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγάπησες ἀγάπησθ ἀγάπησομε, -οιμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγάπησατε	ἀγαπίσει		
Ἀόριστος						
Περσφραστικοί Χρόνοι	Ὅριστική					
	<p>Ἐξακολ. μέλλοντας : ὄ ἀγαπῶ, ὄ ἀγαπᾷς, ὄ ἀγαπᾷ, ὄ ἀγαπᾶ κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : ὄ ἀγαπίσω, ὄ ἀγαπίσῃς, ὄ ἀγαπίσῃ, ὄ ἀγαπίσῃ κτλ. Παρακειμένους : ἔχω ἀγαπίσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Ἐπεσονντέλικους : εἶχα ἀγαπίσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλ. : θὰ ἔχω ἀγαπίσει (ἢ θὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)</p>					
	Ὅριστική					
	Παρακειμένους : να ἔχω ἀγαπίσει, να ἔχῃς ἀγαπίσει, να ἔχῃ ἀγαπίσει (ἢ να ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)					

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Παθητική φωνή

ἀ γ α π ι έ μ α ι

249.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική και 'Υποταχτική	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	
'Ενεστώτας	ἀγαπῶμαι ἀγαπῶσαι ἀγαπίεται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέσθε ἀγαπιούνται				Παρεστώτικος	
'Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπίσθω ἀγαπίσθης ἀγαπίθῃ ἀγαπίσθῃμε ἀγαπίσθῃτε ἀγαπίσθων	ἀγαπῆθῃ			
Παρακείμενος				ἀγαπημένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Οριστική				'Υποταχτική	
	<p>'Εξακολ. μέλλοντας: θ' ἀγαπιέμαι, θ' ἀγαπιέσαι, θ' ἀγαπιύται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θ' ἀγαπῶθω, θ' ἀγαπῆθῃς, θ' ἀγαπῆθῃ κτλ. Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπῆθῃ (ἔ, εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος: εἶχα ἀγαπῆθῃ (ἔ, ἤμουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπῆθῃ (ἔ, θά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)</p>				Παρακείμενος :	<p>νά ἔχο ἀγαπῆθῃ, νά ἔχῃς ἀγαπῆθῃ, νά ἔχῃ ἀγαπῆθῃ (ἔ, νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)</p>

1. Καί ἀγαπιόνηται.

250. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας			
Όριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή
λάλω	λάλω	λάλει	λαλώντας
λάλεις	λάλης		
λάλει	λάλη		
λαλούμε	λαλούμε	λαλείτε	
λάλειτε	λάλητε		
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

Ἡ προσταχτική τελειώνει σὲ μερικά ρήματα καὶ σὲ -α, τηλεφώνω, ὅπως καὶ στὰ ρήματα τῆς πρώτης τάξης.

251. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Παθητική φωνή

Ένεστώτας	Παρατατικός
Όριστική καὶ Υποταχτική	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμόμουν
θυμᾶσαι	θυμόσουν
θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ῶ κλίνονται: ἀπαντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, κινηγῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, σταματῶ, τιμῶ, τρυπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἄριστο: βαστῶ, γελῶ, διψῶ, δρω, κορεμῶ, ξεχνῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σκουντῶ, σπῶ, τραβῶ, χαλῶ κ.κ.

Κατὰ τὸ λ α λ ῶ κλίνονται: ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀπειλῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιθυμῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζῆς, ζῆ), θεωρῶ, θρηγῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, κινῶ, νομοθετῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προ-

1. Καὶ θυμᾶμαι στὴ λογοτεχνία. — 2. Καὶ θυμόνταν.

χωροῶ, συγκινῶ, συμμαχοῶ, τηλεγραφοῶ, ὑμνωῶ, ὑπηροεῶ, φιλοῶ, φρουροῶ, ὄφελῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: ἀποτελεῶ, ἀφαιροῶ, καλῶ, μοροῶ, συναίρω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ι ἔ μ α ι κλίνονται: ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πατιέμαι, πουλιέμαι, στανοροκοπιέμαι, τρουπιέμαι κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχή: βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κοφιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, ρουφιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τρανιέμαι, φοριέμαι κ.ἄ.

Κατὰ τὸ θ υ μ ο ῦ μ α ι κλίνονται: κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ κατὰ τὴν πρώτη τάξη καὶ κατὰ τὴ δεύτερη μιλεῖς καὶ μιλῶς, πατεῖ καὶ πατᾶ, τραγουδεῖτε καὶ τραγουδάτε.

Ὅμοια σχηματίζονται: βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, κρατεροῶ, καταφρονοῶ, κελαιθῶ, κληρονομοῶ, κονβαλῶ, κοννῶ, κρατῶ, λαχταροῶ, παρηγοροῶ, περοπατῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωροῶ, συζητῶ, τηλεφωνῶ, φοροῶ κ.ἄ.

252. Ἀχαικὴ κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικὰ ρήματα σὲ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαῖκὴ κλίση σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ κατὰ τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ἐνεστώτας: Ὀριστικὴ: στεροῦμαι στερεῖσαι, στερεῖται, στεροῦμάστε, στερεῖστε, στεροῦνται. Ἰποταχτικὴ: στεροῦμαι, στερεῖσαι στερεῖται, στεροῦμάστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός: στεροῦμαι, στεροῦσων, στεροῦνταν, στεροῦμάστε, στεροῦσαστε, στεροῦνταν.

Ὅμοια σχηματίζονται τ' ἀποθετικὰ ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συντηροῦμαι κτλ., καὶ μερικὰ παθητικὰ ἀπὸ ρήματα τοῦ σχηματίζονται κατὰ τὸ λαλῶ, καθὼς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

* Συναιρεμένα ρήματα

253. Μερικὰ φωνηεντόληχτα ρήματα συναίρουν συχνὰ στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουσιάζουν μερικοὺς τύπους συναιρεμένους. Διατηροῦν ὅμως κάποτε καὶ τοὺς ἀσυναίρετους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **συναιρεμένα**.

Ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα: ἀ κ ο ῦ ω, ἀκούω, ἀκούει (ὑποστ. ἀκούη), (ἀκούομε) ἀκούμε, (ἀκούετε) ἀκούτε, ἀκούν(ε). Προσταχτικὴ: (ἄκουε) ἄκου, (ἀκούετε) ἀκούτε.

Καίω, καῖς, καίει (ὑποστ. καίη), καῖμε, καῖτε, καῖνε. Προσταχτική: καί(γ)ε, καῖτε. Ὅμοια κλίνονται τὰ ρήματα κ λ α ί ω, γ τ α ί ω.

Ὅμοια κλίνονται καὶ μερικὰ ρήματα μὲ χαρακτηριστ. γ, ὅταν τὸν χάσουν καὶ τὸ θέμα τους μείνῃ μὲ φωνῆεν στὸ τέλος:

λ έ (γ) ω, λ ές, λ έει (ὑποστ. λ έη), λ έμε, λ έτε, λ ένε. Προσταχτ.: λ έγε, λ έ(γε)τε.

Τρῶ (γ) ω, τρῶς, τρῶει (ὑποστ. τρῶη), τρῶμε, τρῶτε, τρῶνε (σπάνια τρῶγον). Προσταχτ.: τρῶ(γ)ε, τρῶτε.

Φυλά (γ) ω, φυλάς, φυλάει (ὑποστ. φυλάη), φυλάμε, φυλάτε, φυλῶ(ε) (καὶ φυλάγον). Προσταχτ.: φύλαγε, φυλάτε.

Πάω, πᾶς, πάει (ὑποστ. πάη), πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε. Προσταχτ.: πήγαινε, πήγαίνετε.

Ὅμοια κλίνεται καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας τοῦ τρώγω, θά φάω, θά φᾶς, θά φά(γ)η, θά φᾶμε, θά φᾶτε, θά φᾶνε (σπάνια θά φάγον). Προσταχτ.: φά(γ)ε, φᾶτε.

Τὸ καίω, κλαίω, φταίω παίρνουν συνήθως ἓνα γ, ὅταν ἀκολουθῆ ὕστερ' ἀπὸ τὸ αἰ ἓνα ε. Προσταχτική: καίγε, κλαίγε. Παρφατατικός: ἔκαίγε, ἔφταιγε. Παθητικός ἐνεστώτας: καίγεται, κλαίγεται, καίγεστε, κλαίγεστε.

254.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1) Συντάσσονται μὲ ὑποταχτική τὰ μόρια **θά, νά, γιά νά, ὅταν, ἄν, ἄς** καὶ τὸ ἀπκγορευτικό **μή**: θά μένη, νά γράφη, ὅταν φέγομε, ἄν κάθονται, ἄς δογώσωμε, μὴν τρέχης.

2) Τὸ **τελικὸ (ι)** στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ **ει** καὶ στὸ παθητικὸ μὲ **η**: ἔχω φέρει, εἶχατε γελάσει—εἶχα γεθῆ, εἶχατε γελαστῆ.

Γράφεται μὲ **η** καὶ τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων μπαίνο, βγαίνο, ἀνεβαίνο, κατεβαίνο, διαβαίνο: μπῆ, βγῆ, ἀνεβῆ, κατεβῆ, διαβῆ.

3) Ἡ κατάληξις τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (**-οντας**) γράφεται **μὲ ο ὅταν δὲν τονίζεται, μὲ ω καὶ ὀξεῖα ὅταν τονίζεται**: τρέχοντας, βλέποντας — πηδώντας, γελώντας.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Α.— Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

255. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρίσκουμε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατὰληξιν -ω (ἤ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι): δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θημ-οῦμαι.

*256. Διαίρεση τῶν ρημάτων κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

Τὰ ρήματα διαιροῦνται στὶς παρακάτω κατηγορίας:

Α.— Ρήματα πρώτης συζυγίας

1) **Φωνηεντόληχτα**, μὲ χαρακτηριστὴρα φωνῆεν:

ἐλκῶ, ἰδρῶ, ἀποκλείω, πλέω, καίω, κλαίω, ἀκούω, κορῶ.

2) **Χειλικόληχτα**, μὲ χαρακτηριστὴρα π, β, φ:

π βλέπω, λείπω, ντρέπομαι, λάμπω

β ἀλείβω, ἀμείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, κόβω, ράβω, τριβῶ, σέβομαι

φ βάφω, γράφω, γλείφω, γνέφω, στρέφω.

Χειλικόληχτα εἶναι καὶ τὰ ρήματα σὲ **-αῦω, -εῦω, -φτω, -πτω:**

αυ, ευ ἀπολαύω, παύω, βασιλεύω, γειτονεύω, δουλεύω, ὀνειρεύομαι

φτ, πτ ἀστροάφτω, πέφτω, ἀνακαλύπτω, ἀποροίπτω.

3) **Λαρυγγικόληχτα**, μὲ χαρακτηριστὴρα κ, γ, χ:

κ ἀνίγκω, πλέκω, μπλέκω, στέκομαι — σκ βόσκω, διδάσκω

γ ἀνοίγω, ἀομέγω, διαλέγω, λήγω, φυλάγω, — γγ σφίγγω, φέγγω

χ βήγω, βρέχω, ἐλέγχο, τρέχω, δέχομαι, εὔχομαι, ὑπόσχομαι.

Εἶναι λαρυγγικόληχτα καὶ τὰ ρήματα σὲ **-χνω**: ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω.

4) **Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ρήματα**, μὲ χαρακτηριστὴρα τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ:

τ θέτω, κείτομαι — πλῆττω, -πράττω (εἰς-, συμ-), φρίττω

θ ἀλέθω, γνέθω, κλώθω, νιώθω, πείθω, πλάθω

σ ἀρέσω — ἀναπτύσσω, κηρύσσω, -τάσσω (δια-, ἐπι-)

ζ πιέζω, πῆζω, λούζω, ἀλλάζω, βουλιάζω, δειλιάζω, ταιριάζω, ἀομενίζω, ἀσπρίζω, δακρυζώ, δανείζω, ἀθροίζω.

5) Ὑγράλληχτα καὶ ρινικόλληχτα, μὲ χαρακτηριστ. λ (λλ), ρ, μ, ν:

λ θέλω — ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, προβάλλω, σφάλλω, μέλλω

λν παροαγγέλλω, ψέλλω

ρ διαφέρω, ξέρω, χαίρομαι — σαλπάρω

ρν γδέρονω, γέρονω, δέρονω, σπέρονω, φέρονω

μ ἀπονέμω, τρέμω — κορέμομαι

ν κάνω, μένω, πλένω — κλίνω, κοίνω, ἀποκοίνομαι — τείνω —

μπάινω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω

εὐκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, δξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι κτλ.

ἀγορβαίνω, βαραίνω, κονταίνω, ὁμοοφαίνω, ἀνασαίνω, βαθουλαί-
νω, γλυκαίνω, ζεσταίνω, μαραινώ

καταλαβαίνω, λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πηγαίνω

δαγκάνω, πιάνω, γτάνω, γτιάνω, χάνω, δένω, ἀγίρω, σβίρω —
δίνω, πίνω

γδύνω, ντένω, λίνω κτλ. — ἀπλώνω, ζώνω, καμαρόνω, ξεριζώνω,
χώνω κτλ. — παρασταίνω, συσταίνω — ἀποσταίνω, σοπαίνω, χορταίνω.

B. — Ρήματα δεύτερης συζυγίας

6) Τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας μποροῦν νὰ ἔχουν χαρακτηριστ. ὅποιο-
δήποτε σύμφωνα: ἀγαπῶ, γελῶ, ἀργῶ, σταυροσκοπιέμαι, κοιμοῦμαι κτλ.

* 257. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΛΗΞΕΙΣ

1) Τὰ ρήματα σὲ (άβο) γράφονται μὲ β: ἀνάβω, ράβω, σκάβω κ.ἄ.

Γράφονται μὲ υ τὸ ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω.

2) Τὰ ρήματα σὲ (έβο) γράφονται μὲ ευ: κλαδεύω, ὄνειροῦμαι κ.ἄ.

Γράφονται μὲ β τὸ κλέβω καὶ τὸ σέβομαι.

3) Τὰ ρήματα σὲ (ένο) γράφονται μὲ αι: ζεσταίνω, φαίνομαι κ.ἄ.

Γράφονται μὲ ε τὸ δένω, μένω, πλένω (κορένω, ψένω).

4) Τὰ ρήματα σὲ (έρνο) γράφονται μὲ ει: γέρονω, φέρονω κ.ἄ.

Γράφεται μὲ αι τὸ παίρω.

5) Τὰ ρήματα σὲ (ιάζο) γράφονται μὲ ι: ἀγκαλιάζω, βιάζομαι κ.ἄ.

Ἐξαιροῦνται τὸ ἀδειάζω, χρειάζομαι, μοιάζω, μονοιάζω, ροιά-

ζομαι.

6) Τὰ ρήματα σὲ **(ίξο)** γράφονται μὲ **ι**: ἀντικρίζω, συλλογίζομαι κ.ἄ.

Ἐξαίρουσιν τὸ **μπήζω** (**μπήγω**), **πήζω**, **πιήζω**—ἀναβλύζω, ἀναβρῦζω, γογγύζω, δακρυζῶ, κατακλύζω, κελαρυζῶ, ὀλολύζω, συγχύζω, σφύζω — δανείζω, ἄθροίζω.

7) Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ **(λο)** γράφονται μὲ **δύο λ**: ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, μέλλω, ποικίλλω.

Γράφονται μὲ **ἓνα λ** τὸ θέλω, μέλει, ὀφείλω.

8) Τὰ ρήματα σὲ **(όνο)** γράφονται μὲ **ω** σὲ **ὄλους** τοὺς χρόνους: κλειδώνω, κλειδῶνα, κλειδῶσα, κλειδῶθηκα, κλειδῶμενος.

9) Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(σο)** γράφονται μὲ **δύο σ**: ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω.

Γράφεται μὲ **ἓνα σ** τὸ ἀρέσω.

10) Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(το)** γράφονται μὲ **δύο τ**: πλῆττω, εἰσπράττω.

Γράφονται μὲ **ἓνα τ** τὸ θέτω καὶ τὸ κείτομαι.

Τὰ ρήματα σὲ **(ίνο)** δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα.

Γράφονται μὲ **ι**: δίνω, κλίνω, κρῖνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνομαι

μὲ **η**: ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω

μὲ **υ**: γυθύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω—διευθύνω,

εὐκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, ὀξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι.

Γράφονται μὲ **ει** τὸ κλείνω (τὴν πόρτα) καὶ τὸ τείνω (τεντώνω, ἀπλώνω).

Β.— Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου

258. Τὸ ἀόριστικὸν θέμα τὸ βρῖσκωμ ἂν ἀφαιρέσωμ ἀπὸ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀόριστου τὴν κατάληξιν **-α** (καὶ τὴν αὐξηση ἂν ὑπάρχη): ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παυάγγελ-α.

Ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο σὲ **-σα** καὶ σπανιότερα σὲ **-α**, χωρὶς **σ**: ἔδεσα, ἄκουσα, ἔπλυνα, ἔφυγα.

Ἐ ἀόριστος σὲ **-σα** λέγεται **σιγματικὸς ἀόριστος**.

Ἐ ἀόριστος σὲ **-α** λέγεται **ἄσιγμος ἀόριστος**.

Ἐ σιγματικὸς ἀόριστος

259. 1. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα ἔχη χαρακτηρὰ χειλιτικὸν σὺ μ φ ω ν σ, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-ψα**:

λείπω — έλειψα άστράφτω — άστράφα
κράβω — έκρωφα βασιλεύω (προφέρεται βασιλέβο) — βασίλευα

2. Όταν τὸ ἐνεστωπικὸ θέμα ἔχη χαρακτηρὰ λαρυγγικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-Ξα**:

πλέω — έπλεξα προσέχω — πρόσεξα
πνίγω — έπνιξα διώχνω — έδιωξα

3. Όταν τὸ ἐνεστωπικὸ θέμα ἔχη χαρακτηρὰ ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-σα** ἢ σὲ **-Ξα**:

θέτω — έθεσα πλήττω — έπλήξα
ἀρέσω — άρεσα ἀπαλλάσσω — ἀπάλλαξα
ἀγκυλιάζω — ἀγκάλιασα βουλιάζω — βούλιαξα

4. Τὰ Ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ησα**:

τραγουδῶ — τραγούδησα, λαλῶ — λάλησα

5. Ἀπὸ τὰ ρηκικὸληκτὰ ρήματα ἔχουν σιγματικὸ ἀόριστο σὲ **-σα** πολλὰ ρήματα σὲ **-νω**:

1. δάγκωσα, έπιασα, αἴφησα, έλθωσα, έντωσα κτλ.

2. ἀπόστασα, σώπιασα, χόρτιασα

3. ἀνάστησα, (έγ)κατάστησα, παρήστησα, σόστησα. Τὸ ἀοιάνω ἔχει ἀόριστο σὲ **-σα**: αἴτησα

4. ἀμάτησα (ἀματάνω), αἴτησα (αἰτάνω)

5. Ὅλα τὰ ρήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ώνω**: ἀπλώνω — ἀπλώσα, έζωσα, καρῶσα, ξεοἴζωσα, φανέρωσα κτλ.

Διπλοὶ ἀόριστοι. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν δύο σιγματικούς ἀορίστους, σὲ **-σα** καὶ σὲ **-Ξα**: πηδῶ — πήδησα καὶ πήδηξα.

Ὅμοια σχηματίζονται: ἀγγίζω, βονίζω, ταιριάζω, σφαλῶ, γυσῶ.

Καὶ ἄλλα ρήματα σχηματίζουν διπλὸ ἀόριστο. Ἐπειδὴ λέγονται καὶ ἀλλιῶς, καλὸ εἶναι νὰ τοὺς λέμε ἔτσι:

δίστασα, ζήτησα, κράτησα, μύτιασα, ρόφησα, σκάλισα, σκούνησα, σπούδασα, στέγνωσα, στομάχησα, στοαμπούλιξα, σφοδρήσα, ἔφτασα βόγκηξα, ζούληξα, βάσταξα (βάστηξα).

* Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

260. Ὑπάρχουν ρήματα ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸν παραπάνω κανόνα κατὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀορίστου.

α) Ἐχουν **Ξ ἀντί σ** τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας βογκῶ, ζουλῶ, ρουφῶ, τραβῶ, στοαμπουλῶ: βόγκηξα, τραβήξα κτλ.

5.— *κατάλαβάνω*—*κατάλαβα*. "Όμοια σχηματίζονται τὸ *λαχάνω*, *μαθαίνω*, *παθαίνω*, *πετυχαίνω*, *πληραίνω*, *τυχαίνω* κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα ρήματα σὲ *-αίνω* ἔχουν ἀόριστο σε *-ανα* ἢ σὲ *-ονα*:
ἀνασαίνω—*ἀνάσινα*. Ἔτσι καὶ τὸ *ἀπολογεῖμαι*, *βασκαίνω*, *γλοκαίνω*, *μαρῖ-
νω*, *ξαίνω*, *πεθαίνω* κτλ.

ἀκριβαίνω—*ἀκριβένα*. Ἔτσι καὶ τὸ *βαραινῶ*, *ζωνταίνω*, *μακροαίνω*, *ὁμορφαίνω*, *παχαίνω*, *φτωχαίνω* κ.ἄ.

262. * Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου

α) Μερικὰ ρήματα ἔχουν στὴν ὑποταχτική ἢ καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀορίστου διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν παρὰ στὴν ὀριστική:
παίνομ—*πῆρα* ἀοριστικὸ θέμα *πηρ-* ἀλλὰ τὰ *παίω*, *παίει*, *παίει*
πληραίνω—*πῆρα* ἀοριστικὸ θέμα *πηγ-* τὰ *παίω*, *παίει*, *παίει*.

β) Ἄλλα ρήματα σχηματίζουν τίς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ θεματικὸ φωνῆεν:
μπαίνω—*μπήκα* ἀοριστικὸ θέμα *μπηκ-* ἀλλὰ τὰ *μπαῶ*, *ἐμπα*, *μπή*
βοῖσκω—*βοῆκα* ἀοριστικὸ θέμα *βρηκ-* *βοῶ*, *βοῆς*, *βοῆ*.

Ἀνάλογα σχηματίζονται: *βγαίνω*, *ἀνεβαίνω*, *κατεβαίνω*, *διαβαίνω*.

γ) Οἱ ἀόριστοι εἶδα, εἶπα, ἤπια σχηματίζονται στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ ἀρχικὸ (ι):
(ὄταν) *ὄης*, *ὄεις*, *ὄει* *πῶ*, *πές*, *πεῖ* *πιῶ*, *πίς*, *πιεῖ*.

263. * ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

Α) Τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας.— 1. "Όσα ρήματα ἔχουν (ι) στὸν ἐνε-
στῶτα γράφονται στὸν ἀόριστο μὲ τὸ ἴδιο (ι) πού ἔχουν καὶ στὸν
ἐνεστῶτα. Ἔτσι γράφονται:

Μὲ **ι**: *ἐγίνα*, *ἐπιγα*, *ἐπιγίξα*, *ἀράγισα* κτλ. Γράφονται μὲ **ι** στὸν
ἀόριστο καὶ τὰ ρήματα πού ἔχουν διπλὸ ἐνεστῶτα σὲ *-ίζω* καὶ σὲ *-ῶ*:
ἀνθίζω—*ἀνθῶ*, *γροῖζω*—*γροῖῶ*, *ξεγίτιζω*—*ξεγίτιῶ*, *ξεχειλίζω*—*ξεχειλῶ*,
σκοροῖζω—*σκοροῖῶ*, *σγάλιζω*—*σγάλιῶ* κτλ.: *ἀνθισα*, *γρόγισα*, *ξέγισα*,
ξεχειλίσα, *σκόρπισα*, *σγάλίσα* καὶ *σγάλιξα* κτλ.

Μὲ **υ**: *χύνω*—*ἐχυσα*, *δακρύζω*—*δάκρυσα*, *εὐκολύνω*—*εὐκόλυνα*,
συγχύζω—*σύγχυσα* κ.ἄ.

Μὲ **η**: *ἀγήρω*—*ἄγησα*, *σβήνω*—*ἔσβησα*, *πηγίζω*—*ἔποηξα*, *μυή-
γω*—*ἔμπηξα*.

Μὲ **οι**: *ἀθοοίζω*—*ἄθοοισα*, *ἀνοίγω*—*ἄνοιξα*.

Μὲ **ει**: *κλείνω*—*ἔκλεισα*, *τείνω*—*ἔτεινα*, *ἀλείβω*—*ἄλειψα*,
σειῶ—*ἔσεισα*.

Γράφονται *ἀκόμη*:

Μὲ **υ**: *πλένω* — *ἐπλευνα* καὶ ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-αίνω** ὅσα κά-
νουν τὸν ἀόριστο σὲ **-υνα**: *ἀκρίβυνα*, *βάρυνα*, *κόντυνα*, *ὀμόρφυνα* κτλ.

Μὲ **η**: οἱ ἀόριστοι *βοῆκα*, *βγήκα*, *μπήκα*, *ἀνέβηκα*, *κατέβηκα*,
διάβηκα, *πῆρα*, *αἴξησα*, *βόσκησα* κτλ.

Μὲ **ει**: οἱ ἀόριστοι *ἐγειρα*, *ἔδειρα*, *ἔσπειρα*, *ἀνάγγειρα*, *κατάγ-
γειρα*, *ἀνάτειρα*, *ἔστειρα*, *ἔμειρα*, *ἀπόμειρα*.

2. Τὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας γράφονται μὲ **η**: *ἀγάπησα*,
λάλησα, *κύλησα*, *ρούφηξα*, *τροβήξα* κτλ.

Γράφονται μὲ **υ** τὸ *μεθῶ* — *μέθυσα* καὶ τὸ *μηνῶ* — *μήνυσα*.

Β) Τὸ **(ο)** τῆς παραλήγουσας. Τὸ **(ο)** τῶν ἀορίστων σὲ **(οσα)**
γράφεται μὲ **ω**: *κλείδωσα*, *ἔσωσα*, *ἔνωσα*, *ἔδωσα* κτλ.

Γράφεται μὲ **ο** τὸ ἀομόζω καὶ τὰ σύνθετά του: *ἄρμοσα*, *ἐγάμο-
μουσα*, *σινάρμοσα*.

Γ) **Ἡ ρίζα (δο) τοῦ δίνω**. Ἡ ρίζα **(δο)** τοῦ *δίνω* γράφεται μὲ
ω στὸν ἐνεργητικὸ ἀόριστο καὶ στοὺς χρόνους ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸ
ἴεμα του: *ἔδωσα*, *δώσω*, *δῶσε*, *θὰ δώσω*, *ἔχω* *δώσει*, *παραδόσω*.

Γράφεται μὲ **ο** στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ παρακείμενο καὶ
σὲ ὅλα τὰ παράγωγα: *δόθηκα*, *δοθῶ*, *ἔχει ἐκδοθῆ*, *παραδοθῆτε*, *δοσμένος*
(*παραδομένος*), *δόση*, *ἐκδότης*, *παραδοτέος*, *ἀποδοτικὸς* (*δοσοληψία*).

Δ) **Μὲ ἓνα ἢ μὲ δύο λ**; Τὰ ρήματα μὲ δύο **λ** στὸ ἐνεστωτικὸ
ἴεμα, στὸ ἀοριστικὸ ἔχουν μόνον ἓνα: *ἀνατέλλω* — *ἀνάτειρα*, *καταγγέλλω*
— *κατάγγειρα*, *προβάλλω* — *πρόβαλα*, *σγάλλω* — *ἔσγαλα*, *ποικίλλω* —
ποικίλια.

Γ.— Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου καὶ παθητικῆς μετοχῆς

264. Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ σιγματικὸ ἀόριστο. 1. Ἄν
ἀλλάξωμε τὴν κατάληξιν τοῦ σιγματικοῦ ἀορίστου **-σα** σὲ **-θηκα** ἢ
-στηκα, ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχημα-
τίζεται σὲ **-μένος** ἢ **-μένος**.

Ἐνεργητικὴ φωνή		Παθητικὴ φωνή	
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχὴ
δένω	ἔδεσα	δέθηκα	δεμένος
πιάνω	ἔπιασα	πιάστηκα	πιασμένος
τιμῶ	τίμησα	τιμήθηκα	τιμημένος
ἐπαινῶ	ἐπαίνεσα	ἐπαινέθηκα	παινεμένος

Ένεργητική φωνή**Ένεστώτας**

γελῶ

στενοχωροῶ

παραχωροῶ

Άόριστος

γέλασα

στενοχώρεσα

παραχώρησα

Παθητική φωνή**Άόριστος**

γελάστηκα

στενοχωρέθηκα

παραχωρήθηκα

Μετοχή

γελασμένος

στενοχωρεμένος

παραχωρημένος

2. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-ψα**, ὁ παθητικὸς τελειώνει σὲ **-φτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μμένος**.

χοῦρῶ

χοῦρψα

χοῦρφτηκα

χοῦρμένος

ἐγκαταλείπω

ἐγκαταλείψα

ἐγκαταλείφτηκα

ἐγκαταλειμμένος

ἀνακαλύπτω

ἀνακάλυψα

ἀνακαλύφτηκα

ἀνακαλυμμένος

3. Στὰ ρήματα σὲ **-αύω**, **-εύω** τελειώνουν σὲ **-αύτηκα**, **-εύτηκα**, **-αυμένος**, **-εμένος**.

παύω

ἐπαψα

παύτηκα

παυμένος

μαγεύω

μάγεψα

μαγεύτηκα

μαγεμένος

4. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-ξα**, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-χτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-γμένος**.

πλέκω

ἐπλέξα

πλέχτηκα

πλεγμένος

ἀνοίγω

ἄνοιξα

ἀνοίχτηκα

ἀνοιγμένος

διώχνω

ἐδιώξα

διώχτηκα

διωγμένος

ἀλλάζω

ἄλλαξα

ἀλλάχτηκα

ἀλλαγμένος

5. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-σα** καὶ τὸ ρῆμα ἔχει χαρακτηρὰ ὀδοντικό ἢ συριστικό, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-στηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-σμένος**.

ἀλέθω

ἄλεσα

ἄλέστηκα

ἄλεσμένος

μοιράζω

μοίρασα

μοιράστηκα

μοιρασμένος

6. Σὲ **-άστηκα** σχηματίζεται ὁ ἀόριστος τοῦ σέβωμαι: **σεβάστηκα**.

Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸν ἄσιγμο ἀόριστο

265. 1. Ἀλλάζοντας τὴν κατάληξη **-α** τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου τῶν ὑγράληχτων καὶ τῶν ρινικόληχτων ρημάτων α) σὲ **-θηκα** ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ β) σὲ **-μένος** ἔχομε τὴν παθητικὴ μετοχὴ:

βάζω

ἔβαλα

βάλθηκα

βαλμένος

φέρω

ἔφερα

φέρθηκα

φερμένος

γδάρω

ἔγδαρα

γδάρθηκα

γδαρμένος

2. Τὰ ρινηκόληχτα σὲ **-νω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος**:

κοίνω	ἔκοινα	κοίθηκα	κοιμένος
πλένω	ἔπλενα	πλήθηκα	πλιμένος

3. Τὸ αἰσθάνομαι καὶ τὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα σὲ **-ύνω**: διευθύνω, ἐπιβαρύνω, ἐνκολύνω, μολύνω κτλ. σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-νθηκα**: αἰσθάνθηκα, ἀμύνθηκα, διευθύνθηκα κτλ. Τὸ ξεδιαλύνω ἔχει ἀόριστο ξεδιαλύθηκα καὶ μετοχὴ ξεδιαλυμένος.

4. Μερικὰ ὑγρόληχτα καὶ ρινηκόληχτα ρήματα ἀλλάζουν τὸ θεματικὸ τοῦ φωνῆεν στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ: ἔδειρα — δόθηκα — δαομένος ἔσπειρα — σπάρθηκα — σπαομένος πῆρα — πάθηκα — παομένος ἔστειλα — στάλθηκα — σταλμένος

Ἄνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς

266. Μερικὰ ρήματα δὲ σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω.

1) Τὸ ρῆμα δίνω — ἔδωσα ἔχει παθητικὸ ἀόριστο δόθηκα, τὸ στέκομαι — στάθηκα, τὸ τείνω — ἔτεινα — τάθηκα (ἐντάθηκα, προτάθηκα κ.ἄ.).

2) Σὲ **-έθηκα -εμένος** σχηματίζονται τὰ ρήματα βοίσκω — βοέθηκα (χωρὶς παθητικὴ μετοχὴ) καὶ ὑπόσχομαι — ὑποσχέθηκα — ὑποσχεμένος.

3. Σὲ **-ήθηκα** σχηματίζονται τὰ ρήματα ἀποπέμω — ἀποπεμήθηκα, δέομαι — δείθηκα, διαμαρτύρομαι — διαμαρτυρήθηκα, εἶρχομαι — εἰρήθηκα, προσεύχομαι — προσευχήθηκα.

4. Τὸ μαθαίνω ἔχει παθητικὸ ἀόριστο μαθεύθηκα καὶ μετοχὴ μαθημένος.

5. Τὰ παρακάτω ρήματα τελειώνουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ώθηκα** καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-ωμένος**, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ωσα**:

βλέπω	εἶδα	εἰδώθηκα	ἰδομένος
λέγω	εἶπα	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
γίνομαι	ἔγινα		γινομένος
κάνω	ἔκανα		καμωμένος

πίνω	ἕπια	πιόθηκα	πιωμένος
τούγω	ἔφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ εἶδα, εἰδóθηκα γράφεται μὲ **ει** μόνο στὴν ὀρι-
στική. Στὴς ἄλλες ἐγκλίσεις γράφεται μὲ **ι**: νὰ (ι)δῆ, νὰ ἰδοῦθαίμε,
ἔχομε ἰδοῦῃ, ἰδομένους.

Δεύτερος παθητικὸς ἄοριστος

267. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἄοριστο σὲ **-ηκα**
ἀντὶ σὲ **-θηκα** ἢ **-τηκα**: κόβω — κόπηκα. Ὁ ἄοριστος αὐτὸς λέγεται
δεύτερος παθητικὸς ἄοριστος.

Στὸ β' παθητικὸ ἄοριστο, κάποτε καὶ στὴν παθητικὴ μετοχή, ὅταν ὑπάρ-
χει, **ἀλλάζει συνήθως καὶ τὸ θεματικὸ φωνῆεν**. Παραδείγματα:

Α) **Μὲ τὸ ἴδιο θεματικὸ φωνῆεν**: ἔκοβα — κόπηκα, ἔπινα — πίνθηκα,
ἔγραφα — γράφηκα (καὶ γράφθηκα), προγράφηκα, διαγράφηκα.

Β) **Μὲ διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν**: ἔβρεξα — βράχθηκα (μὰ καὶ κα-
ταβρέχθηκα), ἔστρεφα — στράφηκα (στραμμένος ἀλλὰ καὶ καταστραμμένος),
ντόπειμαι — ντόπηκα, ἔτραφα — τράπηκα, φαίνομαι — φάνθηκα, χαιρόμαι — χάρθηκα.

Ἐνώμαλες παθητικὲς μετοχές

268. Μερικὲς παθητικὲς μετοχές σχηματίζονται ἐνώμαλα:

α) Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ἔχουν μετοχές σὲ **-ημένος**:
αὐξάνω — αὐξημένος, μαθαίνω — μαθημένος, πετυχαίνω — πετυχημένος.

β) Ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας ἔχουν μετοχές σὲ **-ισμένος**:
ἀγορεύω — ἀγορευσμένος, δυστυχῶ — δυστυχισμένος, κοιμοῦμαι —
κοιμισμένος.

γ) Μερικὰ ρήματα σὲ **-αίνω**, βαραινῶ, μακραίνω, πηγαινῶ κτλ.,
ἔχουν μετοχές σὲ **-εμένος**: βαρεμένος, πηγεμένος.

δ) Ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-ύνω** ἔχουν μετοχή, σὲ **-σμένος** τὸ ἀπο-
μακρύνω — ἀπομακρυσμένος, λεπτύνω — (ἐκ)λεπτυσμένος, μολύνω —
μολυσμένος καὶ σὲ **-ημένος** ἀποβαρύνω — ἀποβαροημένος, ἐπιβα-
ρύνω — ἐπιβαροημένος.

269. Διπλὲς παθητικὲς μετοχές. Μερικὰ ρήματα ἔχουν διπλὸ
τύπο γιὰ τὴν παθητικὴ μετοχή: βοῦτη(γ)μένος, βρε(γ)μένος, πε-
τα(γ)μένος, ξυ(σ)μένος, σβη(σ)μένος, χω(σ)μένος, σφαλισμένος —
σφαλιγμένος, γτιασμένος — γτιαγμένος.

Καὶ ἄλλα ρήματα ἔχουν διπλὸ τύπο γιὰ τὴ μετοχή. Προτιμότερο
νὰ μεταχειριζόμαστε τοὺς πρὸ κοινοῦ: ἀγγιγμένος, ἀημένος, βασταγ-

μένος, ζουλημένος, καμένος, κροδισμένος, κλαμένος, σπουδασμένος κτλ.
καὶ ὄχι ἀγγισμένος, καημένος (ἀντὶ καμένος), σπουδαγμένος.

270. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ἡ κατάληξις (-μένος) τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου γράφεται μὲ ἓνα μ: δεμένος, ἀγαπημένος.

Γράφεται μὲ δύο μ στὰ ρήματα μὲ χαρακτῆρα π, β, φ (πτ, φτ): ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, σκάβω — σκαμμένος, στοίβω — στοιμμένος, θορόω — θρομμένος, ἀποροίπω — ἀποροίμμένος.

2. Ἡ κατάληξις (-εμένος) τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται καὶ στὴν προπαραλήγουσα μὲ ε:

βασιλεμένος, μαγεμένος, πηγεμένος, βαρεμένος, ὑποσχεμένος.

3. Τὸ (ι) τῆς παθητικῆς μετοχῆς σὲ (-ισμένος) γράφεται πάντοτε μὲ ι. Ἐξαιρεῖται τὸ μεθυσμένος καὶ τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ποῦ ἔχουν ἄλλο (ι) στὴν παραλήγουσα:

Ἔτσι γράφουμε (κάθισα) καθισμένος, (ἔχτισα) χτισμένος καὶ (ἀγροντῶ) ἀγροντισμένος, (κυλῶ) κυλισμένος, (τετρανῶ) τετρανισμένος. Ἄλλὰ (ἔσβησα) σβησμένος, (ἔπηξα) πηγμένος, (ἔμπηξα) μπηγμένος, (ἔξυσα) ξυσμένος, (ἴδωσα) ἴδωμένος, (ἔκλεισα) κλεισμένος, (δάνεισα) δανεισμένος, (ἄθροισα) ἀθροισμένος.

4. Γράφονται μὲ η οἱ παθητικῆς μετοχῆς ἀποθαροημένος, ἐπιβαροημένος.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἑλλειπτικά ρήματα

271. Μερικὰ ρήματα δὲ συνθίζονται σὲ ὅλους τοὺς χρόνους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἑλλειπτικά.

Ρήματα ποῦ συνθίζονται μόνον σὲ μερικοὺς τύπους τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι: ἀνίγκω, εἶμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνομαι, πρόπει, πρόκειται, χωροστῶ κ.ἄ.

Στὴ θέση τῶν χρόνων ποῦ λείπουν μεταχειριζόμαστε συνώνυμο ρήμα ἢ περίφραση, π.χ. γιὰ τὸ μάχομαι θὰ ποῦμε στὸν ἀόριστο πολέ-

μησα, γιὰ τὸ πρόπει: χοειάστηκε, γιὰ τὸ τρέμω: ἀνατοίχιασα, μ' ἔ-
πιασε τρομάρα κτλ.

Ἀπρόσωπα ρήματα

272. Μερικὰ ρήματα συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικό πρόσωπο χωρὶς νὰ ἔχουν ὑποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα**: π.χ. *χιονίζει, πρόπει (νὰ φύγω)*.

Ἀπρόσωπα ρήματα εἶναι:

Α) Ρήματα ποὺ φανερώνουν φυσικὰ φαινόμενα: *βουδιάζει, βοέ-
χει, βροντᾷ, γλυκοχαράζει, ξημερώνει, γέγγει, φασᾷ, χαράζει, χειμω-
νιάζει, χιονίζει κ.ἄ.*

“Ὅσα ἀπ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ σὲ ἄλλη σημασία σχηματίζουν
καὶ ἄλλα πρόσωπα: *φέξε μου, φασῶ τὴ φωτιά.*”

Β) Μερικὰ ἄλλα ρήματα: *πρόπει, πρόκειται, σιμφέρει.*

Ἀνώμαλα ρήματα

273. Πολλὰ ρήματα δὲν ἀκολουθοῦν στὸ σχηματισμὸ τὸς τὸς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στὸ θέμα (*βλέπω—ἀόρ. εἶδα*) ἢ στὴν κλίση τὸς (*εἶδα—ὑποταχτ. δῶ, προ-
σταχτ. δές, δῆτε*). Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

Ἀνώμαλα ρήματα

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητ. ἀόριστος	Παθητ. ἀόριστος	Παθητικὴ μετοχὴ
ἀνεβαίνω	<i>ἀνέβηκα—ἀνέβω-ἀ- νεβῶ, ἀνέβα, -ῆτε —ἀνέβη-ἀνεβῆ,</i>		<i>ἀνεβασμένος</i>
ἀρέσω , ἄρεσα-ἄ- ρεζα	<i>ἄρεσα</i>		
ἀρταίνω	<i>ἄρτησα</i>	<i>ἀρτήθηκα</i>	<i>ἀρτημένος</i>
αὐξάνω	<i>αὐξήσα</i>	<i>αὐξήθηκα</i>	<i>αὐξημένος</i>
ἀφήνω	<i>ἄφησα (ἀφήκα)—ἄ- φησε</i>	<i>(ἀφέθηκα) (ἀφέθηκα)</i>	<i>ἀφημένος</i>
βάζω	<i>ἔβαλα</i>	<i>βάλθηκα</i>	<i>βαλμένος</i>
-βάλλω (προ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.)	<i>-βαλα</i>	<i>-βλήθηκα</i>	<i>-βλημένος</i>
βγάζω	<i>ἔβγαλα</i>	<i>βγάλθηκα</i>	<i>βγαλμένος</i>
βγαίνω	<i>βγήκα—βγῶ, ἔβγα (βγές), βγήτε</i>		<i>βγαλμένος</i>
βλέπω	<i>εἶδα—δῶ, δές (ἰ- εἰδώθηκα - ἰδῶθῶ</i>		<i>ἰδωμένος</i>

'Ενεστώτας	'Ενεργητ. άόριστος	Παθητ. άόριστος	Παθητική μετοχή
	δέ(), δῆτε - δέστε— δεΐ· μά και ανάβλε- ψα, πρόβλεψα	άλλά και προβλέ- φτηκε κτλ.	
βόσκω	βόσκησα	βόσκηθηκα	βόσκημένος
βρέχω	έβρεξα	βρόχθηκα (κατα- βρόχθηκα)	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βροῖκα (ῆβρα)—βρω, βρες—βρει	βρέθηκα	
γίνομαι	έγινα	(γίνηκα, γενῶ)	γινωμένος
γδέρνω	έγδασα	γδάσθηκα	γδασμένος
γέρνω	έγειρα		γεσμένος
δέρνω	έδειρα	δάσθηκα	δασμένος
διαβαίνω	διάβηκα, διαβῶ, διάβα, -ῆτε		
διαμαρτύρομαι		διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχθηκα	διδασμένος
δίνω	έδωσα (έδωκα), δῶσε	δόθηκα	δοσμένος-δομένος
έγκατασταίνω (έγκαθιστῶ)	έγκατάστησα	έγκαταστάθηκα	έγκαταστημένος
έρχομαι, έρχόμουν	ἦρθα—έρθω (ῆρθῶ), έλα, έλᾶτε—έρθει (ῆθει)		
εύχομαι		εύχῆθηκα	
θέλω	θέλησα		
θέτω	έθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος (άπο-, κα- τα-, άποσιν- κ.ά.)
κάθομαι	κάθισα		καθισμένος
καίω	έκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	έκαμα-έκανα		καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα		
κατεβαίνω	κατέβηκα—κατέβω- κατεβῶ, κατέβα, -ῆτε—κατέβη - -βῆ		κατεβασμένος
κλαίω	έκλαψα	κλαύθηκα	κλαμένος
λαβαίνω	έλαβα		
λαχαίνω	έλαχα		
λέ(γ)ω	είπα—πῶ, πές, πῆ- τε - πέστε—πει	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	έμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρωνα		μακρομένος
		άπομαζορέθηκα	άπομαζορσμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητ. ἄοριστος	Παθητ. ἄοριστος	Παθητικὴ μετοχὴ
μένω	ἔμεινα		
μπαινώ	μπήκα — μπῶ, ἔμπα, μπήτε — μπή		μπασμένος
ντρέπομαι		ντράπηκα	
παθαίνω	ἔπαθα		(-παθημένος)
παραγγέλλω, ἀγγέλω	παράγγειλα	παραγγέλληκα	παραγγελμένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα		πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα		πεσμένος
πηγαίνω, πάω	πήγα — πάω — πάει		πηγμένος
πίνω	ἤπια — πῶ, πῖες, πῖτε — πῖ(σ)τε — πῖ	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλόθηκα	πλυμένος
σέβομαι		σεβίστηκα	
σέρνω	ἔσρα	σρόθηκα	σνομένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπρόθηκα	σπαρμένος
στέκομαι, στέκω, στέκα, -ἄτε		στάθηκα, στάσου	(ἔνεστ. στεκάμενος)
στέλνω	ἔστειλα	στάληκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στορμένος
σωπαίνω	σόπασα	σιωπήθηκα	σωπασμένος
σ(ι)ωπῶ	(ἀπο-, παρα-) σιώ- πησα		-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα	
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρώ(γ)ω	ἔφαγα — φά(γ)ω — φαί	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα		(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι		ὑποσχέθηκα	ὑποσχεμένος
φαινομαι		φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω, φεύγε	ἔφυγα		
φταίω	ἔφταιξα		
χαίρομαι		χάρηκα	(ἔνεστ. χαρούμενος)
χορταίνω	χόρτασα		χορτασμένος
ψέλλω	ἔψαλα	(ψάληκα)	ψαλμένος

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

274. Μετοχές ἔχουν στήν ἐνεργητική φωνή ὁ ἐνεστώτας καί στήν παθητική φωνή ὁ παρακειμένος. Ἔτσι ἔχει συνήθως ἓνα ρῆμα δύο μετοχές, πού λέγονται **ἐνεστωτική ἢ ἐνεργητική μετοχή καί μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ παθητική μετοχή.**

Ἡ **ἐνεργητική μετοχή** τελειώνει σέ (-οντας): λέγοντας, πηδώντας.

Ἡ **παθητική μετοχή** τελειώνει σέ -μένος: δεμένος, θλιμένος.

Ἡ παθητική μετοχή σχηματίζεται καί ἀπό ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς: ἀκουμπῶ — ἀκουμπισμένος, βασιλεύω — βασιλεμένος, ταξιδεύω — ταξιδεμένος.

Ἡ **μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.** Μερικά ρήματα σχηματίζουν ἀπό τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα καί μετοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχή αὕτη τελειώνει σέ -άμενος, -ούμενος, -όμενος καί συχνά ἔχει καταντήσει οὐσιαστικό: τὸν εἶδα τοιμάμενο, τοιμάμενα χεῖλη, οἱ ἐοραζόμενες γυναῖκες, τὸ ἐξαγόμενο (οὐς).

Τέτοιες μετοχές εἶναι:

Ποιῶν πετάμενο, στεκάμενο νερό· τὰ βροχάμενα (οὐσιαστ.) τοῦ καραβιοῦ, θεοφοβούμενος, τρεχούμενο νερό, χαρούμενος· οἱ ἐρχόμενες γενεές· μετοχές πού χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά: τὰ βροισκούμενα, τὰ κρατούμενα, τὰ μελλούμενα, τὰ λαλούμενα, τὸ πλεούμενο· ἐμπορευόμενοι, ἐνδιαφερόμενοι, τὰ λεγόμενα, μαθητευόμενος, περιεχόμενο, προστατευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (ο) στίς μετοχές σέ (-όμενος) γράφεται μὲ **ο ὅταν τονίζεται** καί μὲ **ω ὅταν δέν τονίζεται**:

ἐμπορευόμενος, λεγόμενος — εἰπωμένος, γαρωμένος, ξηλωμένος.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἔλεσε κάτω, φεύγει αὔριο, βλέπει καλά, μοῦ ἀρέσει πολύ, μᾶς ἀρέσει πολύ.

275. Οί λέξεις κάτω, αἶριο, καλά, πολλή εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί με ἕνα ρῆμα, τὸ προσδιορίζουν καὶ φανερώνουν: τοῦ ἔπεσε κάποιος (τὸν τ ὀ π ο), πότε φεύγει (τὸ χ ρ ὄ ν ο), πῶς βλέπει (τὸν τ ρ ὀ π ο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τὸ π ο σ ὀ).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις τοῦ προσδιορίζουν ἕνα ρῆμα καὶ φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τὰ ἐπιρρήματα μπορεῖ νὰ προσδιορίζουν καὶ ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα: Ὁ καιὸς εἶναι πολλὸ καλός, ὁ πατέρας βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι κάπως νωρίς. Τὸ ἐπιρρημα πολλὸ προσδιορίζει τὸ ἐπίθετο καλός, τὸ κάπως τὸ ἐπιρρημα νωρίς.

Κατὰ τὴ σημασίαν τους τὰ ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν: **α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καὶ ε) βεβαιωτικά, δισταχτικά ἢ ἀρνητικά.**

A.— Τοπικά ἐπιρρήματα

276. Τὰ τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **ποῦ**;

Ποῦ: ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἄλλοῦ, παντοῦ, κάπου, ποθενά—(ἀ)πάνω (ἐπάνω), κάτω, καταγής, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιὰ, ἀριστερά—ψηλά, χαμηλά, κοντά, πλάι, δίπλα, παρὰμερὰ, μακριά, ἀντίκρου καὶ ἀντικρῶ, ἀπέναντι, γόσω, τοιγύσω, ὀλόγυσα, μεταξὺ, ἀναμεταξὺ, πέρα—βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά κτλ.

B.— Χρονικά

277. Τὰ χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **πότε**;

Πότε: ὅποτε, ποτέ, πότε πότε, κάποτε, κάπου κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, τότε, τώρα, ἀμέσως, εὐθύς, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως—ἔσπερα, ἔπειτα, κατόπι, προῦτα, πρῶν, πρωτότερα, ἔξωαχθῆς, νωρίς, ἀργά, γογγύσα, ἀδιάκοπα—χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αἶριο, μεθαύριο, πέρισι, πρόπερσι, γέτος, τοῦ χρόνου, προῖον κτλ.

Γ.— Τροπικά

278. Τὰ τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **πῶς**;

Πῶς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς—καλά, κακά, σιγά, ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἴσια, ὄραϊα, χωριστά, μπροῦμετα, μόνο καὶ μονάχα (μοναχά), σταυροπόδι καλῶς (καλῶς νὰ ὀρίση, καλῶς τον), ἀκριβῶς, ἐντελῶς, ἐντελῶς.

(γιὰ γλῶσσες) ἑλληνικά, γαλλικά κτλ. (πὲς το γαλλικά).

(γιὰ ντύσιμο) βλάβικα, φοράκια, χωριάτικα (γίνεται χωριάτικα).

279. Ἐπιρρήματα σὲ -α. Εἶναι πάρα πολλὰ τὰ ἐπιρρήματα σὲ **-α**, ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ὄραϊος, πληθ. οὐδ. ὄραϊα, ἐπιρρήμα ὄραϊα: περάσαμε ὄραϊα.

*Τὰ περισσότερα εἶναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τοπικά (δει-
ξιά, χαμηλά κτλ.), χρονικά (ἀδιάκοπα) καὶ ποσοτικά (ἀσχετά).*

280. Ἐπιρρήματα σὲ -ως. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σὲ **-ά** (-α) μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σὲ **-ως (-ῶς)**: βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντροῖα — χοντροικῶς.

*Στὰ τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν καὶ τὰ μόρια **σά(ν)** καὶ **ῶς**. Τὸ μόριο **σά(ν)** συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἀνωνομίες: ἔκλαιγε σὰν παιδί, ἔμοιαζε σὰ μαῦρος, δὲν εἶμαι σὰν αὐτόν.*

*Ἐνάλογη εἶναι ἡ σημασία τοῦ **ῶς**: τὸν δέχτηκαν ὡς σωτήρα.*

Δ.— Ποσοτικά

281. Τὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερόνουν ποσὸ καὶ ἀπαντῶν στήν ἐρώτησι **πόσο**;

Πόσο: ὅσο, ὅσοδήποτε, τόσο, μόνο, πολὺ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, κομμάτι, ἀσχετά, κάμποσο, τουλάχιστο(ν), ἀπάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, ὀλοσδιόλου, ὀλότελα.

Ε.— Βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἀρνητικά

282. Μὲ τὰ βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνουμε κάτι, μὲ τὰ δισταχτικά δειχνόμε τὸ δισταχμὸ μας γιὰ κάτι, μὲ τὰ ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

α) βεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ἀλήθεια, ἀληθινά, σωστά κτλ.

β) δισταχτικά: ἴσως, τάχα (τάχατε), διήθεν, πιθανό(ν): Θὰ ἴσθῃς; — Ἴσως, πιθανό(ν).

γ) ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μί(ν), ὄχι βέβαια, πιά (δὲν ἔχω πιά).

Α.— Οί καταλήξεις

1.— Τὸ (ο) στὸ τέλος τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ **ω** :
ἐδῶ, κάτω, γόρῳ.

2.— Τὸ (ος) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ω** :
πῶς, ἀλλιῶς, ἀκριβῶς, ἀμέσως.

Ἐξαίρουσινται: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, τέλος, (ἐ)γένετος.

3.— Τὸ (ια) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : ἔφυγε
μαζοῦ.

4.— Τὸ (ις) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : νορίς,
μόλις, ἀποβοαδὶς, ὄλονυχτις.

Γράφονται μὲ **η** : ἐπίσης, ἀπαοχίης, ἐξαοχίης, καταγίης, καταμε-
σῆς, ἐπικεγαλῆς.

Β.— Τονισμός

5.— Ἡ μακρόχρονη λέγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται
παίρνει περισπωμένη: ποῦ, παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, περῆ, πῶς, ἀλλιῶς,
καταγίης.

Ἐξαίρουσινται τ' ἀναφορικά ποῦ, καθὼς καὶ τὸ μή, εἰδεμή, παμφηγεῖ.

6.— Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν παροξύτωνων ἐπιρρημάτων εἶναι βραχύ-
χρονο: ποῦτα, ὄραϊα, σπονδαῖα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Ἐρχομαι **ἀπὸ** τὸ σίτι (ἀπὸ ποῦ: τόπος). Πηγαῖνο **πρὸς** τὴν ἀγορὰ
(πρὸς τὰ ποῦ: τόπος). Ἦρθε **κατὰ** τὸ μεσημέρι (πότε: χρόνος). Πῆγα
μὲ τὰ πόδια (πῶς: τρόπος). Ἡ ἀπόστασις εἶναι **ὥς** χίλια μέτρα (πόσο:
ποσό). Ἔτρεμε **ἀπὸ** τὸ θυμὸ τοῦ (γιατί: αἰτία). Ἄπὸ χιτῆς εἶναι
ἄφροστος (ἀπὸ πότε: χρόνος).

284. Οἱ ἄλλιπτες λέξεις ποῦ μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ
ἐπιρρήματα γὰρ νὰ φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό,
αἰτία κτλ. λέγονται **προθέσεις**. Οἱ προθέσεις εἶναι:

α) πέντε μονοσύλλαβες: **μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς**

β) ἑπτὰ δυσύλλαβες: **κατά, μετά, παρά, ἀντί (ἀντίς), ἀπό,**
χωρίς, δίχως

γ) ἡ τρισύλλαβη: ἴσαμε.

Ἐκτός τινος προθέσεις μερικές χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά:

πρὸς τὰ ξημερώματα	προστάζω
κατὰ τὴν ἀγορά	κατακαθίζω
μετὰ τὸ φαγητὸ	μεταλαμβάνω
τέσσερεις παρὰ τέταρτο	παραγεμίζω
δύο ἀντὶ τοῦ	ἀντίδορο
ἀπὸ χιτῆς	ἀπόβροχο

Κανονικὰ μετὰ τὴν πρόθεσιν τὰ ὀνόματα μπαίνουν σ' αἰτιατικὴ πτώσι: Κατὰ τὴν ἀγορά, πρὸς τὴν ἀγορά, ἀπὸ τὸν κῆπο, μετὰ τὸν ἥλιο κτλ.

Ἐκτός τινος προθέσεις τέσσερεις, οἱ μέ, σέ, γιά, ἀπό, εἶναι πολὺ συγχῆς στὸ λόγον.

285. Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατά, παρὰ, ἀπὸ παρουσιάζονται καὶ **χωρὶς τὸ τελικὸ τους φωνῆεν:**

α) ἡ πρόθεσις σέ χάνει τὸ ε ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: στὸν κόσμον, στοὺς ἀνθρώπους, στὶς μέρες μας, στὰ φύλλα.

β) ἡ πρόθεσις ἀπὸ συγχῆ χάνει τὸ ο ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: ἀπ' τὸν, ἀπ' τὴν, ἀπ' τοὺς, ἀπ' τίς, ἀπ' τό, ἀπ' τά.

γ) οἱ προθέσεις μέ, σέ, ἀπὸ χάνουν συγχῆ τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς στὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξεως, προπάντων ὅταν αὐτὸ εἶναι ὅμοιον μετὰ τὸ δικό τους, ἢ ὅταν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ δικό τους (δὴλ. α, ο, ου): μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, ἀπ' ὄλους — σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλοῦ.

δ) οἱ προθέσεις γιά, κατά, παρὰ μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α: γι' αὐτό, κατ' αὐτά.

Ἐπαρχειωμέναι προθέσεις

286. Ἐκτός ἀπὸ τὶς παραπάνω προθέσεις λέγονται σὲ μερικές ἐκφράσεις καὶ οἱ ἀρχαῖαι προθέσεις διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέω:

διά: διά πυρός καὶ σιδήρου (ἔτσι καὶ τὸ σύνθετον διαμυῖς).

ἐκ - ἐξ: ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ (ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα ἐξαιτίας, ἐξαοχῆς).

ἐν: ἐν τάξει.

ἐπί: ἐπὶ Καποδίστρια (ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).

πρό: *πρό Χριστοῦ, πρό (ὀ)λίγου* (ἔτσι καί προπάντων).

ὑπέρ: *ὑπέρ τὸ μέτρο.*

Στὰ μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις σὺν, ἐπί, διά, τὸ πλήν καί τὸ μείον.

σὺν	καί	διακόσια σὺν τέσσερα
ἐπί	φορῆς	δύο ἐπί χίλια
διά	μοιρασμένο σέ	ἑκατὸ διὰ δεκατορία
πλήν	ἀπὸ	δώδεκα πλήν τέσσερα
μείον	ἀπὸ	ΑΒ μείον ΓΔ

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Ἡ μέρα καί ἡ νύχτα, κάθομαι καί περιμένω

287. Ἡ ἄκλιτη λέξη **καί** χρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιὰ νὰ συνδέσῃ στὸ πρῶτο παράδειγμα δύο λέξεις καί στὸ δεύτερο δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ συνδέσουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**.

Κατὰ τὴ σημασία ποὺ ἔχουν οἱ σύνδεσμοι εἶναι :

1. **Συμπληκτικοί:** *καί (καί), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.*

Τὸ *καί* ἔχει ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καί τὸν τύπο *καί* : *καί ἄλλοι, καί ὄμως, καί ἔπειτα, καί ἔστερα.*

2. **Διαχωριστικοί:** *ἢ, εἴτε.*

3. **Ἀντιθετικοί:** *μά, ἀλλά, παρὰ, ὅμως, ὡστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολοντί, μόνο.*

4. **Συμπερασματικοί:** *λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, ποῦ.*

5. **Ἐπεξηγηματικός:** *δηλαδή.*

6. **Εἰδικοί:** *πώς, ποῦ, ὅτι.*

7. **Χρονικοί:** *ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρῶν (πρῶν νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὡσότου, ὅσο ποῦ, ὅποτε.*

8. **Αἰτιολογικοί:** *γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό).*

9. **Ἐπιθετικοί:** *ἄν, σάν, ἅμα.*

10. **Τελικοί:** *νά, γιὰ νά (δυνατότερο ἀπὸ τὸ νά).*

11. **Ἀποτελεσματικοί**: ὥστε (νά), ποῦ.

12. **Δισταχτικοί**: μή(ν), μήπως.

13. **Συγκριτικός**: παρὰ. Καλύτερα μιᾶς ὄρας ἐλεύθερη ζωὴ παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ γυλακίη.

288. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πῶς ἀπὸ τὸν τροπικὸ ἐπίρρομα πῶς: *Εἶπε πῶς θὰ ἴθῃ*—πῶς εἶσαι;

2) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ποῦ ἀπὸ τὸ τροπικὸ ἐπίρρομα ποῦ: *Ἔμαθα ποῦ (ὅτι) ἦσαν ἄρρωστος*—ἔν ξέρω ποῦ εἶναι.

3) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνομία ὅτι: *Εἶπε ὅτι εἶναι ἄρρωστος*—Αὐτὸς κάνει τοῦ κερφάλιου του ὅτι κι ἂν τοῦ πῆς.

Μόρια

289. Ὑπάρχουν μερικὲς λεξοῦλες, τὰ μόρια, ποῦ τις χρησιμοποιοῦμε πολὺ συχνὰ στὴ γλώσσα μας μὲ διάφορες σημασίες. Τὰ μόρια αὐτὰ εἶναι τὸ ἄς, θὰ, νά, μά, γιά.

1) Τὸ **ἄς**: ἄς πηγαίνομε, ἄς παίξῃ.

2) Τὸ μόριο **θὰ** κατὰ τὴ σημασίαν εἶναι:

α) μελλοντικόν: θὰ ξεκινήσω.

β) δυνατικόν: θὰ σοῦ τὸ ἔσταλνα, ἂν τὸ εἶχα.

γ) πιθανολογικόν: θὰ διαβάξῃ τώρα (= ἴσως διαβάξει τώρα).

3) Τὸ βουλητικόν **νά**: νὰ ἔρθῃς (=θέλω νὰ ἔρθῃς).

4) Τὸ δειχτικόν **νά**: νά τους, ἔρχονται· νά ποῦ εἶχα δίκιο.

5) Τὸ ὀρκωτικόν **μά**: μά τὴν ἀλήθεια, μά τὸ Θεό.

6) Τὸ προτρεπτικόν **γιά**: γιά ἐλᾶτε, γιά νὰ ἰδῶ, τί κάνετε!

290. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ πρόθεσις γιά παίρνει βάρειν: πάω γιά τὸ σπίτι.

Τὸ προτρεπτικόν γιά παίρνει ὀξείαν: γιά ἔλα (§ 35).

Ἐὸ σύνδεσμος μὰ παίρνει βάρειν: μὰ σοῦ εἶπα.

Τὸ μόριο μά παίρνει ὀξείαν: μά τὴν ἀλήθεια (§ 35).

Ἐὸ σύνδεσμος νὰ παίρνει βάρειν: θέλω νὰ πάω.

Τὸ δειχτικόν μόριο νά παίρνει ὀξείαν: νά ἡ Μαρία (§ 35).

Τὸ βουλητικόν μόριο νὰ παίρνει βάρειν: νὰ σοῦ πῶ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

"Ω! τί ώραία είναι ἐδῶ! "Αχ! χτύπησα ἄσχημα!

"Αχ! τί θὰ γίνω! Μπράβο σου! Εἶγε σου!

291. Οἱ φωνές ἢ οἱ ἄκλιτες λέξεις ποῦ φανερώνουν δυνατὰ συναισθήματα, πόνο, λύπη, γαργά, θαυμασμό, ἀπορία κτλ. λέγονται **ἐπιφωνήματα**. Συνήθως τὰ συνοδεύουν μικρὲς φράσεις.

Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώσουν:

Θαυμασμό: ἄ! ὦ! ποτό! μπά!

Ἀπορία: ἄ! ὄ! μπά!

Πόνος, λύπη: ἄχ! ἄου! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο!

Στενοχώρια, ἀηδία: ἔ! οὔ! οὔφ! ποῦ! πά πά πά!

Περίπαιγμα: ἔ! οὔ! ἀχαχούχα!

Εὐχή: μακάρι! ἄμποτε! εἴθε!

Ἐπαινος: μπράβο! εἶγε!

Κάλεισμα: ἔ! ὦ!

Παράκλησις: ἄντε! ἄμε! μάος! ἄλι! στόπ! σοῦτ! σι!

Ἄρνησις: ἄ μπά!

Ἀβεβαιότητα: χμ! Θὰ ῥθῆ; — χμ! (δὲν εἴμαστε βέβαιοι).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθυπερῶς ἐπιφωνήματα, καὶ κάθε λέξη ἢ ἔκφρασις ποῦ χρησιμεύει γιὰ ἐπιφώνημα εἶναι **ἐπιφωνηματικὴ ἔκφρασις**, λ.χ.: *Κοίμα! προσοχή! ζήτω! ἡμαρτον! Χριστὸς καὶ Παναγία!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα σημειώνομε θαυμαστικό.

Σημ.— Οἱ ἐνόητες ἢ τὰ ἐδάφια ποῦ συνοδεύονται ἀπὸ ἀστερίσκο (*) μποροῦν νὰ διδαχτοῦν ὅταν θὰ ἔχη ὀλοκληρωθῆ ἡ διδασκαλία τῶν βασικῶν κεφαλαίων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

	Σελ.
1ο Κεφάλαιο: Φθόγγοι και γράμματα	5
2ο Κεφάλαιο: Λέξεις και συλλαβές	10
3ο Κεφάλαιο: Τόνοι και πνεύματα	13
4ο Κεφάλαιο: Άλλα ορθογραφικά σημάδια — Στίξη — Συντομογραφίες	19
5ο Κεφάλαιο: Πάθη φθόγγων	23

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

1ο Κεφάλαιο: Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Το λεξιλόγιο της Νεοελληνικής	29
--	----

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

2ο Κεφάλαιο: (Γενικά)	30
3ο Κεφάλαιο: Παραγωγή	31
4ο Κεφάλαιο: Σύνθεση	39

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5ο Κεφάλαιο: Κυριολεξία και μεταφορά	47
'Ομώνυμα — Παρόνυμα — Συνώνυμα	48
Ταυτόσημα	49

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

(Γενικοί γραμματικοί ὅροι)	50
--------------------------------------	----

Ι. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Το ἄρθρο	52
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Σελ.

2ο Κεφάλαιο: (Οί σημασίες καὶ τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν)	54
3ο Κεφάλαιο: Τὸ γένος τῶν οὐσιαστικῶν	55
4ο Κεφάλαιο: Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν	57
5ο Κεφάλαιο: Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	58
6ο Κεφάλαιο: Ἀνόμαλα οὐσιαστικά	80

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

7ο Κεφάλαιο: (Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων)	84
8ο Κεφάλαιο: Παραθετικά	92
9ο Κεφάλαιο: Ἀριθμητικά ἐπίθετα	97
10ο Κεφάλαιο: Οἱ ἀντωνυμίες	101

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

(Εἰσαγωγή)	108
11ο Κεφάλαιο: Διαθέσεις καὶ φωνές	108
12ο Κεφάλαιο: Ἐγκλίσεις καὶ χρόνοι, ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα	111
13ο Κεφάλαιο: Τὰ στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	115
14ο Κεφάλαιο: Οἱ συζυγίες	113
15ο Κεφάλαιο: Τὰ θέματα	
Α. — Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα	135
Β. — Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	137
Γ. — Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου καὶ παθητικῆς μετοχῆς	141
16ο Κεφάλαιο: Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπόσωπα, ἀνόμαλα	145
17ο Κεφάλαιο: Οἱ μετοχές	149

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Ἐπιρρήματα	149
2ο Κεφάλαιο: Προθέσεις	152
3ο Κεφάλαιο: Σύνδεσμοι	154
4ο Κεφάλαιο: Ἐπιφωνήματα	156
Προεχόμενα	157

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ σύντομη τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη. Συντάχθηκε ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπότσογλου, Διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης, μὲ ἐντολὴ τοῦ Συμβουλίου του.

Ἐπιμελήτρια Ἐκδόσεως: Μ. Γιαννακοπούλου (ἀπ. Δ. Σ. Ο.Ε.Δ.Β. 5317/1-7-65)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσχημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσχήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15 / 21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

Ἐκδοσις Α'. 1965 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 600.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1301/8-7-65

Ἐκτύπωσις - Βιβλιοδεσία : **ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.** - Φιλαδέλφεια 4 - ΑΘΗΝΑΙ

1200/78

